

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

2019

Pavel Dostál

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2018

Pavel Dostál

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Etický kodex a pedagogika
Ethical code and education

Pavel Dostál

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Prokop, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: UVVP ZŠ a SŠ pedagogika-speciální pedagogika

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Etický kodex a pedagogika vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 30. listopadu 2018

.....

podpis

Děkuji doc. PhDr. Jířímu Prokopovi, Ph.D. za odborné konzultace a vedení mé diplomové práce. Dále děkuji všem, kdo přispěli k tomu, že mohla tato diplomová práce vzniknout.

ABSTRAKT

Teoretická část práce popisuje pohled na moderní školství a jeho výstupy. Zabývá se otázkou měření kvality školství jako takového, přičemž je zmíněn fakt, že pojem kvalita školství není nikde přesně definován. Následně jsou popsány základní funkce školy a jak jsou tyto funkce hodnoceny. Je zmíněn důležitý aspekt spolupráce školy a zákonných zástupců, rodiny žáka v návaznosti na koordinované kurikulum. Tento teoretický rámec osvětluje, v jakém prostředí vzniká a dále se rozvíjí prosociální chování žáků. Návazně jsou uvedeny standardy kvality výchovy charakteru. Standardy obsahují jedenáct principů, které rozvíjejí morální a etické hodnoty všech účastníků edukačního procesu.

Popis současných východisek edukace, cíle edukace, metody vedoucí k naplnění stanovených cílů a sociologický pohled na edukaci tvoří další část práce. Udržitelnost morálky a hodnotové role školy, to je závěr sociologického pohledu.

Etický kodex, jeho definice, metody tvorby etického kodexu, hrubá struktura a návrh etického kodexu pro vzdělávání (edukaci) jako kodexu, který nastavuje rovnovážný stav všech účastníků vzdělávacího procesu. Vymezení problémových okruhů, základních etických problémů, návrh jejich řešení, to je další kapitola práce.

Empirická část práce je zaměřena na výzkum. Výzkumná část se opírá o sběr dat pomocí dotazníkové metody. Dotazník je v tištěné i elektronické podobě. Obsahuje uzavřené otázky, doplňující otevřené otázky a otázky specifikující pracovní a věkové zařazení respondenta. Vyhodnocení dotazníkového šetření je provedeno určením četností a srovnáním skupin rozdělených dle třídící otázky. Třídící otázkou je zjištění, zda pedagogové chtějí zavést pedagogický etický kodex. Toto zjištění potřeby pedagogického etického kodexu je zároveň i cílem práce. Provedený výzkum je zhodnocen. Je provedeno shrnutí, diskuse, naznačení dalších možností výzkumu a závěr.

Zhodnocení empirické části: Respondenti prokazují znalost aktuálně platných zákonných opatření, včetně znalosti dalších možností uplatnění etiky a morálky v pedagogice. Opatření

vnímají jako nedostatečná. Zároveň jim chybí lépe, stručně a výstižně popsaná práva a povinnosti všech účastníků výchovy a vzdělávání. Tyto souvislosti vedou respondenty k názoru, že vytvoření pedagogického etického kodexu je vhodné.

KLÍČOVÁ SLOVA

pedagogický pracovník, etický kodex, školský zákon, školní řád, školní preventivní program, kurikulum, etika, morálka, sbírka zákonů.

ABSTRACT

The theoretical part describes modern education and its outcomes. The issue of quality measurement in education on the whole is addressed while mentioning the fact that the concept of quality of education has no exact definition. Further, the basic functions of school are described together with their evaluation. The significant aspect of parent-school cooperation is mentioned in the context of coordinated curriculum. This theoretical framework explains the environment in which the pupil's prosocial behaviour arises and develops further. Followingly, the standards of quality in promoting personal integrity are introduced. The standards include eleven principles which cultivate moral and ethical values in all participants of educational process.

The delineation of current educational grounds and goals, along with suitable methods and sociological view of education constitute another part of the work. The sociological view ends with analysis of sustainability of morality and school role in promoting values.

The ethical code is described, its definition, formation procedure, outline as well as ethical code sample for education stressing the ballance of all participants in educational process. In the next chapter, problem areas and fundamental ethical issues are defined, their solutions suggested.

The empirical part concentrates on survey which is grounded in data gathered with questionnaire method. The questionnaire utilizes both paper and electronic version. Close-ended questions are used along with supplementary open-ended questions and questions specifying respondents' age and working position. The questionnaire survey is analyzed with regard to determining frequency and comparing different groups divided according to the sorting question. The sorting question is the item in which the workers in education express whether they do or do not want to introduce the ethical code in education. Exploring the need for ethical code in education is at the same time the aim of the thesis. The research is evaluated. Summary is presented, along with discussion, suggestions for further research and conclusion.

The empirical part evaluation: The respondents show fair knowledge of current legal measures, as well as their awareness of possibilities for further use of ethics and morality

in education. They view the measures as insufficient. At the same time, they miss better, concise and precisely expressed rights and duties of all participants in education and upbringing. These connections lead the participants to conclude that introducing the ethical code into education is advisable.

KEYWORDS

Pedagogue, Ethical code, education act, school rules, school prevention program, curriculum, ethics, morality, collection of Laws.

Obsah

1	Socializace člověka a etika	11
2	Kodifikace práv a povinností.....	15
2.1	Pedagogika a potřeba etického kodexu.....	16
2.1.1	Měření kvality školství	17
2.1.2	Funkce školy.....	18
2.1.3	Reprodukce společenské nerovnosti.....	21
2.1.4	Spolupráce školy a rodiny	22
2.1.5	Koordinované kurikulum.....	24
2.1.6	Prosociální chování	24
2.1.7	Standardy kvality výchovy charakteru	26
2.2	Východiska edukace	32
2.2.1	Svobodná volba nebo standardy	33
2.2.2	Sociologický pohled	34
2.2.3	Udržitelnost morálky	37
2.3	Funkce zákonných opatření	37
2.3.1	Školský zákon.....	38
2.3.2	Služební předpis č. 3/2016 č.j.: MŠMT-4362/2016-1	42
2.3.3	Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace	44
2.3.4	Ombudsman – veřejný ochránce práv – Principy dobré správy	46
2.3.5	Etický kodex sociálních pracovníků ČR	47
2.3.6	Etický kodex – Základní škola Úvaly	50
2.4	Rodina a škola – dělba zodpovědností.....	50
2.4.1	Sebevědomí žáka	52
2.4.2	Kvalita života dětí ve výuce	55

2.4.3	Profesionální pomáhání	61
2.4.4	Desiderata – soubor morálních norem.....	64
2.5	Etický kodex	66
2.5.1	Metody tvorby etického kodexu.....	67
2.5.2	Hrubá struktura etického kodexu.....	68
2.5.3	Návrh etického kodexu.....	68
2.5.4	Etický kodex pro vzdělávání	69
2.5.5	Smysl etického kodexu.....	71
3	Empirická část	73
3.1	Vymezení pojmů.....	74
3.2	Zaměření výzkumu	79
3.3	Výzkumné otázky	83
3.4	Důvod, význam a potřeba výzkumu	85
3.5	Teoretický rámec navrhnutého výzkumu.....	85
3.6	Interpretace výsledků.....	88
4	Diskuse	95
5	Příprava vyučovací hodiny	97
6	Závěr.....	100
7	Seznam použitých informačních zdrojů	102
9	Seznam příloh.....	107

1 Socializace člověka a etika

Vývoj člověka vede k posouvání hranic jeho schopností a k jeho snaze o zlepšení se. Vnitřní faktory, zajištění základních fyziologických potřeb pro přežití, pro bezpečnost, potřeby sounáležitosti, lásky, úspěchu, uznání, vědění, porozumění, zkoumání, řádu, krásy a seberealizace, i vnější faktory, kvalita odvedené práce, srovnávání, hodnocení, sociální, socializační činitelé, ekonomické, enviromentální, energetičtí činitelé, začlenění do celoživotního vzdělávání, všechny uvedené a mnohé další faktory působí v těchto souvislostech potřebu člověka správně zvládnout a odvést vykonávanou činnost.

Správné zvládnutí činnosti je hodnoceno kvalitou a množstvím odvedené práce. Časovou náročností potřebnou k provedení práce, ekonomickými ukazateli, množstvím nákladů a zisků, enviromentálními ukazateli, zatížení přírodních zdrojů a životního prostředí. Dodržením zákonných opatření a nařízení vztahujících se k vykonávané práci. Vztahem k ostatním lidem, ke společnosti v průběhu činnosti.

Vztah k ostatním, ke společnosti je nedílnou součástí vykonávání každé lidské činnosti. Člověk žije ve společnosti ostatních, podléhá socializaci a je socializován. Začleňuje se do společnosti, učí se v ní žít, využívá norem a kontrol, závazných hodnot a příkazů, užitím těchto hodnotových orientací splňuje očekávání společnosti a tím chrání sám sebe. Je vytvořen systém spolužití.

Systém spolužití, vzájemného respektování jeden druhého, uznání vzájemných práv a povinností. Respektovat právo každého, uvědomění řádného člena společnosti, kde končí právo jednoho, začíná právo druhého. Vytváření funkčního společenství, to je právo a odpovědnost všech členů. Tato práva a povinnosti se opírají o právní řád a právní normy. Právní norma je vyjádřením dovolení, příkazu, zákazu, tedy toho, co má být, a zároveň je závazné. Právní řád je objektivním právem, uspořádaným souborem právních norem, které platí a jsou uznané a závazné, je souborem pravidel a předpisů organizujících a řídicích lidskou společnost v určité době na určitém území, zároveň je jejich zachování a dodržování vynucováno státní autoritou. Systém spolužití je tak ve svých základech pevně a jednoznačně definován. Právní řád tak vymezuje i základy a minimum etiky a mravních postojů.

Etika a mravní postoje vytvářejí hodnotový systém člověka. Vedou k tvorbě správných mezilidských vztahů, docenění vzájemné spolupráce a pomoci jednotlivců vzájemně mezi sebou ve společnosti, učení sebezpoznání, sebekontroly, odpovědnosti, spolehlivosti, spravedlivosti, k odpovědnému spolužití. Snaha zdůraznit a hlouběji uplatňovat tyto vlastnosti člověka ve skupině, snaha stanovit vyšší nároky, než jsou definovány v právním řádu, tato snaha vede k tvorbě etických směrnic a etických kodexů. Tyto kodexy pak obsahují vyšší požadavky než právní řád.

Etický kodex či směrnice se pak stává vodítkem pro zajištění každodenních aktivit s vyšší přidanou hodnotou. Zajišťuje, aby aktivity a jednání členů respektujících etický kodex odpovídaly stanoveným hlubším zásadám, hodnotám, postojům a principům. Stanovuje tedy standardy požadovaného chování a jednání, je pomocníkem při orientaci v pravidlech a rozhodování, vylepšuje vnitřní i vnější prostředí, vzájemné vztahy a napomáhá k prosazování etického chování. Takto pojaté etické kodexy a směrnice se uplatňují v širokém spektru lidských činností.

Lidské činnosti lze dělit na činnosti, kdy jedinec vykonává práci mimo skupinu, jeho činnost je individuální nezávislá na kontaktu s ostatními, dřevorubec v lese plní pouze zadání, vykoná činnost, dřevo nechá ležet na hromadě pro někoho, kdo si ho přijede vyzvednout a plní svoji práci dál, aniž by dotyčného odběratele musel potkat. U takovýchto profesí je možná menší potřeba etického kodexu, tedy vymezení hlubších podmínek, nežli jsou dány právním řádem. Pokud etické směrnice vztahujeme pouze na vztah jednoho člověka k druhému. Eticky se ovšem může dřevorubec chovat k přírodě, k využívané technice, k energiím. Druhou činností je činnost kolektivní, závislá na kontaktu s ostatními. V těchto činnostech se snaží čím dál více institucí o využití etického kodexu. Stanovují metodologii, etické principy, morální kredit, poctivost, věrohodnost, původnost. Tyto standardy se pak snaží uplatňovat napříč celou firmou, ve vztahu k zaměstnancům, ke klientům, k výrobku, k životnímu prostředí, k ochraně zdraví a k vedení dobré praxe.

Dobrá praxe, způsob odpovědnosti k sobě a k druhým, způsob jednání, vžívání se do společnosti. Podpora profesí, u kterých je etické chování žádoucí. Pomáhající profese, podpůrné profese, práce s lidmi. Nejvíce těchto profesí se etabluje v lékařských oborech, v psychologii a psychologické podpoře, pedagogice a sociální práci. Tedy v profesích,

kteře zajišťují tři pilíře sociální podpory, pojištění, podporu a pomoc. Jedná se o profesie, kde jedinec jako pracovník a představitel této profesie má v rámci svého povolání druhému člověku poskytnout pomoc a podporu. U těchto profesí se očekává nejenom poskytnutí pomoci a podpory, ale zároveň poskytnutí těchto služeb v náležitě kvalitě, odpovědně, s morálkou a eticky.

Etický kodex či směrnice se pro tyto profesie stávají pomocníkem kdy ukazují jasné vymezené cíle. Dávají možnost se o takto vymezené cíle a pravidla opřít, zároveň však takto vymezená pravidla stanovují i chování pracovníka. Vytváří tedy soubor práv a povinností, odměn a trestů. Nastolují rovnováhu a vytváří řád, jednotu a rovnost.

Stručný historický přehled, vývoj a potřeba etických kodexů, jejich porovnání, to je cílem této práce. Nastínění možností užití etických kodexů i v oblastech, kde doposud nejsou jednoznačně definovány, zamyšlení nad tím, proč nejsou definovány, a nad tím, zda by bylo vhodné je uplatnit i tam, je další částí této práce. Jak docílit zodpovědného chování? Činnosti v organizaci orientované na práci s lidmi a na výkon. Vznik a vývoj etických kodexů. Porovnání etických kodexů jednotlivých profesí. Nároky na jednotlivé profesie. Školství, zdravotnictví, pomáhající profesie, jiné. Ukázky etických kodexů. Proč je někde propracovaný, jinde ne, a jinde zcela chybí? Etika v pedagogice, jak je řešena, obsahuje etický kodex? Chybí zde? Jak je vnímán vztah pedagoga a žáka, je to sjednaná zakázka, nebo direktivní záležitost? To jsou otázky, které vedou ke vzniku této práce.

Formulace cíle práce

Současný platný legislativní rámec jasne definuje práva a povinnosti pedagogů a žáků či studentů, návazně k tomu i práva a povinnosti zákonných zástupců. Je v této situaci dále nutné a vhodné doplnit stávající zákony a nařízení ještě o Etický kodex? Jaký je pohled odborné veřejnosti, požaduje nebo odmítá vznik Etického kodexu?

Struktura práce

Teoretická část práce zachycuje dostupné platné teoretické a praktické znalosti daného tématu na základě aktuální literatury. Definuje jednotlivé pojmy. Informace z odborných zdrojů jsou rozříděny a analyzovány, představují ucelenou problematiku daného tématu.

Empirická část je zaměřena na výzkum. Výzkumná část se opírá o sběr dat pomocí dotazníkové metody. Dotazník je v tištěné i elektronické podobě. Obsahuje uzavřené otázky, doplňující otevřené otázky a otázky specifikující pracovní a věkové zařazení respondenta.

Vyhodnocení dotazníkového šetření je provedeno určením četností a srovnáním skupin rozdělených dle třídící otázky. Je provedeno vyhodnocení omezení výzkumného vzorku. Je zhodnocen provedený výzkum a srovnání s teoretickým rámcem. Dále je provedeno celkové shrnutí výzkumu, diskuse, naznačení dalších možností výzkumu a závěr.

Práce je vypracována samostatně, všechny použité prameny a literatura jsou řádně citovány.

V práci jsou použity obecné vědecké metody, jako je analýza, syntéza a komparace a v omezené míře také indukce nebo dedukce. V práci jsou také využity vybrané statistické metody.

2 Kodifikace práv a povinností

Struktura společnosti, tak, jak je vnímána dnes, vychází z historicky dlouhé cesty. Pro vytvoření fungující společnosti bylo třeba vytvořit prostředí s jednoznačně definovanými právy a povinnostmi. Většina historických zkušeností, které se osvědčily a jsou využívány, tak jsou dnes vnímány jako zcela základní. To, že jsou jako základní vnímány, to je výsledkem socializace jedince. Jedinec vrůstá do těchto zásad, pravidel a povinností. Je usměrňován okolím, reaguje na podmínky, je modelován a přetvářen k obrazu dané společnosti, kde vyrůstá, kde se adaptuje pro život. Společnost mu nastavuje mantinely, vyjadřuje mu odezvu na jeho chování, a to odezvu negativní i pozitivní. Tím jedince směřuje k chování, které se nachází ve středu těchto hranic. Tyto hranice ale musely někdy vzniknout. Musely se stát základními předpoklady společnosti, aby je bylo možno dále přenášet a uplatňovat.

Historicky si jednotlivé lidské společnosti, či zcela na začátku lidských dějin, pouze malé tlupy, začali budovat strukturu vztahů a vlivů ve skupině. Učili se základním modelům chování skupiny. Vnitřním strukturám a potřebám. Záleželo také na zaměření skupiny. Skupina, která lovila, měla pro tento způsob obživy jinak organizovanou strukturu. Skupina, která se živila sběrem, se organizovala odlišně. Každá skupina však postupně vytvářela svůj vnitřní řád pravidel, práv a povinností.

V době, kdy nebylo možné tato pravidla uchovat písemně, byla tato pravidla předávána ústně jako práva zvyková. Posléze, kdy začalo lidstvo ovládat písmo, stávají se tato zvyková práva základem práva psaného. Vznikají první zákoníky. Zároveň se vyvíjí a vzniká myšlenka a potřeba, aby se daným právem řídila celá společnost, všichni členové dané společnosti, základem jejich elementární socializace, jejich vzdělání se tedy stává i znalost systému práv a povinností a z této znalosti pak jejich odpovědnost vůči společnosti i v případě, kdy si svoji povinnost plně neuvědomuje. Společnost všechny své členy spoutává na základě systému: Neznalost zákona neomlouvá. Tím je zákonná povinnost respektovat práva a povinnosti definitivně přenesena na všechny členy společnosti.

2.1 Pedagogika a potřeba etického kodexu

Situace ve školství se v dnešní době neorientuje na etický kodex přímo. Základní diskuse sice na úrovni článků v Učitelských novinách občas proběhne, ale příliš s malým ohlasem. Více trápí současné pedagogy nepřítomnost Komory pedagogů. V odborné literatuře ovšem snahy o tvorbu kodexů zaznamenat lze. Jaká je situace ve školství z pohledu Jana Průchy. V publikaci *Moderní pedagogika* si klade otázky typu: Víme, co se opravdu děje ve školách? Co si ze škol vlastně děti odnášejí? Jaké je naše školství ve srovnání se světem? Kam vlastně směřuje moderní pedagogické myšlení? Jak by měla správně vypadat škola nebo učitel? Průcha uvádí: „Školství je nepochybně jeden z nejrozsáhlejších sektorů života společnosti, který někteří odborníci nazývají edukační průmysl (*educational industry*). Produktem školního vzdělávání je to, co si člověk ze školy odnese, co se ve škole naučí. Z praktického hlediska záleží nejen na tom, kolik znalostí či dovedností si absolvent školy odnese do života, ale také na tom, jaká je kvalita těchto produktů a jak je pro své potřeby používá.“¹ Dle tohoto lze tedy uvést dva výstupy školní edukace: 1) výsledky edukace, 2) efekty edukace. Výsledkem edukace je: „Charakteristika bezprostředních změn, které vznikají na straně vzdělávajících se subjektů působením určitých kurikulárních obsahů. Jsou to výsledky v podobě: - kognitivních vlastností; osvojené znalosti, změny v intelektové úrovni, změny v subjektivní slovní zásobě; - kognitivně motorické vlastnosti, dovednosti senzomotorické, řečové, komunikativní, pracovní; - kognitivně afektivní, zájmy, přesvědčení, kulturní vzorce, hodnotové orientace, předsudky. Tyto výsledky je možno zjišťovat a měřit již v době, kdy vznikají.“² Výsledky edukace poukazují na plnění morálních zásad na etiku, v kognitivních vlastnostech intelektová úroveň, v kognitivně motorických komunikativní úroveň, v kognitivně afektivních, přesvědčení, kulturní vzorce, hodnotové orientace, předsudky. Vše směřuje k etice. K vžívání se do komunity za předpokladů daných kulturních vzorců. Ještě více se projevují v efektech edukace: „důsledky či účinky vyvolávané u jedinců a v celé společnosti působením výsledků edukace. Tedy například efektem edukace je to,

¹ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 363. ISBN 80-7178-170-3.

² PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 364. ISBN 80-7178-170-3.

*jak se lidé začleňují do různých profesních skupin nebo na jaké hodnoty se ve svém životě orientují, protože to závisí kromě jiného na výsledcích edukace, jež se u těchto jedinců vytvořily. Efekty edukace mají na rozdíl od výsledků edukace 1) dlouhodobý charakter, někdy i celoživotní trvání a 2) lze je mnohem obtížněji exaktně zjišťovat a měřit. Vztahy mezi oběma kategoriemi produktů edukace nejsou zcela jasné.*³ Je zřejmé, že morálku a etiku je potřeba ovlivňovat, je třeba ji vyučovat, předávat základní vzorce a rozvíjet, učit s ní pracovat. Jankovský uvádí: *„U lidí očekáváme zcela spontánní prosociální jednání. Mírně jím jednání, jež respektuje prospěch jiných osob; ochotu pomoci druhému, empatické chování, schopnost sdílet problémy druhých, prosazování pozitivních společenských cílů.*“⁴ Neznalost a nerespektování takových hodnot může následně vést ke vzniku společenských neduhů: *„Politiky bez zásad. Bohatství bez práce. Požitků bez kontroly svědomí. Vědění bez charakteru. Obchodu bez morálky. Vědy bez humánnosti. Služby Bohu bez obětí. Tyto uvedené projevy mají společný základ, totiž využití prospěchu a výhod situace, ovšem při naprosté absenci odpovědnosti za takové jednání.*“⁵ Cílem edukace je seznámení s těmito pochybeními, jejich rozbor, ukázání správné cesty. Možnost si vyzkoušet jednání v bezpečném prostředí školy, prožít si situaci v rámci prožitkové pedagogiky a získat kompetence pro budoucí život jedince ve společnosti. Nezbytnou součástí vzdělávacího procesu je osobnost vyučujícího, Hartmann upozorňuje: *„Veškerá výchovná činnost, nechť jde o výuku prostřednictvím povolaných pedagogů, nebo o mimovolné ovlivňování a probouzení, kterým v jakémkoli styku působí mravně vyzrálí lidé. Totiž čím větší rozhled po říši hodnot má ten, kdo mravně vede jiné, tím více jim bude nutně otevírat zrak, pochopení, perspektivu pro život.*“⁶

2.1.1 Měření kvality školství

Průcha se zamýšlí nad pohledem chápání školních výstupů, jak je chápat, jak měřit kvalitu a proč. Ekonomové a školští politici ovlivňují vynakládání obrovských finančních,

³ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 365. ISBN 80-7178-170-3.

⁴ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 9. ISBN 80-7254-329-6.

⁵ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 11. ISBN 80-7254-329-6.

⁶ HARTMANN, Nicolai. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002, str. 56. ISBN 80-200-0970-1.

materiálových a lidských zdrojů do sféry školní edukace a nutně si kladou otázku, jestli je množství těchto zdrojů úměrné kvalitě edukačních produktů. Kvalita je při tom ústředním pojmem, který není ani definován, co se pod ním přesně rozumí. Průcha uvádí: „*Škola a školství jsou v současné době předmětem intenzivního zkoumání z hlediska ekonomie vzdělávání a vzdělávací politiky. Důvodem je zjišťování efektivity investovaných výdajů. Proto se rozvíjí speciální odvětví pedagogického výzkumu zabývající se evaluací škol, evaluací efektivnosti a produktů škol. Dnešní školy jsou tedy exaktně popisovány a měřeny. K tomu slouží nejnověji systémy indikátorů, tj. kvantitativní ukazatele konstruované za tím účelem, aby z různých hledisek vystihovaly strukturu školství, fungování škol a produkty škol.*“⁷ Přičemž jedním ze základních produktů vnímá Průcha zdokonalení mravní výchovy a zvýšení odpovědnosti žáků. Toto v rámci předmětů sociologie a estetika. Přičemž etika má být uplatňována jak ve směru k žákům, tak ve směru ke školské instituci. „*Škola je zkoumána z pohledu sociologie edukace, což mimo jiné objasňuje, jaké místo a funkce má škola v celkovém systému jiných sociálních institucí, o něž se opírá současná civilizace.*“⁸ Škola je tedy zároveň subjektem a zároveň objektem etických snah. Pohled Hartmanna: „*Každý, kdo domlouvá, káře, radí, upozorňuje nebo hovoří o látce, usměrňuje nechtěně nevzdělaný hodnotový pohled na jeho věcné předměty – na etické hodnoty. Čím mladší méně hotový je ten, kdo se učí, tím větší odpovědnost a tíhu následků nese ten, kdo ho ovlivňuje. Zde má etika svrchovaně aktuální úkol: má vychovávat vychovatele stejně jako on má zase vychovávat mládež. Etika je tedy vychovatelkou člověka vůbec.*“⁹

2.1.2 Funkce školy

Mezi některá zjištění funkce školy v rámci sociologie školy patří závěry, které shrnuje Havlík, Halászová, Prokop 1996 in Průcha: „*Škole se vytýká, že je nástrojem sociální selekce (tj. že podporuje výběr lidí pro vyšší úrovně vzdělávání na základě jejich sociálního původu), že omezuje identitu jednotlivce (tj. že nutí jednotlivce k přijímání určitých společenských*

⁷ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 401. ISBN 80-7178-170-3.

⁸ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 402. ISBN 80-7178-170-3.

⁹ HARTMANN, Nicolai. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002, str. 57. ISBN 80-200-0970-1.

norem, hodnot, vzorů), že je místem donucování (tj. že používá nátlakových či autoritářských metod při edukaci). Dle S. Bowles a H. Gintis 1976: *Škola funguje v podstatě tak, aby produkovala pracovní sílu pro potřeby kapitalistického průmyslu. Reprodukuje přitom třídní strukturu společnosti, slouží k legitimování sociální nerovnosti, nutí k výkonu, k respektování autority.*¹⁰

Kde jsou tedy meze, co vlastně je úkolem školy, má být uvolněná a svobodná, nebo má jednoznačně nastavovat limity. Ivan Illich 1971 in Průcha a F. Bacík 1975 in Průcha: *„Současná škola plní indoktrinační funkce; opírá se o manipulování a donucování, a tím zmenšuje žákům svobodnou volbu toho, čemu a jak se učit; nerozvíjí tvořivost lidí, ale spíše je zbavuje vlastní iniciativy; reprodukuje stávající třídní rozvrstvení; dehumanizuje tím, že již od nejnižších ročníků rozděluje žáky na úspěšné a neúspěšné; neodpovídá svým obsahem skutečnému životu.*¹¹ Východisko pak hledá Illich ve volném vzdělávání: *„Na základě negativních vlastností školy tuto odstranit jako historický přežitek a nahradit ji novým, svobodným vzděláváním. Jeho podstatným rysem by mělo být to, aby se každý mohl vzdělávat, jak chce a kdy chce, tj. bez povinného kurikula, čistě na základě svobodné osobní volby.*¹² V historickém kontextu střední Evropy věc těžko představitelná, pro bádání ovšem důležitá hlavně z pohledu, proč tato myšlenka vznikla. Dle Hartmanna: *„Pedagogika je naopak na etickou skutečnost zaměřena. V pedagogice hrají vedoucí roli pravé hodnoty vzdělávání charakteru, jako jsou poslušnost, píle, vytrvalost, schopnost obětí, schopnost zodpovědnosti. Pedagogika je však podobně jako právo spíše zaměřena na prostředky uskutečnění těchto hodnot než na čisté pochopení jejich struktury. Předpokládá jako už poznané to, co se etika teprve snaží pochopit.*¹³

¹⁰ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 402. ISBN 80-7178-170-3.

¹¹ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 402. ISBN 80-7178-170-3.

¹² PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 402. ISBN 80-7178-170-3.

¹³ HARTMANN, Nicolai. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002, str. 93. ISBN 80-200-0970-1.

Mnoho důvodů je opodstatněných. F Bacík (1975, s.455) in Průcha konstatuje: „Ostří Illichovo kritiky na tomto poli míří proti všemu, co brání, aby učení probíhalo jako přirozená, spontánní, zcela dobrovolná činnost, bez tlaku a bez donucení. Má se vycházet z potřeb a zájmů dítěte, z jeho přirozené zvědavosti a touhy poznávat. Jde tak daleko, že žádá, aby žák sám volil, čemu se učit, kdy, při jaké příležitosti se učit a s kým se učit, tj. aby volil i učitele a nebyl v tomto směru k ničemu nucen.“¹⁴ Co vede autory až k rozvolnění školského systému může vysvětlit názor Adorna z filosofické frankfurtské školy: „Tradiční škola selhala v bezprostředním odstraňování barbarství v člověku. Je třeba pamatovat na to, že Heinrich Himmler nevyrostl v prostředí lumpenproletariátu, ale ve staré buržoazní rodině s dobrým humanitním vzděláním. Chladná škola má podíl na tom, že se lidé stávají chladnými.“¹⁵ Kde tedy Adorno vnímá nápravu: „Škola se má orientovat na principy kritické teorie, na její podstatu postavit se barbarství, to vyžaduje proud mezilidského tepla, který by učinil konec chladu – chladu, který izoluje lidi od sebe ve škole – donucovací institucí. Chladná škola má podíl na tom, že se lidé stávají chladnými. Proud tepla povede k růstu odpovědnosti za druhé, k růstu porozumění, lásky, důvěry. Silami jsou idea humanity, princip autonomie, schopnost (sebe)reflexe, sebeurčení, ne-spolupráce se zlem. Výchova musí vést k schopnosti nesouhlasit, postavit se na odpor.“¹⁶ Dle Jankovského: „Normy uspokojují potřebu orientace člověka ve světě, neboť dávají určitý obecně závazný řád. Člověk se normám učí v rámci lidské společnosti v důsledku různých forem sociálního tlaku.“¹⁷ Škola učí poznávat hodnotu a cenu: „Pro člověka nemá určitou cenu jenom zboží, ale svou cenu mají i vztahy lidí k němu. Cenu má to, jak se k nám kdo chová, jak s námi jedná, jak s námi mluví nebo jak o nás mluví v nepřítomnosti.“¹⁸ Škola staví výchovu

¹⁴ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 403. ISBN 80-7178-170-3.

¹⁵ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 403. ISBN 80-7178-170-3.

¹⁶ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 403. ISBN 80-7178-170-3.

¹⁷ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 46. ISBN 80-7254-329-6.

¹⁸ SEDLÁČEK, Ivo a Věra MARTINKOVÁ. *Člověk mezi lidmi, aneb, Kapitoly ze společenské výchovy*. Praha: Trizonia, 1998, str. 45. ISBN 80-85573-54-7.

na základě morálky a morálku zároveň formuje. „Morálka z latinského *mos*=*mrav*, *moralis*=*mravní*, též *mravnost* je schopnost člověka řídit se ve všech úkonech tzv. svědomím, tj. posuzovat veškeré lidské záležitosti z hlediska rozeznávání dobra a zla, užitečnosti a neužitečnosti. V širším smyslu morálkou (mravností) rozumíme i souhrn pravidel vzájemného chování, považovaný v určitém prostředí a době (působením tradice nebo společenské konvence, tj. úmluvy – nikoli právně kodifikovaným způsobem) za zavazující. Všeplatné kategorie bývají označovány jako elementární mravní normy.“¹⁹ Člověk ve výchově podléhá socializaci: „Pro rozvinutí a kultivaci základních obsahů svědomí je zapotřebí působení výchovy a vzdělávání, obojí je doménou pedagogiky. Výchova a vzdělávání nejsou stavem, ale procesem. Kvalita tohoto procesu je ovlivněna vnitřními vlivy (psychickými dispozicemi každého člověka) a samozřejmě i vlivy vnějšími (kvalitou sociokulturního prostředí). Vzdělání je nutno chápat jako otevřený systém. Nejde však jenom o stálé doplňování informací, ale také o kultivaci osobnosti člověka. Míra osvojených informací není ovšem přímo úměrná kulturnosti a mravnosti daného jedince. Snad se lze v této souvislosti odvolat i na bonmot, že vzdělání je to, co v nás zůstane, když zapomeneme, co jsme se naučili.“²⁰ Funkce školy tedy dle Jankovského směřuje k následnému: „V oblasti etiky tkví význam výchovy zejména v rozvoji niterného obsahu našeho svědomí, v soustavném vedení člověka k lidství, odpovědnosti, aby se stal harmonickou autonomní osobností.“²¹

2.1.3 Reprodukce společenské nerovnosti

Francouzský filosof Michel Foucault (1991) in Průcha analyzuje: „*Neexistuje neutrální vědění a poznání, je vždy spojeno s mechanismy a technologiemi moci, školy (právě tak jako další společenské instituce – nemocnice a léčebny pro duševně choré, věznice, kasárna, továrny) jsou hlavně nástrojem moci pro trestání, kontrolu a normalizaci jedince. Školství například v rukou totalitního státu může být hrozivým nástrojem ideologické manipulace. Empirická data opravdu dokládají, že školství přispívá k reprodukci společenské*

¹⁹ SEDLÁČEK, Ivo a Věra MARTINKOVÁ. *Člověk mezi lidmi, aneb, Kapitoly ze společenské výchovy*. Praha: Trizonia, 1998, str. 53. ISBN 80-85573-54-7.

²⁰ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 34. ISBN 80-7254-329-6.

²¹ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 34. ISBN 80-7254-329-6.

nerovnosti.“²² Kde tedy hledat rovnováhu. Co ještě škola má splňovat a co už ne. V dnešní době se tato debata stala ekonomickou a politickou. Jen za malé účasti pedagogických odborníků. Barrow (1981) in Průcha konstatuje, že rozvolnění školských institucí by vedlo k naivnímu pokusu a tragédii opakování čínské kulturní revoluce. Kde najít vymezení školy a proč se neúčastní diskuse vedení škol. Ředitelé škol věnují svůj čas manažerské činnosti, kontaktu s učiteli, výuce, hodnocením, čas na ostatní činnosti je potom minimální.

2.1.4 Spolupráce školy a rodiny

Společné působení školy a rodiny v rámci vzdělávání a výchovy je nutnou podmínkou pro dosažení požadovaných edukačních cílů. Průcha uvádí: „*Spolupráce učitelů s rodiči a zaangażovanost rodičů na práci školy považujeme za determinantu úspěšnosti školní edukace vůbec. Zejména v americké pedagogice se rozvíjejí teorie a výzkumy tzv. parent involvement (doslova zapojení rodičů).*“²³ Dle Jankovského: „*Souhrn hodnotících soudů, názorů, pravidel, zvyků a ideálů, jímž se lidé ve svém jednání řídí, je kulturně a historicky podmíněn. V každé době podléhá kontrole, a to jak vnější (sociální), tak vnitřní (svědomí). Právě ve vztahu jedince k morálce se utváří sociální identita vůči společnosti, v níž žije.*“²⁴ Není přitom historicky tak dávno, co byl prosazován pravý opak, rodina neměla vůbec žádné možnosti do vzdělávání v rámci školy zasáhnout. Průcha uvádí: „*V socialistickém Československu bylo nutno předpokládat, že socialistické školství se vyvíjí úspěšně pod vedením strany a že rodiče nemají do jeho fungování co mluvit. Dokument Vývoj, současný stav a další úkoly československého školství, schválený ÚV KSČ přepisoval odpovědnost za školní vzdělávání uskutečňování školské politiky strany, prostřednictvím: učitelů, vedení škol, funkcionářů stranických organizací, ministerstvem školství, ROH, SSM, PO SSM, národním výborům, masmédiím. O úloze rodičů a jejich vztazích ke škole se nenajde v uvedeném dokumentu jediné slovo. Postavení rodičů vůči škole bylo dříve omezováno. SRPŠ nereflektovalo, co si rodiče o školách myslí a co od nich pro své děti*

²² PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 403. ISBN 80-7178-170-3.

²³ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 420. ISBN 80-7178-170-3.

²⁴ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 24. ISBN 80-7254-329-6.

očekávají. Typické bylo, že se učitelé obávali rodičů a rodiče se obávali učitelů.²⁵ Situace se změnila po roce 1989, názory rodičů a veřejnosti jsou již brány v úvahu. Jsou považovány za klienty využívající služby vzdělávacího zařízení. „Rodiče mají velké možnosti volby školy pro své děti, jednak v důsledku tržních mechanismů a konkurence ve školství, které vedenou k ekonomickému zájmu škol o rodiče jako partnery a zákazníky.“²⁶ Školy se tedy musely přizpůsobit, MŠMT ČR konstatovalo: „Transformace školství může být úspěšná jedině tehdy, porozumí-li jak učitelé, tak občané jejím cílům a nástrojům, pochopí-li její nutnost a přijmou-li ji za svou.“²⁷ Rodiče vnímají svoji roli jako partnerů učitelů pro ovlivňování edukace, co očekávají: „Radu, co dělat, když něco ve výuce není v pořádku. Chtějí, aby učitelé měli rádi jejich děti. Učitel má dítě naučit vše bez domácích úkolů a bez problémů. Problémy ze školy se mají vyřešit ve škole. Zprávy o dítěti se mají podávat soukromě a taktně. Učitel má být spravedlivý ke všem. Škola nemá obtěžovat a zatěžovat rodiče. Učitel má naučit ve škole, a ne spoléhat na domácí učení.“²⁸ Mezi uvedenými požadavky vystupují i požadavky na etiku. Taktní a spravedlivý přístup. Řešení etických problémů eticky. Hass podtrhuje důležitost kooperace: „Je třeba učit odpovědnosti vůči druhým. Je třeba, abychom cítili sounáležitost se svými sousedy, kolegy, se známými i neznámými osobami. Je třeba, abychom cítili kontinuitu s těmi, kdo zde byli před námi, i s těmi, kdo přijdou po nás. Je třeba, abychom se cítili být součástí většího celku. Je třeba, abychom cítili neviditelná pouta, která nás svazují s tím druhým.“²⁹

²⁵ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 420. ISBN 80-7178-170-3.

²⁶ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 421. ISBN 80-7178-170-3.

²⁷ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 421. ISBN 80-7178-170-3.

²⁸ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 422. ISBN 80-7178-170-3.

²⁹ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 75. ISBN 80-7249-010-9.

2.1.5 Koordinované kurikulum

Spolupráce všech subjektů, model školy přesahující do okolí, rodina jako přímý pomocník školy, učení se doma, učení ve škole, jako vzájemně se doplňující působení na žáka. To vede k sladění edukativního působení. *„Koordinované kurikulum vzájemně kompenzuje to, co pro rozvoj dětí nemůže zajišťovat ani pouze rodina, ani pouze škola. Nutnost společné odpovědnosti rodiny a školy za edukaci potvrdila studie OECD ve dvanácti zemích.“*³⁰ Rozvíjení sebedůvěry žáků, schopnosti žít s lidmi z různých vrstev, porozumění životu v jiných zemích, zdravého životního stylu, schopnosti být dobrým občanem a schopnosti důležité pro další studium. To jsou znalosti a učení se způsobu života v současné společnosti.

2.1.6 Prosociální chování

Výzkum se zaměřuje na zkoumání toho, co vede lidi k agresi, sobeckosti, krutosti a brutalitě. Dále je zaměřen na zjišťování toho, co stojí za chováním prosociálním, altruistickým, směřujícím k pomoci druhým. Prosociální chování *„Je chování, které přináší užitek jiným. Je to sklon jednat tak, aby se zvýšila celková pohoda jiné osoby, přičemž chování nepřináší žádný zjevný prospěch aktérovi, ale často od něho vyžaduje určitou obět.“*³¹ Pro prosociální chování musí být přítomna kvalita morálního úsudku. Vnímání a porozumění neštěstí druhého, vyhodnocení, že se toto děje, pomoc při odstranění. Rozvoj tohoto cítění v rovině poznávací. V rovině motivační zájem jednotlivce o potřeby a dobro druhých, všeobecně pomáhat jiným. Kooperace, štědrost, empatie, schopnosti citového vnímání. Znalost sociálních norem a pravidel, tvorba vhodných podmínek pro pozitivní sociální chování, situační faktory. To vše je důležitým podkladem pro prosociální etické chování. Učit se těmto zásadám, naučit se s nimi pracovat, sžít se s nimi, znát jejich podstatu, etickou a morální. V těchto otázkách se potkává pedagogika a etika, jejich vzájemné oboustranné působení.

Rozvoj prosociálnosti *„Vychovatelé, rodiče, učitelé, mohou rozvoji prosociálnosti jako základnímu znaku vyšší úrovně morálky výrazně napomoci. Bohaté rodinné prostředí,*

³⁰ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997, str. 424. ISBN 80-7178-170-3.

³¹ VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008, str. 77. ISBN 978-80-7367-386-4.

kteře posiluje ztotožnění dítěte s rodiči jako sociálními modely. Demokratické výchovné modely, bez vzájemných konfliktů, vyrovnaný vztah a rolí v rodině. Řešení morálních konfliktů v různých životních situacích poukazem na humánní potřeby a zásady, nikoli na pouhém vyhovění rozkazu a přání autority. Aktivizace zájmů dítěte o hledání příčin a předjímání důsledků sporného mezosobního chování. Poskytnutí možnosti samostatně napravit přestupek. Příležitost získat zkušenosti s různorodými vztahy k druhým lidem v rozmanitých situacích tím, že v těchto situacích zaujímají rozličné role. Získat zkušenosti s příslušností k různým sociálním skupinám, v nichž fungují odlišná pravidla chování, včetně zkušeností s konflikty skupin s různými cíli.³² Prosociálnost a její výskyt tedy souvisí: „Správně orientovaný morální rozvoj. Soucítění, spoluúčast, solidarita, aktivní pomoc potřebnému.“³³ V rámci edukace podporovat rozvoj prosociálních projevů žáků, učit žáky vcítit se do bolesti, smutku, radosti druhého, prožít je jako vlastní. Dle Schulze: „Sebeúcta je účinné hodnocení svého já, přičemž pozitivní nálada je charakterizována nadšením, zvýšenou pozorností, klidem a klidnou radostí. Schopnost emočně inteligentních osob rozumět emocím a regulovat je vyvolává pozitivní náladu a vysokou sebeúctu, protože se daná osoba může při zachování motivace opírat o rezervoár pozitivních zkušeností. Schopnost rozumět emocím druhých lidí může vést k potlačení negativních reakcí na náročnou situaci.“³⁴ Systematicky podporovat vrstevnickou pomoc. Nevymezovat se vůči porušovateli normy, ale snažit se ho včlenit zpět do skupiny. Mít s ním trpělivost a věřit ve zlepšení. Snažit se používat helping behavior (pomáhající chování). Podporovat podobu pomáhajícího chování a učit žáky říci si o pomoc. Tvořit návyky pomoc nabízet a o pomoc přiměřenou formou požádat. „Návyk, čili zautomatizovaná dovednost, je v životě velmi důležitý. Umět bez ostychu nabídnout pomoc a stejně přirozeně si o ni říci narovnává a zkvalitňuje mezilidské vztahy. Znaky prosociálního chování jsou: Chování ve prospěch druhého, které nevyplývá z povinnosti. Chování bez očekávání protislužby nebo vnější

³² VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 78. ISBN 978-80-7367-386-4.

³³ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 78. ISBN 978-80-7367-386-4.

³⁴ SCHULZE, Ralf a Richard D ROBERTS, ed. *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál, 2007, str. 280. ISBN 978-80-7367-229-4.

odměny. Chování podporující reciprocitu, tj. podobné chování příjemce. Chování, které nenaruší identitu subjektu, toho, který se chová prosociálně.“³⁵ Osoba, která uplatňuje prosociální chování zkvalitňuje svůj život a většinou vykazuje pozorovatelné znaky. „Navzdory složitosti problémů je optimistická. Je oporou institucí. Přináší nové věci. Umí poskytnout pomoc. Projevuje jistotu, ovládání skutečností. Je empatická, osobně přitažlivá. Má smysl pro humor. Umí se odosobnit a získává následovníky.“³⁶ Jak vychovávat a vzdělávat k těmto cílům. Zapojovat žáky do aktivit zaměřených na pomoc. Posilovat morální úsudek, sebekontrolu, předkládat příklady prosociálního chování. Učit projevovat spontánněji vzájemnou pomoc, podporu a spolupráci. Zajímat se o ostatní, aniž by to bylo na úkor ostatního dění. Stavět se pozorně k potřebám všech zúčastněných stran, nenavrhnout agresivní řešení, předkládat alternativní náměty pro řešení problémů. Prohlubovat znalost pochopení demokratických hodnot, účast všech členů na skupinových aktivitách a rozhodování. Využívat emoční inteligence: „*Emoční inteligence je schopnost používat emoce k řešení problémů. Výkyvy nálady mohou lidem pomáhat přerušit rutinu a vnímat širší škálu možných řešení problémů. Pozitivní nálada může pomáhat při organizaci paměti a řešení problémů.*“³⁷

2.1.7 Standardy kvality výchovy charakteru

Thomas Lickon a M. Davidson vypracovali projekt Charakter Education Partnership – CEP, jedná se o projekt výchovy charakteru. Vychází z teorie morálního vývoje a stanovuje Jedenáct principů účinné výchovy charakteru. Kodifikace těchto principů proběhla v Center for the Advancement Ethics and Charakter (CAEC) na Bostonské univerzitě v roce 1999.

„*Princip č. 1: Efektivní (účinná) výchova charakteru stojí na rozvíjení klíčových etických hodnot jako základu dobrého charakteru. Výchova charakteru stojí na široce sdílených, základních etických hodnotách – péče o druhé, čestnost, slušnost, poctivost, odpovědnost*

³⁵ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 79. ISBN 978-80-7367-386-4.

³⁶ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 79. ISBN 978-80-7367-386-4.

³⁷ SCHULZE, Ralf a Richard D ROBERTS, ed. *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací.* Praha: Portál, 2007, str. 271. ISBN 978-80-7367-229-4.

a respekt k sobě i k druhým osobám – která vytvářejí základ dobrého charakteru. Škola podporuje tyto hodnoty, vymezuje je ve vazbě na pozorovatelné chování, utváří je a studuje, diskutuje o nich a užívá je jako základ humánních vztahů ve škole, vyžaduje tyto hodnoty. Vede členy školní komunity, aby jejich jednání bylo v souladu s těmito klíčovými hodnotami. Tyto hodnoty jsou chápány jako závazné, očekává se jejich přijetí na úrovni svědomí jednotlivých osob i celé komunity. Hodnoty posilují lidskou důstojnost, prospívají rozvoji a blahu jedince, slouží obecnému dobru, korespondují s klasickými principy vzájemnosti. Informují o právech a odpovědnosti. Škola objasňuje, že tyto základní lidské hodnoty přesahují náboženské a kulturní rozdíly a jsou výrazem obecné humanity.³⁸ Ve své podstatě tak vytvářejí sami o sobě etický kodex. Zabývají se stejnými otázkami a snaží se je uplatnit v praxi. Dle Hasse se: „Bouříme proti každému pokusu omezit možnost naší volby. Povinnost je pocíťována jako protiklad svobody. Odkaz na požadavky morálky bere mnoho lidí jako jistou formu nátlaku. Být morálním člověkem, dělat, co je správné, znamená kromě jiného také plnit povinnosti.“³⁹ Škola plní funkci bezpečného prostředí, kde si žáci osvojují principy beze strachu a mohou a mají se nad vším zamyslet a vše si prožít.

„Princip č. 2: Výchova charakteru je chápána komplexně ve třech složkách: myšlení, cítění, chování. Komplexní přístup směřuje k rozvoji poznávací, emocionální i volní složky osobnosti. Schopnost porozumět základním etickým hodnotám tím, že o nich diskutují, pozorují chování a řeší problémy ve vztahu k těmto hodnotám. Učí se pečovat o hodnoty rozvojem empatie, budováním vzájemně pečujících vztahů, vytvářením přátelského prostředí, nasloucháním příběhů, které jsou inspirativní a reflektováním životních zkušeností.“⁴⁰ Tedy škola formou hry a prožitku při porozumění etických hodnot.

³⁸ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 113. ISBN 978-80-7367-386-4.

³⁹ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 74. ISBN 80-7249-010-9.

⁴⁰ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 113. ISBN 978-80-7367-386-4.

„Princip č. 3: Efektivní výchova charakteru využívá komplexní, cílený a aktivní přístup k rozvoji charakteru žáků. Školy vnímají vše, co se v jejich zařízeních odehrává v souvislosti na charakterovou stránku. Komplexní model využívá všechny momenty školního života jako příležitosti k rozvoji charakteru. Zahrnuje skryté kurikulum, školní ceremoniály a procedury, příklad učitelů, vztahy žáků s učiteli, s nepedagogickým personálem školy a vztahy žáků mezi sebou; vyučovací proces, zohlednění odlišnosti žáků, způsoby hodnocení žáků; řízení školy, nastavená pravidla chování, obsah osnov, program školy; působení mimo vyučování, sportovní týmy, pěvecké sbory, divadelní soubory, kluby, kroužky. Program rozvoje charakteru musí být ucelený a proniká do všech sfér školního života.“⁴¹ Všechny oblasti edukačního působení jsou zdrojem učení, učení nápodobou, student má možnost čerpat z pozitivních vzorů. Má možnost učit se etickému chování, zkoušet si životní situace, konzultovat, napravovat chyby, posouvat se dál. Důležité je zároveň uvědomění rizika povinnosti: „Starosti a neuspokojené potřeby se mohou snadno stát velkým pokušením pro nedodržení povinností. Podle Kanta musí být morální chování vynuceno smyslem pro povinnost a nemůže se opírat o povrchní záliby. Diktatura povinnosti také zajišťuje, že i jedinec, který nesoucítí s bolestí druhých, bude jednat v souladu s morálními principy.“⁴²

„Princip č. 4: Efektivní výchova charakteru vytváří ze školy komunitu, která pečuje o své žáky a v níž se všichni cítí dobře. Škola se stává mikrokosmem občanské, pečující a spravedlivé společnosti. Buduje společenství, které pomáhá všem svým členům vytvářet pečující a pomáhající vazby. To zahrnuje rozvíjení vztahů mezi žáky, mezi učiteli, učiteli a žáky, učiteli a rodinou. Tyto vztahy posilují touhu žáků učit se, být dobrým člověkem. Systém naplňuje potřebu bezpečí, sounáležitosti a prožitku přijetí a akceptace. Žáci tak lépe zvnitřňují očekávané hodnoty.“⁴³ Očekávání, naplnění očekávání, utvrzení, v hodnotách.

⁴¹ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 114. ISBN 978-80-7367-386-4.

⁴² HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 75. ISBN 80-7249-010-9.

⁴³ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 114. ISBN 978-80-7367-386-4.

Vzájemný respekt všech zúčastněných stran, žáků, rodičů, školy. To vede k vzájemné podpoře při dosahování požadovaných cílů edukačního procesu.

„Princip č. 5: Efektivní výchova charakteru poskytuje žákům dostatek příležitosti k morálnímu chování. V etické i v intelektuální oblasti jsou žáci vynalézavými učenými. Nejlépe se učí aktivní činností. Využívají se různé příležitosti, dělení práce ve skupinách, kooperativní vyučování, shoda při schůzkách, omezení nadbytečné soutěživosti na hřišti, uskutečňování vyučovacích projektů a reflektováním těchto zkušeností žáci postupně chápou požadavky spolupráce s druhými osobami.“⁴⁴ Nejen učit, ale i najít prostor pro uplatnění naučeného, bezpečný prostor, kde žák může naučené vyzkoušet bez starosti o následek, kde případná chyba lze napravit.

„Princip č. 6: Efektivní výuka charakteru se opírá o smysluplné a podněcující kurikulum, které respektuje všechny žáky, rozvíjí jejich charakter a pomáhá jim dosáhnout úspěchu. Smysluplné kurikulum uplatňuje metody aktivního vyučování a kooperativního učení, přístupy zaměřené na řešení problémů a projekty postavené na zkušenostech žáků. Tyto postupy zvyšují samostatnost žáků tím, že apelují na jejich zájmy, poskytují jim příležitosti myslet tvořivě, umožňují ověřovat si vlastní myšlenky a zdokonalují smysl pro postup postavený na modelu názor a volba. Hledá se přirozená míra mezi učivem a kvalitou charakteru, který se má rozvíjet. Jsou zde formy etických otázek v současné vědě, diskuze o charakterových vlastnostech a etických dilematech.“⁴⁵ Etika se tedy vyučuje zároveň s daným předmětem, zkoumají se etické limity daného předmětu, jeho náplně a otázky. Z nich se pak vyvozuje etické jednání a morální hodnoty. „Každý člověk má své kladné i záporné vlastnosti. Nikdo není dokonalý. Proto je třeba, abychom se sami znali, abychom o svých dobrých vlastnostech, ale především o svých nechtanostech a sklonech věděli a ty společensky nežádoucí dovedli v sobě tlumit.“⁴⁶

⁴⁴ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 114. ISBN 978-80-7367-386-4.

⁴⁵ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 115. ISBN 978-80-7367-386-4.

⁴⁶ SEDLÁČEK, Ivo a Věra MARTINKOVÁ. Člověk mezi lidmi, aneb, Kapitoly ze společenské výchovy. Praha: Trizonia, 1998, str. 51. ISBN 80-85573-54-7.

„Princip č. 7: Podpora rozvoje vnitřní vlastní motivace žáků. Charakter je definován jako dělání správné věci, když se nikdo nedívá. Laskavost, přátelskost vůči druhým osobám z důvodu vnitřní potřeby, protože laskavost je dobrá jako touha být laskavým člověkem. Charakter se nesmí oslabovat nadměrným či přehnaným důrazem na vnější pobídky. Motivuje se přiměřeným uznáním žáků nebo oceněním, to následně udržuje výchovu charakteru v centru zájmu.“⁴⁷ Posilovat to správné v člověku, motivovat a posilovat kladné stránky člověka. Vychovávat k vnitřní odpovědnosti. „Je několik vlastností, které předem naznačují, že budeme ve společnosti vítáni a vyhledáváni. Zdvořilost, slušnost, uctivost, chování dle společenských pravidel, vlídnost, laskavost, pozornost, ochota, pomáhání druhému, vstřícnost, otevřenost, skromnost, zdrženlivost, přesnost, tolerance.“⁴⁸ „Jedním z našich úkolů je pomáhat ostatním, aby se cítili bezpeční a zajištění pro budoucnost. Pak si raději místo otrlost zvolí laskavost.“⁴⁹

„Princip č. 8: Aktivizovat personál školy jako učící se morální komunitu přijímající za své ty klíčové hodnoty, ke kterým vede své žáky. Veškerý personál školy, učitelé, vedení školy, poradci, školní psychologové, trenéři, administrativní pracovníci, personál školní jídelny a další mají být vtaženi do procesu utváření charakteru žáků (osvětou, převzetím svého dílu odpovědnosti). Především personál školy přebírá odpovědnost tím, že jeho chování je vzorem základních etických hodnot. Stejně hodnoty a normy, které vládou životu žáků, ovládají kolektivní život dospělých členů školní komunity. Všichni spolupracují na společných projektech a spolupodílejí se na rozhodování v záležitostech školy, tříd a žáků. Kladou se otázky: Jaké zkušenosti proběhly pro rozvoj morálky? Jaké jsou negativní jevy? Jaké jsou významné morální zkušenosti? Co ve škole nefunguje? Takovéto reflexe jsou nepostradatelnou podmínkou morálního života školy.“⁵⁰ Evaluace, autoevaluace,

⁴⁷ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 115. ISBN 978-80-7367-386-4.

⁴⁸ SEDLÁČEK, Ivo a Věra MARTINKOVÁ. Člověk mezi lidmi, aneb, Kapitoly ze společenské výchovy. Praha: Trizonia, 1998, str. 51. ISBN 80-85573-54-7.

⁴⁹ HASS, Aaron. Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás. Praha: Columbus, 1999, str. 46. ISBN 80-7249-010-9.

⁵⁰ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 116. ISBN 978-80-7367-386-4.

posouzení cílů, přehodnocení metod, optimalizace. Neustále se vyvíjející proces, který zdokonaluje již vytvořené. Učící se společnost, společnost, která sama sebe posouvá dopředu. Trvale se vyvíjející a trvale se zlepšující. Pozor ovšem na stav, kdy touha zlepšit se již vede k hledání symptomů, které v systému nejsou, a to jen proto, aby bylo něco nalezeno. Takováto sebereflexe pak systém poškozují. Příklad: Tady není žádný projev nekolegiality, to je zvláštní, určitě zde je. Musíme udělat opatření, aby nebyl. Probíhá řešení neexistujícího problému, protože touha po zdokonalení již pohltila sama sebe.

„Princip č. 9: Efektivní výchova charakteru je promyšleně organizována a řízena, má podporu vedení školy a je základní součástí dlouhodobé vzdělávací koncepce školy. Vedení školy se v dané oblasti výrazně angažuje. Je zřízena komise členů sboru, žáků a dalších, komise plánuje, realizuje, poskytuje podporu, rozvíjí vztahy, vytváří projekty.“⁵¹ Pokud se projekt stává pouhou svojí karikaturou, pokud není trvale podporován, pokud se s ním nepracuje, nejsou aktivity a vše zůstává pouhou zástěrkou, pak je celá záležitost nefunkční. Systém musí být udržován při životě, někdo se o něj musí aktivně starat. Plánovat ho pouze na papíru, vyhodnocovat věci, které by měli být a nejsou, jen proto aby byly deklarovány, to vede k neúspěchu. Komunita, škola musí opravdu žít tímto projektem, projekt musí být živou součástí školy.

„Princip č. 10: Efektivní výchova charakteru aktivizuje rodiče žáků a širší veřejnost, komunitu, obec jako partnery. Zapojení širší veřejnosti zvyšuje šanci úspěš. Využití prostředků a možností komunikace, e-mailu, schůzek, představení, výletů, konferencí pro vtažení do projektu. Snaha vtáhnout i ty, kteří neprojevují zájem. Rozšiřovat působnost na podnikatele, náboženské instituce, obce, region, média.“⁵² Jen plná informovanost, znalost kladů a záporů, spolupráce v rámci obce může trvale zlepšovat morální a etické klima tohoto regionu. Mravenčí trvalá odpovědná práce, nikdy nekončící. To posouvá morálku a etiku dopředu. Kdo přestane tyto hodnoty posilovat a pěstovat, protože si myslí, že jsou již dostatečně vžitě, tomu se tyto hodnoty rozvolní a upadnou v zapomnění.

⁵¹ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 116. ISBN 978-80-7367-386-4.

⁵² VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 117. ISBN 978-80-7367-386-4.

„Princip č. 11: Efektivní výchova charakteru je hodnocena na úrovni školy jako celku, na úrovni učitelů jako vychovatelů charakteru a hodnocení jsou rovněž žáci a jejich projevy dobrého charakteru. Hodnocené složky: -Charakter školy, rozvoj školy jako pečující komunity. Žáci se v této škole respektují a pomáhají si. -Personál školy, co dělají pro podporu projektu? Jsou si vědomi své nezbytnosti v projektu? Mají potřebné dovednosti? -Charakter žáků: Jak žáci ve svém chování projevují základní etické hodnoty a berou je za své? Data o projevech charakteru. Docházka. Agrese. Izolování žáků. Incidenty. Kladné stránky. Testování morálního úsudku žáků. Morálního přesvědčení. Morálního chování. Je špatné podvádět při testu? Podváděl byste? Kolikrát jste podváděl? Otázky vedou ke zjištění výchozího stavu a k posouzení pokroku.“⁵³ Hodnocení pomáhá zjišťovat současný stav, pokrok v implementaci oproti minulému stavu, zjišťuje plnění cíle, vhodnost použitých metod. Může odhalit chybně použité nástroje, nebo celkovou chybu v nastavení systému. Evaluace je nezbytným pracovním nástrojem jakéhokoli vzdělávání a výchovy, všech edukačních působení.

2.2 Východiska edukace

Edukace je tedy na jedné straně vnímána jako omezující z pohledu na identitu jednotlivce, nutící jednotlivce přijímat určité společenské normy, hodnoty a vzory, je faktorem donucování za použití nátlakových nebo autoritářských metod a reprodukuje třídní strukturu. (Průcha, str.402) Kdy úvahy o edukaci formou organizovaného vzdělávání vedou až k myšlence rozpuštění a odstranění vzdělávacích institucí a škol jakožto historického přežitku.

Na straně druhé pak moderní společnost Center for the Advancement Ethics and Charakter na Bostonské univerzitě zpracovává Standardy kvality výchovy charakteru opřené právě o autoritářské a donucovací metody. Kdy žáka de facto nutí přijímat a chovat se dle nastavených norem, které někdo označil za ty jediné a správné, bez možnosti volby. Dá se říci, že je to střet dvou pedagogických světů a principů.

⁵³ VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. Praha: Portál, 2008, str. 117. ISBN 978-80-7367-386-4.

Zároveň lze důvodně předpokládat, že po prostudování vzájemných teorií obou táborů, by oba tábory našli ve svém působení mnoho společných rysů, ačkoliv jejich cíl je na první pohled značně rozličný. Ale to je jen na první pohled. Cíl mají totiž stejný, jen metody, které chtějí užívat a užívají jsou rozdílné.

Cílem obou těchto skupin a jistě i mnohých dalších, které v tomto přehledu nejsou uvedeny, cílem je vychovat humánního jedince. Jedince, který bude respektovat svá práva a povinnosti a zrovna tak bude respektovat práva a povinnosti druhého. To za předpokladu, že jeho práva končí tam, kde začínají práva druhého a druhého práva končí tam, kde začínají práva prvního. Snaha o respektování sebe sama a druhého. Snaha o bezkonfliktní žití, snaha o řešení konfliktů domluvou a spravedlivě. To je cíl edukace. Vychovat jedince, který je schopen těchto vlastností a tohoto chování.

Metody edukace směřující k těmto cílům jsou u různých pedagogických směrů ovšem rozdílné. Někdo prosazuje kurikulum volené na základě osobní volby. Jistě je tato myšlenka zajímavá. Ovšem je obecně použitelná? Musela by se začít praktikovat a pak zhodnotit. Nikdo nemůže vynést soud předem. Nikdo tento systém nevyzkoušel. Jak ho tedy předem hodnotit.

Systém standardů kvality, systém metodik, systém přesného řádu je vyzkoušen již po staletí. Lidé v něm vyrůstají, berou ho za své, uznávají ho jako jediný správný, přináší výsledky. Ale jaké výsledky? Jsou porovnatelné s jinak fungujícím systémem? Možná ano, možná se antropologové dostali k jádru a prokázali, že i jiné systémy jsou plně funkční. Obecně se povědomí o těchto alternativních směrech ale v médiích a při studiích výrazně neprojeví.

2.2.1 Svobodná volba nebo standardy

Výběr metod je v současné době, tedy v roce 2017, na území České republiky, dán právními zásadami demokratické společnosti. Výběr ovlivňují faktory ekonomické, hospodářské, politické, celospolečenské, faktory zájmových skupin, extrémistů. Každý má vytyčený cíl, někoho zajímá výsledek vzdělávání, někoho zajímá ekonomický přínos z poskytnuté vzdělávací aktivity, někdo je pouhým účastníkem tohoto procesu bez ambicí do tohoto procesu zasahovat. Někdo má na vstupu do tohoto systému již soustředěný kapitál, a tak si myslí, že se může stát vlivnou lobby a prosazovat své zájmy. Někdo prosazuje ty nejčistější

etické zájmy a opravdovou snahu o dosažení „správného“ řešení. Ale nikdo není ten opravdu nej, kdo by mohl říct, já jediný prosazuji ty správné zájmy. Správné, znamená obecně uznané, jakýsi konsensus, střed, který je akceptovatelný pro většinu, a menšina, která s ním nesouhlasí, v něm najde alespoň pár bodů, pro které může souhlasit i s celkem.

Hledání tohoto konsensu, je i hledáním toho, zda vůbec přijímat do pedagogiky etický kodex, a jestli ho přijmout, tak jak má vypadat? Jak by takový etický kodex měnil vztah pedagoga a vzdělávaného. Jaký je v současné době tento vztah? Kam ho směřovat a proč?

Všechny tyto otázky a odpovědi na ně, řešení a cíle jsou politickou otázkou. Otázkou celé komunity, celého státu. Tíží-li občany více, dostávají se do popředí zájmu. Nejsou-li v obecném zájmu, mizí v zapomnění.

2.2.2 Sociologický pohled

„Mezi kulturami i ve vývoji kultur se liší názory a praktiky co mohou rodiče od dětí vyžadovat, k jakým hodnotám a jak děti vést. Problém je o to složitější v tom, že dnes působí protikladně hodnotové systémy a to dále znejišťuje rodiče v cílech a metodách jejich výchovného působení.“⁵⁴ „Etiku lze rozlišit také dle hledisek. V případě, kdy si člověk (popřípadě společnost) sám vymezí etické zásady, jedná se o etiku autonomní. Jsou-li etické zásady stanoveny z vnějšku (společenskou autoritou) jde o etiku heteronomní. Individuální etika se zabývá morálními otázkami jedince, sociální etika zase zkoumá tuto problematiku z hlediska sociálních skupin.“⁵⁵ Sociologický pohled tedy potvrzuje tuto nejednotnost, rozkolísanost a nejistotu ve směřování. Vychází přitom z teorií: „Tradiční pojetí dává rodičům právo a povinnosti předávat dítěti svůj hodnotový systém a představu o dobrém životě. Rodiče mohou užívat prostředky podle své úvahy a mohou bránit dítěti v poznání hodnot a norem chování, které rodiče neakceptují. Soudí se, že toto chování posiluje integritu rodiny.“⁵⁶ Jedná se tedy o systém předávání selektovaných informací, jednoznačné

⁵⁴ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 74. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁵⁵ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 23. ISBN 80-7254-329-6.

⁵⁶ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 74. ISBN 978-80-262-0042-0.

směrování vzdělávaného bez možnosti jeho svobodného výběru. „*Demokratické pojetí dává místo diskusi o jiných hodnotách. Děti jsou o hodnotách rodičů přesvědčovány, zvnitřňují je jako vlastní, ne vnucené.*“⁵⁷ Jedná se o volnější formu působení na vzdělávaného, ale stále jsou kladeny vysoké limity. „*Umírněná liberální koncepce předpokládá snahu rodičů o předání svého hodnotového systému, dává zároveň prostor, aby se dítě bez omezení seznámilo i s jinými hodnotovými systémy.*“⁵⁸ Vzdělávaný jedinec má tedy v tomto případě široké znalosti z kterých může čerpat, rozhodujícím bodem pro jeho rozhodování zůstávají hodnoty rodiny, do které se narodil, tedy primární skupiny. „*Důsledné liberální pojetí, dítěti je ponecháno rozhodnutí, jaké hodnoty si samo vybere, rodiče jen dítě chrání před vlivy, které by volbu dítěte omezovaly. Toto pojetí otevírá prostor pro dynamický rozvoj osobnosti dítěte, na druhé straně jeho důsledné uplatňování rozvolňuje vztahy v rodině a snižuje mezigenerační porozumění.*“⁵⁹ Pro populaci ve střední Evropě v roce 2017 těžko představitelné, ale pouze z toho důvodu, že nikdy s tímto typem výchovy nepřišla do styku a tedy ji nemůže reálně hodnotit. „*Je zde možnost, že etika svými metodami odhalí hodnoty, které mravnímu životu chybějí nebo se ztratily. Její podstata i idea spočívá v tom, že má být utvářením života. A může být jen potud, pokud otevře pohled pro hodnoty, které skutečný život postrádá.*“⁶⁰

Škola v této společnosti a v tomto čase převzala část socializační a výchovné funkce, vyvázala dítě z ekonomické aktivity, chrání a pečuje o dítě, stala se složkou životního stylu rodiny, vstupuje do hodnotového systému rodiny. Měřítkem úspěšnosti se stává vzdělání a diplom. „*Vzdělání a diplom jsou vnímány jako prostředek udržení sociálního statusu v rodině či mezigenerační sociální mobility. Škola připravuje na budoucí povolání, kultivuje, vede k vnitřní disciplíně, vede k tvůrčí potenci. Funkce rodiny a školy se svým způsobem*

⁵⁷ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 74. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁵⁸ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 74. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁵⁹ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 74. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁶⁰ HARTMANN, Nicolai. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002, str. 56. ISBN 80-200-0970-1.

*doplňují, udržují kontinuitu sociálního řádu, někdy se však mohou dostávat do střetu.*⁶¹ Jaké proměnné tento vztah ovlivňují: ekonomické zdroje rodiny, představy a očekávání o budoucím postavení dítěte, cíle výchovy, způsob a metody výchovy, koordinace výchovy a spolupráce se školou. Jedním z prvků je i emoční inteligence. *„Emoční inteligence podporuje dimenze 1) vývoje ucelených představ o cílech, 2) vštěpování hodnot práce, 3) vytváření vzrušující atmosféry plné nadšení, spolupráce, optimismu a důvěry, 4) pěstování přizpůsobivosti změnám a 5) vytváření a udržování identity.*⁶²

Škola do tohoto systému vkládá svůj pohled na obecné cíle výchovy, pohled na uspokojování socializačních potřeb společnosti, obecné cíle výchovy a vzdělávání, dílčí cíle, konkrétní kurikula. Ovlivňuje způsoby hodnocení a klasifikace, tvoří dle představy svého ideálního žáka, udržuje ducha školy, klima školy, náročnost školy. Kombinace těchto cílů může školu učinit pro žáky žádoucí a přitažlivou anebo nenáviděnou. *„Škola slouží k iniciaci pro život ve velké společnosti, stanovuje hranice individuálním variacím chování. Vytváří donucovací tlak, který vede dítě k participaci na společenském životě. Socializace vede k vytváření vnitřní disciplíny a odpovědnosti pro získání sociální identity a tvoří podklady pro začlenění do společnosti a jejího systému dělby práce. Škola však existuje jako živoucí společenství a vytváří pravidla a zákonitosti svého vlastního sociálního života. Není výcvikovou základnou pro život.*⁶³ Každý žák si z této zkušenosti odnáší základní vzory, ale následně je musí modifikovat pro použití v jiné sociální skupině. To je systémem celoživotní socializace, umět se přizpůsobit, naučit se znát pravidla, naučit se je respektovat, přijmout je za své, využívat svá práva, plnit své povinnosti. Pohled na školu může být i následující: *„Škole je často prisuzována daleko vyšší moc, než jaké je vůbec schopna dosáhnout a která*

⁶¹ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 75. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁶² SCHULZE, Ralf a Richard D ROBERTS, ed. *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál, 2007, str. 272. ISBN 978-80-7367-229-4.

⁶³ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 97. ISBN 978-80-262-0042-0.

sahá za její zdi daleko do budoucnosti. Ve vztazích rodičů ke škole se mohou objevovat očekávání, která velmi připomínají magické zařikávání zbraní před lovem.“⁶⁴

2.2.3 Udržitelnost morálky

Jaké škole se podaří eticky a morálně motivovat žáky: „Škola zpravidla dokáže udržovat morálku po dlouhou dobu, pokud jsou její nároky na žáky či studenty akceptovány nejen v očích studujících, ale i u rodičů a celém společenském okolí. Příslušné požadavky jsou považovány okolím i členy vzdělávacích komunit za samozřejmé a téměř přirozené, pokud je získání závěrečného vysvědčení či diplomu spojeno s očekáváním postupu na sociálním žebříčku. Školy se studijní morálkou a kázní jsou zpravidla ty, kterým se daří trvale udržovat vysokou společenskou prestiž. Udržení vnitřního chodu a fungování školy je náročnou a citlivou záležitostí, která vyžaduje především od učitelské komunity od jednotlivých členů i celku, vysokou míru akceptování tradic konkrétní školy a jejího souboru vymezujících pravidel chování.“⁶⁵ K udržení morálky slouží kontrolované mechanismy, principy autority, rozvoj extrakurikulárních (mimoškolních) aktivit, doplňkové činnosti a služby, ochoty přinášet oběti, intelektuální práce, preference vzdálené budoucnosti na úkor přítomnosti. Škola tedy zastává najednou mnoho hodnotových rolí, souborů očekávaných a společensky normovaných postojů. „V obecné rovině reflektujeme dobro jako souhrnný pojem pro vše dobré, hodnotné, kvalitní, prospěšné, skvělé či vynikající, popřípadě čemu nic nechybí, co je žádoucí. Zlo pak prezentuje pravý opak, tedy zlé, nežádoucí.“⁶⁶

2.3 Funkce zákonných opatření

Hlavním vymezením a opatřením pro funkci školy a školského zařízení, vymezení práv a povinností jednotlivých účastníků výchovy a vzdělávání je zákon číslo 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský

⁶⁴ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 124. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁶⁵ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, str. 133. ISBN 978-80-262-0042-0.

⁶⁶ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 40. ISBN 80-7254-329-6.

zákon). Ve znění jeho pozdějších novel a změn. Jak se tento zákon staví a vymezuje k tématům etiky a morálky?

2.3.1 Školský zákon

Školský zákon v části první, obecná ustanovení, §1, Předmět úpravy definuje a vymezuje: „Zákon stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen „vzdělávání“) uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání.“⁶⁷

Práva a povinnosti jsou stanoveny v §2. „Zásady a cíle vzdělávání. (1) Vzdělávání je založeno na zásadách. a) rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana, b) zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce, c) vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání, ..., e) svobodného šíření poznatků, které vyplývají z výsledků soudobého stavu poznání světa a jsou v souladu s obecnými cíli vzdělávání, f) zdokonalování procesu vzdělávání na základě výsledků dosažených ve vědě, výzkumu a vývoji a co nejširšího uplatňování účinných moderních pedagogických přístupů a metod.“⁶⁸ Již samotné zásady vzdělávání vytvářejí etický rámec pro vzdělávání a v mnohém jsou podobny etickým kodexům. Cíle vzdělávání je pak doplňují: „(2) Obecnými cíli vzdělávání jsou zejména, a) rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života, , c) pochopení a uplatnění zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost, d) pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti, e) utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové

⁶⁷ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁶⁸ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

a náboženské identity každého, f) poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku, g) získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.“⁶⁹ Školský zákon již v bodě 1 a bodě 2 definuje mnoho principů, které se snaží podchytit etické kodexy u profesí, kde toto vymezení chybí, nebo je nepřesně vyjádřeno. Jaká práva vymezuje zákon účastníkům vzdělávání: „§21 Práva žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků (1) Žáci a studenti mají právo a) na vzdělávání a školské služby podle tohoto zákona, b) na informace o průběhu a výsledcích svého vzdělávání, c) volit a být voleni do školské rady, jsou-li zletilí, d) zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů..., e) vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajících se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost..., f) na informace a poradenskou pomoc...“⁷⁰ Vedle práv žáků zákon vymezuje i jejich povinnosti: „§22 Povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků (1) Žáci a studenti jsou povinni a) řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat, b) dodržovat školní a vnitřní řád a předpisy a pokyny školy a školského zařízení..., c) plnit pokyny pedagogických pracovníků škol...“⁷¹ Práva jsou vymezena pedagogickým pracovníkům: „§22a Práva pedagogických pracovníků. Pedagogičtí pracovníci mají při výkonu své pedagogické činnosti právo a) na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole, b) aby nebylo do jejich přímé pedagogické činnosti zasahováno

⁶⁹ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷⁰ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷¹ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

v rozporu s právními předpisy, c) na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálně-pedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti, d) volit a být voleni do školské rady, e) na objektivní hodnocení své pedagogické činnosti.“⁷² Na práva navazují povinnosti: „§22b Povinnosti pedagogických pracovníků. Pedagogický pracovník je povinen a) vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání, b) chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta, c) chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních, d) svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj, ...“⁷³ Školský zákon je vytvořen na základě práv a povinností a to práv a povinností všech zúčastněných stran. Dbá na etiku a morálku a snaží se o její prosazování a uplatňování. Je platný pro všechny. Proč tedy profesní organizace žádají ještě jeho doplnění etickým kodexem. Neleží problém pouze v tom, že etické a morální aspekty tohoto zákona jsou v zákoně vloženy společně s dalšími ustanoveními a mizí tak v množství dalších informací, takřkajíc ztraceny v davu. Není požadavek pouze zviditelnění těchto daných opatření? Školský zákon dále vymezuje Organizaci škol §23, školní rok §24, dokumentaci škola a školských zařízení §28 bod c) doklady o průběhu vzdělávání, školní matriku, bod f) údaje o podpůrných opatřeních poskytovaných dítěti. Školský zákon tedy dbá i o řádnou dokumentaci své činnosti. Tak daleko případný etický kodex nezasahuje. Bezpečnost a ochrana zdraví ve školách a školských zařízeních §29 (1) „Školy jsou povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.“⁷⁴ Školy dále vydávají školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád §30, (2) „Školní řád obsahuje také pravidla

⁷² MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷³ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷⁴ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů.⁷⁵ Zákon obsahuje Výchovní opatření §31: „(1) Výchovními opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka, a další kázeňská opatření. ... Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem druhy dalších kázeňských opatření a podmínky pro udělování a ukládání těchto dalších kázeňských opatření a pochval nebo jiných ocenění. ... (3) Zvláště hrubé opakované slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči zaměstnancům školy nebo školského zařízení nebo vůči ostatním žákům nebo studentům se považují za zvláště závažné zavinění porušení povinností stanovených tímto zákonem. ... (5) Dopustí-li se žák nebo student jednání podle odstavce 3, oznámí ředitel školy nebo školského zařízení tuto skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jde-li o nezletilého, a státnímu zastupitelství do následující dne poté, co se o tom dozvěděl.“⁷⁶ Zákon definuje práva, povinnosti i tresty za nedodržení povinností. Hlava II základní vzdělávání §44 Cíle základního vzdělávání tohoto zákona uvádí: „Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.“⁷⁷ Část čtvrtá – střední vzdělávání, Hlava I – Cíle a stupně středního vzdělávání, přijímání ke vzdělávání, jeho organizace a průběh, §57 Cíle středního vzdělávání, definuje cíle středního vzdělávání dle tohoto zákona: „(1) Střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty

⁷⁵ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷⁶ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷⁷ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince. Poskytuje žákům obsahově širší vzdělání nebo oborové vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci. Střední vzdělávání dále vytváří předpoklady pro plnoprávný osobní a občanský život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělávání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti.“⁷⁸ Školský zákon tedy obsahuje prakticky vše podstatné i z pohledu etiky a morálky, včetně vymahatelnosti, archivace a kontrolních mechanismů, které jsou řešeny pomocí Rady §132 a České školní inspekce §173.

2.3.2 Služební předpis č. 3/2016 č.j.: MŠMT-4362/2016-1

Tento služební předpis státního tajemníka v Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy stanovuje pravidla etiky zaměstnanců MŠMT. Pravidla etiky jsou zde vnímána z pohledu řádného výkonu státní služby/práce. Jsou tedy orientována směrem k dodavatelům služeb a produktů, nikoliv směrem k činnosti pedagogických pracovníků a jejich vztahu k žákům. Přitom tento předpis obsahuje mnoho bodů, které by bylo možné prakticky ihned použít i pro oblast upřesňující vztah pedagog-žák-rodíč. Preambule služebního předpisu uvádí: „*Služební předpis upravuje zákonnosti a přiměřenosti plnění úkolů, oblast profesionality, vystupování, rychlosti a efektivity, střetu zájmů, korupce a nakládání se svěřenými prostředky. Tím, že upravuje a podporuje dodržování žádoucích standardů chování zaměstnanců ve vztahu k veřejnosti a spolupracovníkům, napomáhá garantovat kvalitu výkonu státní služby/práce. MŠMT se tímto hlásí rovněž k dodržování 10 principů dobré správy přijatých veřejným ochráncem práv...*“⁷⁹ Článek dvě uvádí základní zásady: „*1) Zaměstnanec jedná s vědomím, že veřejnost oprávněně očekává otevřenou, přístupnou, řádně vedenou a vykonávanou státní správu. 2) Zaměstnanec jedná v souladu se zásadami práva a spravedlnosti vyplývajícími z principů demokracie a právního státu, které jsou obsaženy v Ústavě České republiky a v Listině základních práv a svobod, jedná v duchu*

⁷⁸ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

⁷⁹ MŠMT, 2017-12-18 10:23:32, Halamka Miroslav. *Služební předpis č. 3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců MŠMT.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45167/>

nedotknutelných hodnot svobody, rovnosti před zákonem a lidské důstojnosti, ...

3) *Zaměstnanec ctí zákonnost výkonu služby nebo práce a uplatňuje rovný přístup ke všem osobám...* 4) *Respektování etických pravidel je věcí profesní cti zaměstnance státní správy.*⁸⁰ Článek tři upřesňuje zákonnost, soulad s ústavním pořádkem, respektování cílů, koncepce a priorit MŠMT. Článek čtyři stanovuje přiměřenost, volbu řešení v souladu s veřejným zájmem, nestrannost, nezávislost a řešení odpovídající okolnostem daného případu. Dále dbát na to, aby nevznikaly nedůvodné rozdíly. Článek pět se zabývá profesionalitou. Vykonávání práce na vysoké odborné úrovni, objektivně, čestně, bez nepřiměřeného projevu emocí a bez sledování osobního prospěchu. Upozorňuje, že není přípustné vzájemné osočování, ponižování, diskriminace či psychické násilí. Dále na předcházení konfliktům a pokud ke konfliktu dojde, tak každá ze stran kultivovaně a vstřícně přispívá k jeho vyřešení. Zaměstnanec zároveň zachovává mlčenlivost. Článek šest – Vystupování: „1) *Zaměstnanec vystupuje kultivovaně, vyjadřuje se spisovně a dbá na odpovídající verbální i neverbální komunikaci.* 2) *Zaměstnanec jedná zdvořile, vstřícně, s porozuměním, ochotou a bez jakýchkoli předsudků, v souladu se zásadou rovných příležitostí a rovného přístupu, bez ohledu na ... a nepřipouští diskriminaci či obtěžování. ...* 3) *...respektuje individualitu a důstojnost...* 4) *Zaměstnanec neuvádí v omyl, informuje o právech a povinnostech, jasně, přesně, úplně, pravdivě, srozumitelně...* 5) *dbá na čistotu a úpravu svého zevnějšku.*“⁸¹ Článek sedm – Rychlost a efektivita. Plnění úkolů osobně, řádně, bez zbytečných průtahů a ve lhůtách stanovených zákonem. V souladu se zásadou hospodárnosti. Článek osm – Střet zájmů. Zaměstnanec předchází střetu zájmů. Nezneužívá své postavení. Vyhýbá se činnostem, které by mohly snížit důvěru. Článek devět – Korupce. Zaměstnanec předchází rizikům korupce a podvodu. Nesmí vyžadovat ani přijímat dary. O nabídce darů vyhotoví záznam. Za dary se nepovažují drobné reklamní a propagační materiály. Upozorňuje na lobbying. Článek deset – Nakládání se svěřenými

⁸⁰ MŠMT, 2017-12-18 10:23:32, Halamka Miroslav. *Služební předpis č. 3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců MŠMT.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45167/>

⁸¹ MŠMT, 2017-12-18 10:23:32, Halamka Miroslav. *Služební předpis č. 3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců MŠMT.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45167/>

prostředky. Zaměstnanec vynakládá veškeré úsilí k maximálně účelnému, hospodárnému a efektivnímu spravování a využívání zdrojů, zařízení a služeb. Článek jedenáct – Závěrečná ustanovení. „1) Zaměstnanec dodržuje etická pravidla, aktivně podporuje etické jednání a podílí se na vytváření nekorupčního prostředí. Uvědomuje si, že selhání jednotlivce má dopad na státní správu jako celek, a proto je ostatním příkladem. 2) Poukáže-li zaměstnanec oprávněně na neetické jednání, nesmí být v souvislosti s tím znevýhodněn. 3) .. představený jde příkladem... 4) MŠMT dbá na řádné seznámení zaměstnanců s etickými pravidly a v rámci prohlubování vzdělání státních zaměstnanců podporuje a zajišťuje jejich osvětu. ... Vzor záznamu o seznámení s pravidly etiky je uveden v příloze č. 3 k tomuto služebnímu předpisu. 5) Porušení pravidel etiky je porušením služební kázně nebo povinností vyplývajících z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci.“⁸² Služební předpis tedy stanovuje práva, povinnosti i tresty. Vztahuje se na zaměstnance MŠMT a definuje etické zásady. Mnoho bodů by bylo možno uplatnit i pro pedagogické povolání. MŠMT k tomuto dokumentu na svých stránkách uvádí: „Pravidla etiky zaměstnanců MŠMT: Tento dokument upravuje zásady řádného výkonu státní služby/práce a dále oblast zákonnosti výkonu státní služby/práce a přiměřenosti plnění úkolů, oblast profesionality, vystupování, rychlosti a efektivity, střetu zájmů, korupce a nakládání se svěřenými prostředky. Tím, že upravuje a podporuje dodržování žádoucích standardů chování zaměstnanců ve vztahu k veřejnosti a spolupracovníkům, napomáhá garantovat kvalitu výkonu státní služby/práce. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se rovněž hlásí k dodržování 10 principů dobré správy přijatým veřejným ochráncem práv, které tvoří významný pilíř pro řádný výkon veřejné správy.“⁸³

2.3.3 Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace

Další dokument týkající se etiky, který lze nalézt na stránkách MŠMT se týká operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace. Dokument se opět netýká přímo vztahu pedagoga-

⁸² MŠMT, 2017-12-18 10:23:32, Halamka Miroslav. *Služební předpis č. 3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců MŠMT.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45167/>

⁸³ MŠMT, 2017-12-18 10:23:32, Halamka Miroslav. *Služební předpis č. 3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců MŠMT.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45167/>

žáka-rodiny, ale je základní etickou normou prezentace operačního programu. Kodex stanovuje a popisuje zásady chování a jednání členů implementačního týmu. V kodexu je znova obsaženo množství bodů, které by bylo možné uplatnit pro pedagogický kodex. „*Obecné zásady 1. Ustanovení Kodexu jsou považována za součást souboru závazných dokumentů, jimiž je Člen povinen se řídit a dodržovat. 2. Při plnění svých povinností se Členové řídí zásadami zákonnosti, kvality, efektivnosti a etiky práce, zejména dodržováním nestrannosti a rovného přístupu.*“⁸⁴ Dále uvádí zásady zákonnosti, zásady kvality a efektivnosti, zásady etiky práce a rovného přístupu: „*12. Člen je povinen pracovat v zájmu implementace OP VaVpl odpovědně, čestně, svědomitě a ve shodě s posláním a cíli tohoto operačního programu. 13: Výkon práce člena musí být spojen s nejvyšší mírou slušnosti, porozumění, ochoty a dodržováním všeobecných pravidel etické komunikace. 14. ...jedná vstřícně... 15. ...dodržuje zásadu rovného přístupu...*“⁸⁵ Následují zásady informační otevřenosti, střet zájmu a ohlášení zájmu, dary a výhody: *25. Člen nepřipustí, aby se v souvislosti se svou činností dostal do postavení, ve kterém je zavázán oplatit prokázanou laskavost, nebo které jej činí přístupným nepatřičnému vlivu jiných osob.*“⁸⁶ Následuje kapitola Oznámení nepřijatelné činnosti a kontrola a kapitola Účinnost. Tento etický kodex opět obsahuje mnoho podnětného pro případný pedagogický etický kodex. Jankovský k etickým kodexům uvádí: „*Učitelství povolání, policisté, vojáci, soudci, novináři a další profese zaměřené na práci s lidmi, všechna tato povolání nelze s úspěchem vykonávat, aniž by při tom nebyly respektovány určité etické zásady. Dalším neméně důležitým předpokladem k jejich výkonu je přirozeně také ochota ke službě druhým. Z dějin lidstva je známo, že např. povolání kněze, lékaře a soudce byla většinou považována prakticky ve všech kulturách za posvátná, a jejich výkon byl proto také vázán na složení*

⁸⁴ MŠMT, 2010-05-26 11:04:52, Administrátor, *Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/591?highlightWords=etick%C3%BD+kodex>

⁸⁵ MŠMT, 2010-05-26 11:04:52, Administrátor, *Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/591?highlightWords=etick%C3%BD+kodex>

⁸⁶ MŠMT, 2010-05-26 11:04:52, Administrátor, *Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/591?highlightWords=etick%C3%BD+kodex>

slibu. Z toho pak ovšem také vyplývá, že takováto povolání vyžadují ještě cosi navíc než jenom znalosti, zkušenosti a dovednosti. Předpokládají totiž ryzost charakteru, mravní čistotu a vědomí odpovědnosti vůči vyššímu mravnímu řádu. Některá povolání mají formulovány základní požadavky na reprezentanty příslušné profese v etickém kodexu.⁸⁷

2.3.4 Ombudsman – veřejný ochránce práv – Principy dobré správy

Veřejný ochránce práv stanovil principy, na jejichž základě probíhá obecně dobrá správa, správná komunikace. Stanovil obecný etický kodex pro správné chování v jakékoli oblasti lidského jednání. „*Veřejný ochránce práv je podle zákona povinen chránit osoby nejen před porušováním práva ze strany úřadů, ale i před takovým jednáním, které neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy. Denně proto stojí před problémem aplikace a naplňování toho, co jsou to principy dobré správy. Je zřejmé, že jde o neformální zásady kvalitního spravování věcí veřejných, které vycházejí z ústavních zásad, z obecných právních principů, z morálních pravidel i z legitimních společenských očekávání. Dobrá správa tedy označuje takový postup úřadu, který je nejen v souladu se zákonem, ale zároveň mu nelze vytknout svévoli, účelovost, vyhybavost, neefektivnost, liknavost a jiné nežádoucí znaky.*“⁸⁸ Celkově je definováno deset bodů. Bod 1 – Soulad s právem. „...Právní předpisy jsou aplikovány v jejich vzájemné souvislosti. U nejednoznačných ustanoveních se přihlíží k závazným právním stanoviskům. ... Bod 2 – Nestrannost. Úředník přistupuje ke všem osobám ve stejné situaci stejně a nečiní žádné neodůvodněné rozdíly v zacházení s nimi, přitom respektuje princip přiměřenosti. Úředník se snaží oprostít ode všech předsudků, zachovávat politickou i náboženskou neutralitu a nezadávat žádnou příčinu k pochybnostem o své nepodjatosti. ... Bod 3. – Včasnost. Úřad vyřídí každé podání osoby v rozumném a přiměřeném čase bez zbytečných průtahů. ... Dokončí ho v takovém čase, aby bylo dosaženo jeho účelu. ... Bod 4. – Předvídatelnost. Úřad naplňuje legitimní očekávání osob a rozhoduje shodně s tím, jak rozhodoval obdobné případy v minulosti nebo jak rozhoduje obdobné případy nadřízený úřad. Pokud se od své dosavadní praxe odchýlí, výslovně to uvede v rozhodnutí a tento postup odůvodní....Bod 5.–

⁸⁷ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 158. ISBN 80-7254-329-6.

⁸⁸ OMBUDSMAN, 2018, *Principy dobré správy*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/>

*Přesvědčivost. O postupu úřadu informuje tak, aby osoba plně pochopila účel řízení, orientovala se v jeho průběhu a mohla využít svá procesní práva. Úředník se snaží podávat přesné informace takovým způsobem, aby nikoho neuvedl v omyl. ... Písemné odůvodnění rozhodnutí úřadu je přehledné, srozumitelné a jednoznačné. ... Bod 6. – Přiměřenost. Úřad zasahuje do práv a oprávněných zájmů osob jen tam, kde je to nutné k dosažení účelu řízení a pouze v nezbytné míře. ... V zájmu racionality výkonu správy uplatňuje úřad zákony způsobem, který nevede k absurdním výsledkům a odpovídá cílům sledovaným zákonodárcem. ... Bod 7. – Efektivnost. Úřad usiluje o komplexní řešení věcí. ... Koordinuje postup s ostatními. ... Provádí následnou kontrolu naplňování rozhodnutí v praxi. ... Bod 8. Odpovědnost. ... V případě, že úřad udělá chybu, jasně a výslovně tuto chybu přizná, písemně se za ni osobě omluví a neodkladně přijme účinná opatření k nápravě, ... Bod 9. – Otevřenost. Úřad umožní osobám nahlížet do všech úředních dokumentů a pořizovat si jejich kopie. ... Bod 10. – Vstřícnost. Úředník se chová k osobám s respektem a zdvořilostí a je korektní vůči jiným úředníkům. ... Úředník za žádných okolností nenarušuje lidskou důstojnost osob, neboť si je vědom toho, že náplní jeho práce je služba veřejnosti.*⁸⁹ Mnoho zásad a principů vhodných pro uplatnění v pedagogickém etickém kodexu.

2.3.5 Etický kodex sociálních pracovníků ČR

Je určen pro pracovníky sociálních služeb a sociální práce, vztahuje se přímo k výkonu jejich práce z pohledu profesních služeb, nikoli z pohledu ekonomických možností zneužití funkce. Kodex: „*I. Etické zásady. I. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv, a sociální spravedlnosti. ... II. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka ... III. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob. IV. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružením občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků. V. Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje*

⁸⁹ OMBUDSMAN, 2018, *Principy dobré správy*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/>

na nejvyšší odborné úrovni.⁹⁰ Kapitola dvě uvádí pravidla etického chování sociálního pracovníka. Ve vztahu ke klientovi. „I. Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti. II. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů. III. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění. IV. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. ... V. Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i od ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života. VI. Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů. VII. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.“⁹¹ Další část kodexu je vázána na vztah sociálního pracovníka k zaměstnavateli: „I. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti ... II. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaných přijmout a uplatňovat závazky vyplývajícího z tohoto kodexu. III. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.“⁹² Následující oblast kodexu řeší vztahy ke kolegům: „I. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi

⁹⁰ ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

⁹¹ ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

⁹² ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb. II. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem. III. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.⁹³ Další oblast upravuje vztah k povolání a odbornosti: „I. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání. ... uplatňování nových postupů... spolupráce s kvalifikovaným pracovníkem s odpovídajícím vzděláním... celoživotní vzdělávání... vzájemná výměna informací a zkušeností... podporuje studenty... předává praktické znalosti...“⁹⁴ Další část vyjadřuje vztah ke společnosti: „I. Spolupracuje s širokou veřejností a informuje ji....II. Zasaduje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní. ... IV. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby... V. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.“⁹⁵ Sociální práce je pomáhající profesí v mnohém podobnou a související s pedagogikou, její náskok v etickém kodexu lze najít v přístupu, kterým se sociální práce v posledních letech vyvíjela. Z direktivní služby klientům až ke službě sjednané na základě smlouvy, kdy klient vybírá službu a provozovatele a sociální pracovník nabízí svoji službu a profesionalitu. Jedná se o tržní prostředí s možností výběru s garancí poskytovaných služeb. Etické principy v sociální práci vycházejí z mravních norem. „Za mravní normu je považováno jakési nepsané pravidlo, které platí v určité společnosti, popřípadě v dané společenské skupině (národní, kulturní, sociální, profesní). Mravní norma je určována tradicí (zvykem) a podporována silou veřejného mínění. Je pro ni typické, že zavazuje jedince v jeho svědomí. Ačkoliv jsme zvyklí vnímat mravní normu jako nepsané pravidlo, neznamená to, že by nemohla mít podobu nějakého příkazu, předpisu či pokynů. V těchto

⁹³ ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

⁹⁴ ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

⁹⁵ ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

případech, kdy je nějaká norma vyhlášena příslušným veřejně oprávněným orgánem, stává se formou právní. Překročení právní normy je sankcionováno“⁹⁶

2.3.6 Etický kodex – Základní škola Úvaly

Některé školy nečekají na centrální zřízení a zavedení etických směrnic, ale na základě svého rozhodnutí již kodex vypracovaly. Jednou z nich je Základní škola Úvaly, kodex je stručný, jasný, přehledný. Obsahuje základní normy chování a je shrnut do pěti oblastí s názvem: Máme všech 5 pohromadě: „1. *Jsem slušný člověk; jsem poctivý; jsem dobrým vzorem, inspiruji ostatní; jsem ohleduplný; používám slova prosím, děkuji, promiň; zdravím.* 2. *Respektuji sebe i druhé; chovám se k druhým s úctou; snažím se druhé pochopit; respektuji odlišnosti; respektuji názory druhých; problémy řeším bez násilí.* 3. *Jednám a mluvím otevřeně v přátelském duchu; mám právo vyjádřit svůj názor; mám právo udělat chybu, své chyby napravuji; naslouchám ostatním; mluvím pravdu; problémy řeším s těmi, koho se to týká, nepomlouvám.* 4. *Spolupracuji s ostatními; jsem důležitou součástí školy; posiluji dobré vztahy; jsem vstřícný; požádám o pomoc; nabízím pomoc.* 5. *Zodpovídám za své činy a chování; přemýšlím nad tím, co dělám a kam mě to vede; jsem spravedlivý; plním své povinnosti; dělám vše nejlépe, jak umím; dodržuji pravidla.*“⁹⁷ Jednoduché, výstižné.

2.4 Rodina a škola – dělba zodpovědností

Jak je vymezena dělba zodpovědností mezi školu a rodinu. Sehrál by v tomto přerozdělení svoji roli etický kodex? Walterová uvádí: „*V pohledu veřejnosti existuje poměrně jasná dělba práce a odpovědnosti mezi školou a rodinou. Role školy je jednoznačně viděna převážně v oblasti vzdělávání (průměrný skóre je 6 na 9 bodové škále. Naopak role rodiny je jednoznačně viděna v oblasti výchovy, která je chápána jako doména rodičů.*“⁹⁸ Co tedy rodiče od školy očekávají: „*Rodiče od školy očekávají informace o tom, jak se jejich děti učí,*

⁹⁶ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 47. ISBN 80-7254-329-6.

⁹⁷ ZÁKLADNÍ ŠKOLA ÚVALY, 2018, *Máme všech 5 pohromadě aneb Etický kodex*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.zsuvaly.cz/o-skole/eticky-kodex/>

⁹⁸ WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 72. ISBN 978-80-246-1882-1.

zda prospívají, oceňují také rady učitelů, jak dítěti pomáhat.“⁹⁹ Jak je vnímána komunikace: „Komunikace rodičů s pedagogy je součástí širšího pojetí vztahu školy a rodiny, v němž je rodičům přisuzována role občanů ve vztahu k instituci. Budování tohoto vztahu sociálního partnerství, v němž rodiče uplatňují svá práva i zodpovědnost vůči škole, je dlouhý a složitý proces. Dobrá komunikace a spolupráce školy s rodiči je považována za jeden z indikátorů efektivní školy a katalyzátorů vedoucím k rozvoji kvality školy.“¹⁰⁰ Pomohl by zde etický kodex? „V oblasti etiky tkví význam výchovy zejména v rozvoji niterního obsahu našeho svědomí, v soustavném vedení člověka k lidství, odpovědnosti, aby se stal harmonickou autonomní osobností.“¹⁰¹ Nastavení jednoznačné role pedagog-žák-rodiče? Dle výzkumu: „Mapování situace na českých školách na počátku třetího tisíciletí prokázalo řadu bariér a rizik, která rozvinutí vztahu partnerství mezi školou a rodiči brání nebo je blokují. Pozoruhodné je zejména zjištění, že iniciace otevřeného partnerství je na straně školy, v jejímž zájmu je prosazování vlastních priorit, pro jejichž podporu hledá cíleně v rodičích spojení.“¹⁰² Walterová dále uvádí: „Na všech školách byly zřízeny dle školského zákona 2004 Rady. V Radě jsou zastoupeni zákonní zástupci žáků, zaměstnanci školy a zřizovatele, eventuálně zletilí žáci. Rada je orgán školy, který umožňuje rodičům, učitelům a občanům obce podílet se na správě školy. ... Rada se vyjadřuje ke koncepčním záměrům školy, ke školním vzdělávacím programům a pravidlům hodnocení žáků, může podávat podněty zřizovateli, ČSI a dalším institucím v zájmu zajištění dobrého fungování školy. Rodiče a zaměstnanci se mohou na Radu obracet s náměty a připomínkami. Má za úkol iniciovat interakci mezi školou a širší komunitou.“¹⁰³ Školský zákon vymezuje etické chování, je zřízen orgán Rady. Převáděno do praxe: „Čin zdůrazňuje praktický akcent etiky. Nestačí

⁹⁹ WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 73. ISBN 978-80-246-1882-1.

¹⁰⁰ WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 74. ISBN 978-80-246-1882-1.

¹⁰¹ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 34. ISBN 80-7254-329-6.

¹⁰² WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 74. ISBN 978-80-246-1882-1.

¹⁰³ WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 74. ISBN 978-80-246-1882-1.

se jenom nadchnout, popřípadě konstruovat sebekrásnější etické teorie, i když i to má bezesporu svou hodnotu, ale je zapotřebí se jimi také řídit a zejména v souladu s nimi pak i jednat.“¹⁰⁴ Co trápí nejvíce školy dle Walterové: „Na prvním místě v seznamu 26 nabízených problémů českých škol jasně vítězí nedůslednost a chaotičnost při prosazování reforem školství ze strany MŠMT, následují problémy zastupující sociálně-patologické jevy na školách, šíření drog mezi žáky, násilí a šikana mezi žáky. Věk uživatelů drog se výrazně snižuje.“¹⁰⁵ Odpovědná, trvalá, mravenčí, nikdy nekončící práce, stanovování dosažitelných, měřitelných cílů, jejich plnění, odpolitizování, kladení důrazu na základní etické aspekty uvedené ve školském zákonu. Využití školních řádů a preventivních programů může výrazně přispět ke zlepšení situace i bez užití možného pedagogického etického kodexu. Vše důležité už je řečeno v těchto zákonných normách. Walterová uvádí ještě další problém českých škol: „Potlačování osobnosti žáka.“¹⁰⁶ Narovnání vztahů pedagog-žák-rodič, postavení na stejnou pozici, stejná práva, stejné povinnosti. Vyvážený vztah. To může být cílem.

2.4.1 Sebevědomí žáka

Mezi základní kompetence, ke kterým výuka směřuje, je zdravé sebevědomí žáka. Správně odhadnout své možnosti, správně a účelně komunikovat s ostatními ve skupině, zdravě prosazovat svá práva, plnit své povinnosti, socializovat se. Co k této kompetenci přináší vzdělávání. Sedláčková uvádí: „Může se dítě bez rizika svěřit, aniž by bylo potrestáno nebo poníženo? Dochází k povzbuzení dětské sebejistoty? Dítě si musí stejně nakonec svůj problém vyřešit samo. Má k tomu vhodné zázemí? Rodina a domov rozhodujícím způsobem předurčují, zda je dítě šťastné, bezpečné a vyrovnané. Rozhoduje o tom, jak dítě vychází s dospělými, kamarády i samo se sebou. Rodina ale není jediným faktorem, který na vývoj zdravého sebevědomí působí. Po nástupu školní docházky začíná převládat vliv školního

¹⁰⁴ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 30. ISBN 80-7254-329-6.

¹⁰⁵ WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 76. ISBN 978-80-246-1882-1.

¹⁰⁶ WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010, str. 77. ISBN 978-80-246-1882-1.

prostředí. Škola ovlivňuje dětské sebehodnocení velice zásadním způsobem.¹⁰⁷ Co pro dítě znamená nástup do školy: „Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Pro dítě má role školáka takový význam, jaký mu přičítají jeho rodiče. Role školáka přináší dítěti vyšší sociální prestiž. Nástup do školy je spojen s nutností osamostatnění, přijetí zodpovědnosti za vlastní jednání a jeho následky. Vnější faktory, vliv školy a školního prostředí ovlivňují působení na psychiku, na sebepojetí žáka.“¹⁰⁸ Tyto faktory nastavení morálky a etiky jako pilířů bezpečného prostředí jsou důležité pro vnímání školy a vzdělávání. „Akceptuje-li žák školu, zařazuje ji vysoko na své preferenční stupnici institucí, je také otevřenější jejímu vlivu.“¹⁰⁹ „Na ochotu chovat se morálně má vliv: 1) odměna/postih/míra rizika – možný zisk (psychologický a/nebo fyzický a/nebo materiální) z našeho nemorálního chování na jedné straně a případný postih (trest), bude-li náš přestupek odhalen, a míra pravděpodobnosti obou možností, 2) jak bychom mohli ospravedlnit nebo zdůvodnit své chování v konkrétní situaci, 3) naše odolnost vůči pokušení v každém konkrétním případě, to znamená stupeň našeho pocitu strádání, 4) vnější tlaky, které na nás doléhají (peníze pro nemocné dítě – krádež), 5) jaké morální zásady vyznáváme (pravdomluvnost, laskavost).“¹¹⁰ Mezi další vnější faktory ovlivňující žáka patří forma a způsob hodnocení jeho výkonů. „Školní hodnocení je činnost, která může svými důsledky žákovi hodně pomoci, ale i ublížit. Do hry při ní vstupuje celá řada intelektuálních i emocionálních schopností a zdárný průběh i výsledek vyžaduje od učitele i od žáka jejich plné nasazení. V České republice má dlouhou tradici subjektivní hodnocení. Je výrazem a symbolem profesní kompetence učitelů, neboť právě oni mají ve svém povolání jedinečné právo i povinnost zodpovědně posuzovat kvalitu žákova školního výkonu a jeho chování. Rodiče a děti samy strážejí, aby toto hodnocení či známkování bylo spravedlivé. Z. Matějček

¹⁰⁷ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 51. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹⁰⁸ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 52. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹⁰⁹ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 52. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹¹⁰ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 45. ISBN 80-7249-010-9.

říká: *formální školská spravedlnost může být někdy velice nespravedlivá. Stačí, abychom vzali v úvahu, že základní podmínky pro uplatnění nejsou u všech dětí stejné. Jestliže dítě, které je méně nadané, je stále srovnáváno jen s těmi nejnadanějšími a úspěšnými, a jestliže následují posměšky, tresty, výčitky a bolestivé nářky celé rodiny, pocit méněcennosti se stane trvalou součástí postoje dítěte ke škole a ku učení vůbec. Výsledkem je komplex méněcennosti.*¹¹¹ Mezi další typy hodnocení patří sumativní, jeho cílem není žáka průběžně vést, ale zařadit. Formativní, které poskytuje zpětnou vazbu a hledá cesty k cíli. Normativní, jehož měřítkem je sociální norma, tedy poměrování s výkony ostatních, zkouška relativního výkonu. Kriteriaální posuzuje splnění úkolu bez ohledu na to, zda byl úkol splněn lépe či hůře v porovnání s ostatními, jde o zkoušku absolutního výkonu. *„Hodnocení podle sociální normy znamená porovnávání žáků mezi sebou. Individuální norma srovnává výkony, stavy nebo chování jednotlivce s vlastní normou. Porovnává hodnoty jeho výkonů v rozdílných časech. Je záležitostí učitelovy pedagogické dovednosti, sociálního taktu a schopnosti vytvářet ve třídě atmosféru spolupráce, zda se podaří překonávat uvedené obtíže se sociální normou. Fatální chybou je vystavit dítě příliš brzy neúměrné psychické a sociální zátěži, která by mohla drasticky podlomit jeho sebedůvěru.*¹¹² Je i tato oblast jednou z oblastí, která by měla být obsažena v pedagogickém etickém kodexu? *„Sebepojetí vyplývá ze sebepoznání a to zase souvisí se sebehodnocením. Právě díky němu dostává obraz vlastního Já určitou hodnotu související s uvědoměním si vlastních kompetencí. Sebepojetí je obraz vlastní identity.*¹¹³ *Sebepojetí modeluje hodnocení: „Vliv neboli účinnost školního hodnocení má své dobré důsledky – podněcuje žáky k práci, působí na aktivitu rodičů směrem ke škole. Každý vliv však má své zápory – školní hodnocení žáky znepokojuje, zúzkostňuje, snižuje jejich sebedůvěru. O účincích školního hodnocení na žáka rozhoduje mnoho faktorů, kontext hodnocení, podmínky, za kterých hodnocení probíhá, sociální klima třídy nebo vztah žáka k učiteli, vztah rodičů k hodnocení apod. Hodnocení má být účastné,*

¹¹¹ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebedůvěry žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 53. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹¹² SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebedůvěry žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 54. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹¹³ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 58. ISBN 80-7254-329-6.

směřující ke spolupráci. Hodnocení pak není vnímáno jako ohrožení, ale jako pomoc.“¹¹⁴ Atmosféra ve škole je tedy důležitým aspektem vzdělávání. „Dobré východisko ke strážlivému hodnocení žáků lze zajistit především tím, že učitel zaměří svoji i jejich pozornost na pracovní postup, nikoliv na žáka samého. Znamená to zaměřit se na bezprostřední vymezení potíží, se kterými chce žákovi pomáhat. Tím dá najevo, že neodmítá spolupráci se žákem, ale naopak se k ní hlásí. Tento zdánlivě malý posun v pojetí hodnocení je ve skutečnosti velmi podstatný a překvapivě účinný. Za takových podmínek je kritika přijímána bez úzkosti a s důvěrou, jako pomoc v nesnázích a jako výraz přátelského zájmu. Žák ví, že je v „pořádku“, jenom nepochopil čtený text. Jeho sebevědomí nebylo oslabeno.“¹¹⁵ Identicky jako s hodnocením lze pracovat s klimatem třídy, vytvářít bezpečné prostředí, kde se žák nebojí udělat chybu, kde ví že mu za chybu nic nehrozí a může ji sám opravit. Vytvoření takového prostoru podporuje školský zákon, školní řád, preventivní program. Všechna tato opatření lze individuálně doplnit a zpřesnit, záleží pouze na uvážení konkrétní školy.

2.4.2 Kvalita života dětí ve výuce

Co ovlivňuje kvalitu dětí ve výuce a jak lze chápat. „Kvalita vzdělávání a výuky se vždy opírá o požadavek dobra člověka, které se pochopitelně týká jak žáků (jejich učebních činností), tak učitelů (jejich vyučovacích činností). Kvalita života je diferencována s ohledem na spokojenost daného člověka s dosahováním cílů určujících směřování jeho života.“¹¹⁶ Světová zdravotnická organizace definuje: „Kvalita života je individuální percipování své pozice v životě, v kontextu té kultury a toho systému hodnot, v nichž jedinec žije; pojem vyjadřuje jedincův vztah k vlastním cílům, očekávaným hodnotám a zájmům..., zahrnuje komplexním způsobem jedincovo somatické zdraví, psychický stav, úroveň nezávislosti na okolí, sociální vztahy, jedincovo přesvědčení a víru – a to vše k hlavním

¹¹⁴ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 55. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹¹⁵ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), str. 55. ISBN 978-80-247-2685-4.

¹¹⁶ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 12. ISBN 978-80-7367-784-8.

charakteristikám prostředí. Kvalita života vyjadřuje subjektivní hodnocení, které se odehrává v určitém kulturním, sociálním a environmentálním kontextu. Kvalita života není totožná s termíny „stav zdraví“, „životní spokojenost“, „psychický stav“ nebo „pohoda“. Jde spíše o multidimenzionální pojem.¹¹⁷ Jak navazuje tato kvalita do výuky: „Na kvalitu života dětí ve výuce je třeba nahlížet multidimenzionální. Část tvoří psychosociální klima školy. Kvalita života žáků ve škole ovlivňuje jejich zdravotní, psychické, sociální a spirituální oblasti rozvoje.“¹¹⁸ Tvorba a styl výuky, didaktika je tvořena: „Syntézou vědních poznatků z řady pedagogických, humanitních i přírodních věd na jedné straně a novou edukační kulturou s etickými hodnotami na straně druhé.“¹¹⁹ „V úzkém rámci každodenního života je široké praktické pole etiky. Etika pracuje na probuzení orgánu pro hodnoty.“¹²⁰ Didaktika je vymezena jako: „Teorie vzdělávání a vyučování, která se zabývá především problematikou vzdělávacích obsahů, jež se jakožto výsledky společensko-historické zkušenosti lidstva stávají v procesu vyučování individuálním majetkem žáků.“¹²¹ Co je poté úkolem učitele: „Otevírání takových žákovských cest k výsledkům výuky, které na jedné straně odpovídají požadavkům rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání, na druhé straně možnostem žáků a jejich kvalitě života.“¹²² Vše se odehrává ve vzájemné lidské interakci, kde je předpokládáno dodržování etických principů. „Didaktika je chápána jako teoretický základ pro profesionální učitelské rozhodování o výuce (vyučování a učení). Jde o pojetí, jež sleduje základy lidskosti žáků ve výuce. S pojmem lidskost je spojen důraz na rovnováhu celostního

¹¹⁷ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 12. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹¹⁸ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 12. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹¹⁹ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 13. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹²⁰ HARTMANN, Nicolai. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002, str. 57. ISBN 80-200-0970-1.

¹²¹ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 13. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹²² LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 13. ISBN 978-80-7367-784-8.

rozvoje žáků ve výuce ve všech oblastech, tj. tělesné, duševní, sociální, duchovní. Žák sám postupně přebírá odpovědnost za své učení a seberozvoj. Tímto pojetím předcházíme redukci na pouhý kognitivní rozvoj žáků ve výuce, s nímž se v dnešní praxi stále ještě setkáváme. Didaktické otázky procesu výuky jsou sledovány v kontextu otázek kvality života člověka v dětství, tj. v době primárního vzdělávání.¹²³ Didaktické rozhodování je nepřetržitý a tvořivý proces. Před výukou, ve výuce a po ukončení výuky. „Dítě potřebuje starostlivou, laskavou péči a podporu dospělých, aby se v něm zrodila víra v humanitu. Bez takové rané zkušenosti se jeho smysl pro spravedlnost a slušnost dostatečně nerozvine.“¹²⁴ „Pro pojetí procesu primárního vzdělávání v modelu, který pečuje o kvality života dětí ve školním vzdělávání a výuce, chápeme jako klíčový vztah učitel-žáci.“¹²⁵ Učitel a žáci na sebe vzájemně působí, vytvářejí pedagogickou interakci. Jednotlivé fáze jsou: „Předpoklad začátku určitých procesů a stavů učitele a žáka; např. láska a úcta učitele k žákům a opačně, pozitivní vztah žáků k učiteli. Mediátor průběhu určitých procesů a stavů učitele i žáka; odpovědnost za průběh procesu. Výsledek určitých procesů a stavů, které proběhly u učitele i žáka; na základě toho, co každý z nich zažil sám a co zažili společně, se původní vztah proměňuje (může se zlepšovat či zhoršovat, posilovat nebo zeslabovat, podporuje nebo oslabuje cestu k učebním výsledkům žáků. Výuka v primárním vzdělávání je komplexní proces, který tvoří jednota vyučování jako řídicí činnost učitele a učení jako aktivní činnost žáka ve výuce.“¹²⁶ Žák primárního vzdělávání je veden, učitel činnost řídí. Je tvořen asymetrický vztah: „Při asymetrickém vztahu je jeden komunikující nadřazený, tj. má více pravomocí, a druhý podřazený, tj. má méně pravomocí. V rámci své řídicí role učitel vědomě vytváří prostor pro samostatné aktivity žáků. Vztah učitel-žáci proto může být ve všech směrech přátelský a vést k vzájemnému respektu,

¹²³ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 14. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹²⁴ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 46. ISBN 80-7249-010-9.

¹²⁵ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 23. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹²⁶ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 24. ISBN 978-80-7367-784-8.

který je základním východiskem všech vzdělávacích a výukových situací.“¹²⁷ Je-li vztah takto vytvářen, musí do tohoto vztahu vstupovat ještě pedagogický etický kodex? Není tento vztah již dostatečně vymezen a opečováván. Každá snaha pedagoga o korektní přístup tvoří skryté kurikulum. Kurikulum, na nějž jsou žáci citliví. Porovnávají vyřčené a skutečně provedené a každý nesoulad vnímají. „*Lidské vztahy, především však vztah učitel-žák, učitel-žáci, žáci-žáci jsou pro výuku dominantní. Víme, že vše se současně odehrává na pozadí vzájemných lidských vztahů mezi učiteli a jejich vztahů k rodičům. Učitel prožívá vztahy daleko pozitivněji se žáky, kteří se jeho představě blíží, než s těmi, kteří se této představě spíše vzdalují. V tom případě se daleko více mohou projevit různé poruchy vzájemných vztahů. Přistupovat s láskou a úctou i k žákům, kteří nás nerespektují a vyjadřují jiné názory, je vždy zkouškou pedagogické profesionality.*“¹²⁸ Úcta a odpovědnost, vzájemný respekt, důležité etické zásady. Jsou-li dodržovány dochází k automatické podpoře žáků. „*Nacházíme celou škálu důmyslných postupů, jak zůstat ve vlastních očích dobrým člověkem, dokonce člověkem s vysokými mravními zásadami. Na jedné straně se snažíme chovat způsobem, který našim mravním zásadám odpovídá, na druhé straně je upravujeme tak, aby ospravedlnily naše chování.*“¹²⁹ „*Pedagogické výzkumy potvrzují, že celková povzbuzující strategie učitelských vztahů k žákům přináší důsledky, které byly shrnuty pod označením Pygmalion neboli Galatea efekt. Vychází z příběhu Ovidiových Metamorfóz, kde kyperský král Pygmalion, svým láskyplným vztahem k soše krásné dívky, již sám vytvořil, přiměje bohyni Afroditu, aby sochu oživila v ženu jménem Galatea. Tento příběh inspiroval dva americké psychology Rosenthala a Jakobsona k výzkumu. Zpětná vazba se opírá o vlídné sdělení žákům, zkus to znova, oprav chybu, nauč se to do příště, zjistíme spolu v čem je problém apod.*“¹³⁰ Žák je poté motivován k další pozitivní práci, je vytvářeno bezpečné prostředí pro výuku. Opačná

¹²⁷ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 25. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹²⁸ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 25. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹²⁹ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 46. ISBN 80-7249-010-9.

¹³⁰ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 25. ISBN 978-80-7367-784-8.

motivace učitele ovšem může docílit přesně opačného efektu: „*I když je učitel přísný, kárající, žáci vycítí, že za jeho jednáním je úmysl pomoci a dobrá vůle vést žáka s láskou. Představa učitele o dítěti, to, co si o něm myslí, za jakého (zda dobrého či špatného) žáka ho považuje, je na jedné straně bezesporu odrazem výsledků, kterých tento žák ve vyučování dosahuje, na druhé straně však orientuje učitele k takovému jednání s ním, které z něho dobrého či špatného žáka dělá.*“¹³¹ Riziko roste u žáků, kteří se představě dobrého žáka vzdalují nejvíce, následně může nastat vývoj brzdící strategie. Tento efekt bývá označován jako Golem efekt. „*Nepružní a zaujatí učitelé si každé žákovo jednání vysvětlují tak, aby vyhovovalo jejich původnímu mínění. Když žák (po marných pokusech dokázat učiteli, že není takový, za jakého jej považuje) nakonec rezignuje a začne se chovat podle učitelova původního očekávání – „je všechno v pořádku.“ A učitel dále triumfuje „Vidíte, já už to dávno říkal. No prosím, a vy jste pořád nechtěli věřit, že mám pravdu. Teď se konečně ukázal, co v něm je. Teď se konečně ukázal v pravém světle.“ Tak se vytváří složitý mechanismus bludného komunikačního kruhu (sestupná komunikační spirála), ve kterém se žák ztrácí a propadá beznaději, pokud učitel sám tuto situaci profesionálně nereflektuje a neřeší. Efekt ukazuje na závažnou skutečnost. Učitelovo očekávání může nabýt podoby sebesplňující předpovědi a on pak dělá vše pro to, aby na jeho slova tzv. došlo. Dlouhodobě ničí žákovo úsilí o nápravu a velmi poškozuje předpoklady rozvoje ve všech uvažovaných kvalitách. Jeho představa nakonec z dítěte přece jen špatného žáka udělá.*“¹³² Otázkou zůstává, zda v takovéto situaci pomůže nějaký dokument typu pedagogický etický kodex, vyvěšený na nástěnce. „*Svědomí dává člověku schopnost morálně hodnotit své jednání, a proto je vhodné věnovat mu náležitou pozornost.*“¹³³ Jestliže učitel působí dlouhodobě na žáka a modeluje ho ke své představě, pak stejně tak dlouhodobé působení pedagogického etického kodexu na učitele bude modelovat chování pedagoga. „*Vztah učitel-žáci je zdrojem naděje a beznaděje žáků. Žáci, kteří projevují větší naději ohledně vlastního budoucího*

¹³¹ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 26. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹³² LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 26. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹³³ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 31. ISBN 80-7254-329-6.

vývoje a věří, že věci půjdou ve škole dobře a něco pro to dělají, dosahují lepších školních výsledků, a to bez ohledu na jejich intelektové schopnosti, dosavadní prospěch a míru sebeúcty. Práce s žákovskou nadějí a beznadějí spočívá v uvědomění učitele, že právě on se stává významným zdrojem obojího.¹³⁴ Naděje na změnu je vždy. Jak změnu podpořit: „Udělat si na žáky čas, zajímat se o jejich osobu a o jejich problémy, věnovat se jim a v osobním kontaktu, v mezilidské interakci pečovat o jejich blaho. Vytvořit ve třídě vhodné podmínky pro cestu k učebním cílům, tedy takové sociální klima, které podporuje jedincovu odpovědnost za svá slova a činy; vytvořit klima vzájemného respektu mezi žáky a učitelem. Vymyslet cesty, jimiž lze dosáhnout stanovených cílů. Motivovat žáky, aby se snažili o dosažení dlouhodobých cílů. To se neobejde bez citlivé diagnostiky potřeb žáků a reakcí na úspěchy a neúspěchy. Vést žáky k tomu, aby se nebáli rizika, neztráceli smysl pro humor a učení brali jako dobrodružství poznání. Od učitele to předpokládá dovednost žáky průběžně povzbuzovat, vést je k tomu, aby se nebáli zeptat, když něčemu nerozumí.“¹³⁵ Zároveň zvyšovat i své pedagogické kompetence cestou celoživotního vzdělávání, nacházet podporu mezi kolegy, využívat supervizi. V kolektivu podporovat: „Modelování cesty a podpory srdce. Modelování cesty jako vytváření pozitivní nálady k usnadnění kolektivního přijetí programu, podporu srdce jako emoční regulaci druhých či řízení emočních reakcí druhých osob.“¹³⁶ U žáků: „Posilovat důvěru žáků v sebe sama. Vést je, aby si sami sebe vážili. To ovšem nezáleží jen na nich samotných, neboť žák si vytváří sebepojetí především na základě toho, co o sobě slyší od jiných lidí (od rodičů, sourozenců, spolužáků, učitelů). Úcty k sobě nabude teprve tehdy, když něco skutečně dokáže, má-li před sebou perspektivu růstu, vnímá-li svou budoucnost jako otevřenou, nadějnou. Navozovat v žácích naději – to není úkol, na který by stačil učitel sám. Partnerem musí být celá třída. Podstatná je

¹³⁴ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 27. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹³⁵ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 28. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹³⁶ SCHULZE, Ralf a Richard D ROBERTS, ed. *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál, 2007, str. 273. ISBN 978-80-7367-229-4.

*i spolupráce s rodiči.*¹³⁷ Identicky jako práci se žákem je třeba vnímat práci se všemi účastníky pedagogického působení. Pedagogy, žáky, rodiči. Kdo by jim ovšem měl poskytovat patřičnou podporu a uznání v pokroku. Systém musí být uzavřený. Každý z účastníků musí být oporou účastníků dalších. Vzájemně si musí vycházet vstříc, vzdělávat se, být k sobě navzájem empatictí, stavět se na stejnou úroveň, nikdo v tomto systému není nadřazen a nikdo není podřazen, všichni jsou si rovni ve svém působení, všichni mají společný cíl. Jen společnou silou, jen vzájemným respektem a úctou všech účastníků mezi sebou navzájem, jen tím lze systém posunout k lepšímu, k systému, kde se všichni účastníci budou cítit přirozeně a dobře. Je to práce nás všech, náš možný budoucí úspěch.

2.4.3 Profesionální pomáhání

Pedagogika je vzděláváním a výchovou, ale zároveň také pomáháním. Úzce souvisí s pomáhajícími profesemi, vždyť směřuje, podporuje, vytváří základnu a podává pomocnou ruku. Samo ovšem někdy potřebuje výrazně pomoci. *„Úkolem každého angažovaného pracovníka je každého klienta pochopit, zajímat se o něj, vcítit se do něj, přijímat ho, jaký je, držet mu palce – prostě ho mít rád, vidět v něm i ty dobré stránky, které většinou ostatním unikají. Nejtěžší na tom je právě to „každého“. V kterém povolání by po vás tohle mohli chtít? Je to přece výsostně soukromá věc, koho se člověk rozhodne přijímat a s kým chce sympatizovat.*¹³⁸ Kamarádit se a být oporou, přátelství a podpora, to jsou pojmy, které se sice vzájemně doplňují, nicméně každý vyjadřuje jinou část lidského konání. Lze významně pomáhat a přitom nebýt přítelem, lze být oporou a nekamarádit se. Soukromí pomáhajícího nemá v profesním vztahu přímý dopad. *„Dělat dobrý dojem a pomáhat (léčit, naslouchat, vychovávat, radit, pečovat atd.) jsou různé cíle. Někdy sice jdou pospolu, jindy se však rozcházejí. Velmi důležité je, zda pracovník o působícím vedlejším motivu ví, či nikoliv.*¹³⁹ Pomáhajícího mohou překvapit některá omezení,

¹³⁷ LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010, str. 28. ISBN 978-80-7367-784-8.

¹³⁸ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 21. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹³⁹ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 21. ISBN 978-80-7367-922-4.

kteřá osobně nezná, musí se naučit s nimi pracovat. „Teprve když některé z těchto omezení vstoupí do jejich života, začnou se emočně vyrovnávat se situacemi, o jejichž nevyhnutelném příchodu věděl jejich rozum už dávno.“¹⁴⁰ Pomáhající nemá činit mravní odsudek, nemá vynášet mravní soudy, nemá se nechat zlákat k zapomenutí na střízlivý úsudek, jeho úkolem je jednat na základě profesionální zkušenosti. Emoce, které z takovéto práce vyplynou, nejsou žádnou chybou, jsou naprosto přirozené, jen je nutné si je uvědomit a umět s nimi pracovat jako se součástí pomáhající profese. To spoluvytváří profesionální pohled na pracovníka. „Morální kvalita jednání je závislá na smýšlení jednajícího. O humanitě můžeme ve společnosti hovořit jen tehdy, pokud jednotliví lidé, osoby, dokážou udělat obecný zájem svým vlastním přesvědčením ve svém svědomí.“¹⁴¹ „Přes pověst, kterou máme jako odborníci, ukazujeme a zjišťujeme, co znamenáme ve svém místním společenství. Dobrý lékař a dobrý učitel má mezi lidmi jiné postavení než špatný lékař a špatný učitel. S oblíbenou pracovníci se rádi seznamují nejen klienti, vždyť je to ta oblíbená, a nikoliv nějaká pracovnice. Přijetí, úspěch a dobrý vztah potřebuje klient i pomáhající, a to nejen jako signál, že práce je hotova nebo že se zřejmě daří, ale jako uspokojení své emoční potřeby dobrého sebehodnocení. Pomáhající pracovník často cítí potřebu být lidem potřebný.“¹⁴² Vztah klienta a pomáhajícího je vztahem vyrovnaným: „Kdo pomáhá zdravě, podobá se zahradníkovi: ten také nemá potřebu být potřebný svým rostlinám, prostě se o ně rád stará a o sebe také.“¹⁴³ Orientace na své potřeby, potřeby pomáhajícího je dnes důležitá: „Péče o nemocné, chudé a postižené stejně jako výchova a vzdělávání byly odedávna polem působnosti církvi a řádů. Kněží a řádoví bratři a sestry, tedy lidé, kteří dobrovolně z tržiště světa vystoupili, byli tohoto konfliktu ušetřeni. O jejich živobytí bylo postaráno, avšak nemohli fungovat na tržním principu, nemohli maximalizovat svůj zisk. Profese nás ovšem dnes živí, děláme ji pro peníze. Peníze neznamenají jenom úspěch, je to také prostředek

¹⁴⁰ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 22. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹⁴¹ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 31. ISBN 80-7254-329-6.

¹⁴² KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 25. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹⁴³ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 26. ISBN 978-80-7367-922-4.

k jisté míře nezávislosti a svobody a jako prostředek k získání času. Zatímco pro někoho čas jsou peníze, pro jiného naopak peníze znamenají čas. Respektujeme-li vnitřní svět každého člověka, musíme dojít k názoru, že člověk je chudý nikoliv podle toho, kolik tisíc korun či jiných jednotek skutečně dostává, ale tím, že pociťuje nedostatek prostředků. Chudý člověk se necítí dostatečně hmotně zajištěn na to, aby pracoval za málo peněz.¹⁴⁴ „Necitlivě jednáme, když pochybujeme sami o sobě. Když máme plnou hlavu svých starostí, když se bojíme, že na nás dolehne nedostatek, je téměř vyloučeno, abychom dokázali správně vytušit potřeby jiných a odpovědět na ně. Stáváme se otroky svého hněvu a rozčilení nebo podlehneme pocitu nejistoty.¹⁴⁵ Kam může tento pocit vést: „Bezvýchodným protestem je, když pomáhající odreagovává svou nespokojenost s platem ve svém vztahu ke klientům. Když například zdravotní sestra usoudí, že nemá cenu za těch pár korun se tu dřít, a ještě si od lidí nechat nadávat. A přestane se o pacienty zajímat, tak si svůj problém řeší na nevhodném místě a nešťastným způsobem. Začne tak kolem sebe vytvářet napětí a větší nebo menší konflikty, které budou znamenat další zátěž.¹⁴⁶ Jaké možnosti pro řešení takovéto situace se nabízejí: „Pocity potřebují, abychom je přijali za své. Nemusíme jim vyhovět, ale nemá smysl je potlačovat. Nejlepší je udělat to, co je v našich silách, abychom se mohli plně soustředit na svou práci. Budeme-li si pozorně všimnout toho, co se děje při procesu pomáhání, budeme-li přemýšlet o tom, jak v jednotlivých případech postupovat, budeme-li stále víc lidem rozumět, bude to nejlepší cesta k tomu, abychom zakotvili v pomáhající profesi skrze ty hodnoty, které nám nejspíše může nabídnout.¹⁴⁷ Vymezení pomáhajícího a klienta v tomto případě žáka je důležité: „V pomáhajících profesích hraje velkou úlohu vztah mezi pomáhajícím a klientem. Mnoho příslušníků těchto profesí má však

¹⁴⁴ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 27. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹⁴⁵ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 43. ISBN 80-7249-010-9.

¹⁴⁶ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 27. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹⁴⁷ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 27. ISBN 978-80-7367-922-4.

ke klientům přístup neosobní, v horším případě nadřazený.“¹⁴⁸ Zároveň každá událost působí na každého z účastníků rozdílně: „*Události odehrávající se ve vnějším světě prožívá každý člověk nutně subjektivně a po svém. Pro pomáhajícího pracovníka z toho vyplývá velmi důležitý závěr: v komunikaci s klientem nemá vnitřní svět pracovníka – včetně jeho obrazu o klientovi – právo na status nějakého objektivního hodnocení, nýbrž je zase jen subjektivním pohledem. Chceme-li klientovi porozumět, musíme se v první řadě zajímat o to, jak věci vidí a prožívá on.*“¹⁴⁹ „*Jsmo-li šťastni. A proto ne ponořeni sami do sebe, štědře rozdáváme svou empatii a pomoc. V období zklamání se uchylujeme k podvodu a jednáme necitlivě.*“¹⁵⁰ Nezbytná je tedy ničím nezatížená komunikace a vyrovnaný partnerský vztah mezi všemi účastníky edukace pedagogem-žákem-rodíči. Uvádíme-li pedagoga, pak je nutné si uvědomit vazbu v systému na celý školní systém, ostatní pedagogické, nepedagogické pracovníky a skryté kurikulum.

2.4.4 Desiderata – soubor morálních norem

Desiderata jako soubor morálních norem, ukazující, jak je možné žít život šťastněji. Je orientována pozitivně a orientuje se na chování podmíněné odměnou. „*Rozvoj pozitivních hodnot u člověka má významný vliv na jeho fyzický i psychický stav. Závislost, zlost, agresivita a negativní myšlení jsou v pojetí současné vědy považovány za prapříčinu deprese, strachu a celé řady civilizačních chorob trávicího a srdečně oběhového systému. Rozvoj těchto pozitivních hodnot jakožto i eliminace negativních postojů u jedince je velmi obtížný. Lze ji však najít v Desiderátě.*“¹⁵¹ Celý text je díky své jednoduchosti a stručnosti předložit:

„*Desiderata*

¹⁴⁸ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 28. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹⁴⁹ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 29. ISBN 978-80-7367-922-4.

¹⁵⁰ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999, str. 43. ISBN 80-7249-010-9.

¹⁵¹ *Étos - etika v pedagogice a sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, str. 18. ISBN 978-80-7372-788-8.

- *Procházej poklidně kolem hřmotu a shonu tohoto světa a pamatuj, jaký klid lze nalézt v tichu.*
- *Pokud je to možné, bez naříkání a bědování, žij se všemi ve shodě.*
- *Svoji pravdu vyjadřuj klidně a jasně, ale vyslechni také jiné až do konce, pronásledované a nevědomé – oni mají rovněž právo se vyjádřit.*
- *Svůj čas neztrácej ve společnosti hlučných a agresivních, oni jsou tvým trápením.*
- *Budeš-li sám sebe porovnávat s jinými, můžeš se stát domýšlivým, jakož i nahořklým, neboť vždy najdeš lidi horší a lepší, než jsi sám.*
- *Nechť jsou Tvoje úspěchy a plány zdrojem tvé radosti.*
- *Svou práci vykonávej od srdce, ať je jakkoli skromná, neboť ona je tvým jediným majetkem v proměnlivých životních osudech.*
- *Bud' opatrný v tom, do čeho se pouštíš – na světě je totiž plno podvodů. To ať Ti však nezakryje opravdovou ctnost, mnoho lidí směřuje ke vznešeným ideálům a všude je život plný hrdinství.*
- *Bud' sám sebou, zvláště se nepřetvařuj. A k lásce nepřistupuj cynicky, neboť vůči citovému chladu a zklamání je věčná jako tráva.*
- *Přijmi klidně, co přináší roky tvého stárnutí a mládí ztrácej důstojně.*
- *Rozvíjej duchovní sílu, aby Tě mohla ochránit v náhlém neštěstí. Netrap se výplody fantazie. Mnoho obav se rodí z nudy a samoty.*
- *Vůči sobě bud' zdravě disciplinovaný a vlídný. Jsi dítětem vesmíru a o nic méně, než strom a hvězdy a máš právo zde být. Ať je to pro tebe srozumitelné nebo ne. Vesmír je bezpochyby na správné cestě.*
- *Žij tedy v souladu s Bohem, ať se Ti zdá, že je čímkoliv, ať děláš cokoli a ať jsou Tvá přání jakákoli a v tomto bláznivém světě si uchovej klid své duše. Při všech zklamáních, těžkostech a ztracených snech je svět krásný.*

- *Bud' radostný, dojdeš ke štěstí.*¹⁵²

Proč jsou definována takováto desatera: „*Lidé potřebují moudré a jednoduché životní vzkazy, které jim pomohou vyrovnat se jak se svým světem vnitřním, tak venkovním, který nás obklopuje permanentními sociálními změnami. Sociálně oslabení a dezorientovaní lidé potřebují buzu stejně tak, jak ji potřebuje jachta na rozbouřeném moři.*“¹⁵³ Takovou oporu může vytvořit i případný pedagogický etický kodex. Může být ochrannou hrází. „*Že nám na někom skutečně záleží, dokážeme, když se rozhodneme brát ohledy na jeho city, i kdyby nás vlastní zájem nutil k opačnému jednání. Nemůžete v někom pod falešnou záminkou vyvolávat marné naděje. Vaší povinností je chovat se tak, abyste druhému nepřivodili zbytečné zklamání. V životě zažijeme dost nevyhnutelných zklamání. Nevyrábějme zbytečně další.*“¹⁵⁴ Může usměrňovat a směřovat i v těchto oblastech.

2.5 Etický kodex

Vymezení základních práv a povinností ve společnosti mělo za následek podstatně lepší a rychlejší socializaci jedinců, ale zůstávala stále místa, která byla nutně ještě zřetelněji upřesnit. Místa lidského chování ve společnosti, kde se sice jedinec choval dle daných zákonů, ale ostatní členové společnosti měli pocit, že je již za pomyslnou čarou etiky. Etika: „*éthos=povaha, zvyk, mrav. Věda o mravnosti, morálce. Zabývá se vznikem a vývojem morálky v dějinách lidstva a jejím utvářením ve vývoji jedince, analýzou morálních vztahů, kategorií, morálního vědomí a konání morálních hodnot. Etika má bezprostřední vztah k výchově, a tudíž k pedagogice. Pomáhá při vymezování cílů a obsahu, při výběru a rozvíjení metod, forem a prostředků mravní výchovy ve společnosti. Mimořádný význam má i ve speciální pedagogice, dále ve výchovné a převýchovné práci.*“¹⁵⁵ Etika, toto vžívání

¹⁵² *Étos - etika v pedagogice a sociální práci.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, str. 19. ISBN 978-80-7372-788-8.

¹⁵³ *Étos - etika v pedagogice a sociální práci.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, str. 20. ISBN 978-80-7372-788-8.

¹⁵⁴ HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás.* Praha: Columbus, 1999, str. 77. ISBN 80-7249-010-9.

¹⁵⁵ KROUPOVÁ, Kateřina. *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy.* Praha: Grada, 2016, str. 21. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5264-8.

se do společnosti, jemnější socializace, prožívání a soucítění, ohlazování ostrých rohů, které zbývají po uplatnění práva, to vše se stává dalším aspektem práv a povinností. Opět nejdříve ústně předávaným a poté i psaným, kodifikovaným. Etický kodex: „*Nástroj, který pomáhá zajišťovat, aby každodenní aktivity a činnosti podniku a jednání jednotlivých členů organizace odpovídaly stanoveným zásadám. Jedná se o soubor pravidel, která vycházejí z hodnot, postojů a principů organizace. Etický kodex organizace vymezuje standardy profesionálního, žádoucího, jednání a chování pracovníků. Etický kodex slouží k prosazování etického jednání, pravidel a rozhodování, a tak pomáhá zlepšovat vnější i vnitřní prostředí podniků, institucí, škol, vědeckých společností aj.*“¹⁵⁶ Etický kodex upřesňuje, doplňuje a pomáhá. Může se stát orientačním nebo závazným. Vytváří hlubší a přesnější systém práv a povinností. Stává se vodítkem: „*Chceš-li mít určitou charakterovou vlastnost, jednej tak, jako bys ji už měl. Reakce, která již jednou proběhla, má totiž tendenci se opakovat a vytvářet tak jakýsi řetězec určitého typu našeho jednání. Této zkušenosti odpovídá přísloví: Zasej čin a sklidiš zvyk, zasej zvyk a sklidiš charakter, zasej charakter a sklidiš osud.*“¹⁵⁷

2.5.1 Metody tvorby etického kodexu

Většina etických kodexů má imperativní (rozkazovací) formu. Dobrou cestou je etický kodex rodičů, který vytvořila Nadace Naše dítě. Tento etický kodex je napsán přirozenou oznamovací řečí, vychází ze zkušeností pedagogů a výchovných poradců z rodinné i školní výchovy. Příklad: Dítě, které je nadměrně kritizováno, se naučí odsuzovat. Tento způsob tvorby etického kodexu navazuje na názory pedagogů uvedených v Učitelských novinách „Je etický kodex na pořadu dne?“ článek 2717. Jednou z otázek v článku byla otázka, kdo by měl etický kodex pro učitelskou profesi utvářet? Respondenti byli ve shodě, že tvorba kodexu by měla vzniknout odspoda. Jarmila Dvořáková, ZŠ Rozsochy uvedla: „*Podle mého názoru by ho měli vytvářet zkušení, kvalifikovaní pedagogové. Ti aktivní, kteří se sdružují v asociacích a podobně.*“ Marie Ptáčková, ZŠ Zdounky: „*Proč by nebylo možné s etickým kodexem profese začít odspodu, od škol, od zkušených pedagogů?*“ Karel Bárta, ZŠ Žižkova,

¹⁵⁶ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

¹⁵⁷ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, str. 68. ISBN 80-7254-329-6.

Turnov: „*Neumím si představit, že by měl kodex schvalovat parlament. Myslím, že by to měl být konsensus lidí, kteří se zúčastňují vzdělávání, chcete-li konsensus profesních asociací.*“ Tímto směrem byl navrhnout například pedagogický etický kodex státu New York. Návrhu se účastnila dvaceti osmi členná rada složená z učitelů, školních pracovníků, zástupců vysokých škol, členů veřejné správy a studentů.

Etický kodex nevznikl během měsíce. Návrh trval více než rok, zahrnoval studium jiných etických kodexů, předběžné přezkoumání navrženého textu, veřejné připomínkování škol, profesních organizací, rodičů a široké veřejnosti. Teprve poté se hlasovalo o jeho podobě.

2.5.2 Hrubá struktura etického kodexu

Dodržení tvaru, kdy text nemá imperativní formu. Na základě zkušeností toto vede k lépe vnímanému obsahu. Etický kodex má vytvořit rovnovážné prostředí mezi všemi subjekty pro které je určen. Školními pracovníky, pedagogy, žáky, zákonnými zástupci, rodiči. Tohoto rovnovážného stavu může docílit vyváženým rozložením práv a povinností pro jednotlivé účastníky. Kodex bude stát vedle obecně platných pracovně-právních předpisů, vedle zákonů České republiky. Bude popisem norem na jejichž základě a jejich respektováním je vytvářena celková filosofie vzdělávání. Nesmí promítat obchodní a ekonomické zájmy. Kodex nesmí vést k jakékoli diskriminaci. Má být objektivní, přesný, úplný. Měl by řešit situace, kdy je kodex porušen, co nastane a s jakými důsledky.

2.5.3 Návrh etického kodexu

Smysl kodexu:

- a) Odpovědnost vůči vzdělavateli, instituci, pedagogu.
- b) Odpovědnost vůči vzdělávanému, žáku, studentu.
- c) Odpovědnost vůči zákonným zástupcům, rodičům.

Zásady:

- a) Obecný přístup.
- b) Ochrana soukromí.
- c) Konflikt zájmů.

Váha kodexu:

Koho se týká, jak se uplatňuje, sankční ujednání.

2.5.4 Etický kodex pro vzdělávání

Etický kodex pro vzdělávání se týká všech účastníků tohoto vzdělávacího procesu. Všichni účastníci jsou si vzájemně rovni. Všichni mají svá práva a povinnosti. Účastníky vzdělávacího procesu jsou vzdělavatelé, instituce, pedagogové, vzdělávání, žáci, studenti, zákonní zástupci, rodiče. Pro všechny bude v následujícím textu použito slovo „*účastník*“.

1/ Účastník ctí mezinárodní smlouvy a úmluvy, zákony České republiky, platné pracovně-právní předpisy, tento etický kodex včetně všech souvisejících vyhlášek a zákonů v platném znění.

2/ Účastník využívá, opírá se a šíří pouze informace, které jsou pravdivé, nezkreslené a úplné. Zároveň umožňuje svobodný přístup k takovýmto informacím. Chrání osobní údaje, soukromí a anonymitu v případech stanovených zákonem.

3/ Účastník vědomě nezkresluje informace. Je objektivní, přesný, co nejúplnější, ctí faktické údaje, informace nezpracovává na základě osobních názorů, ale na základě obecně platných ustanoveních. Účastník dbá na rozlišování faktů od osobních názorů.

4/ Účastník se věcně neodchyluje od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti. Nepřipouští, aby se domněnka vydávala za ověřený fakt a informace byly deformovány zamlčením důležitých dat. Odmítá jakýkoli nátlak na zveřejnění nepravdivé, nebo jen částečně pravdivé informace. Nepoužívá nepoctivé prostředky k získání informací. Nese osobní odpovědnost za všechny své použité informace a materiály. Použití pomluvy, neprokázaného obvinění, překroucení dokumentů, faktů a lži je chybou.

5/ Účastník nepromítá do řešení situace své osobní, finanční, ekonomické či jiné zájmy. Účastník nepřijímá dary, finanční obnosy, jiné hodnotné věci či služby od druhého účastníka.

6/ Účastník dopředu oznámí jakýkoliv konflikt zájmů. Vyloučí všechny činnosti, které by jej mohli kompromitovat.

7/ Účastník přijímá pouze úkoly srovnatelné s jeho profesionálními schopnostmi a důstojností. Účastník je odpovědný též veřejnosti. Nic neomlouvá nepřesné nebo neprověřené informace od účastníka.

8/ Účastníci se vzájemně nemají svojí činností dostat do nesnáží nebo do osobní tísně. Nemají podněcovat k diskriminaci.

Vzdělávací instituce jsou veřejné, demokratické subjekty, podporují vzdělávání, výzkum, kulturní úroveň, ekonomický a sociální rozvoj obyvatelstva, jsou službou pro místní komunity, města, regiony, pomáhají rozvíjet a obohacovat život jedince i celé společnosti.

9/ Účastník slovy a činy podporuje kolegyně a kolegy, kteří se ocitli v nesnážích proto, že respektovali zásady tohoto etického kodexu.

10/ Účastník respektuje jedinečnost každého člověka, respektuje právo každého jedince na seberealizaci, pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružením svými znalostmi, dovednostmi a zkušenosti. Podporuje ostatní účastníky k vědomí vlastní odpovědnosti. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského přirozeného prostředí. Účastník se zaměřuje na silné stránky a podporuje jejich růst. Podporuje ostatní účastníky při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení. Účastník předává informace o dalších formách pomoci. Účastník využívá přirozené sociální sítě druhého účastníka, zapojuje rodinu, přátele a známé.

11/ Účastník respektuje rozdíly v názorech, v praktické činnosti, v odborných pohledech, kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

12/ Účastník se snaží o zlepšení podmínek a zvyšování spravedlnosti.

13/ Účastník respektuje druhého účastníka, respektuje jeho vůli, respektuje jedinečnost druhého, chrání jeho práva a podporuje zájmy, respektuje důstojnost a rozhodnutí druhého, spolupracuje, nezneužívá postavení, jedná otevřeně, přímo, jasně. Za svou práci nese plnou odpovědnost.

14/ Účastník udržuje dobré vztahy mezi účastníky, chová se čestně, slušně, společensky, korektně.

15/ Účastník si má uvědomit, že svým pozitivním nebo negativním chováním a jednáním dochází k ovlivňování ostatních účastníků.

Tento návrh etického kodexu vznikl na základě mnoha jiných vzorů kodexů: Etický kodex Media Centrum; Etický kodex Nadace Naše dítě – etický kodex rodičů; Etický kodex Sociálních pracovníků České republiky; Etický kodex Střediska sociálních služeb, Dlouhá 23, Praha 1; Etický kodex Syndikát novinářů; Etický kodex pro pedagogy v New Yorku; Kodex etiky českých knihovníků.

Etické problémové okruhy

Práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou, organizací vytváří situace, ve kterých musí účastník nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Účastník provádí šetření, sběr informací, jednání, technická opatření, administrativně správní postupy a eticky je hodnotí z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na ostatní účastníky.

Základní etické problémy

Kdy vstupovat či zasahovat do života ostatních účastníků. Kolik pomoci, péče poskytnout. Kdy přestat. Postupovat na základě žádosti druhého účastníka o pomoc. Konflikt zájmu jednoho účastníka vůči druhému.

Řešení etických problémů

Účastník má mít možnost diskutovat, zvažovat a analyzovat problémy ve spolupráci s ostatními, s kolegy, s dalšími odborníky, případně za účasti dalších stran.

2.5.5 Smysl etického kodexu

Vymezení práv a povinností pro všechny účastníky sociální interakce. Pevně dané záchytné body, nastavení mantinelů, tvorba jistého prostředí pro všechny. Společenská smlouva, která omezuje jedince na jeho právech odměnou za pevnou a bezpečnou pozici ve společnosti. *„Etické axiomy představují schopnost uvědomit si mantinely interakce ve společnosti, tj. přijetí a osvojení si známé čapkovské teze o tom, že svoboda vůle jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda vůle jiného jednotlivce. Zároveň znamenají schopnost tyto*

hranice akceptovat a přijmout je za vlastní jako jediné správné způsoby chování. Etické axiomy jsou tudíž morální hodnoty, pravidla, která jedinci přijímají za vlastní, aniž by o tom pochybovali. ¹⁵⁸ Návaznost na pedagogiku: „Každý učitel má být takový, jakými chce učinit své žáky.“ Tento výrok nejvýznamnějšího pedagoga Jana Amose Komenského jasně formuluje požadavky na morálku pedagogů. Morálku považuje například Janovský za předmět etiky, přičemž etiku definuje jako vědu o správném způsobu života. Jednou z nejvýznamnějších institucí ovlivňujících a formujících způsob života každého člověka je bezesporu škola, která by měla rozvíjet každého jedince v míře přiměřené jeho schopnostem a s plným respektováním jeho individuálních schopností. ¹⁵⁹

¹⁵⁸ *Étos - etika v pedagogice a sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, str. 30. ISBN 978-80-7372-788-8.

¹⁵⁹ *Étos - etika v pedagogice a sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, str. 30. ISBN 978-80-7372-788-8.

3 Empirická část

Empirická část práce je částí výzkumnou. Výzkum se opírá o data shromážděná formou dotazníkového šetření. Dotazník je v tištěné a v elektronické podobě. Obsahuje uzavřené otázky zjišťující celkový přehled respondentů o základních legislativních vymezeních etických otázek v pedagogice. Dotazník se skládá z otázek týkajících se zákona číslo 561/2004 Sbírky školského zákona v aktuálním platném znění, školního řádu, školního preventivního programu, programu škola podporující zdraví, kurikula a skrytého kurikula. Jako kontrolní otázky jsou použity části ustanovení Služebního předpisu č. 3/2006 státního tajemníka v Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, kterým stanoví pravidla etiky zaměstnanců Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, dále část ustanovení Etické kodexu Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, část ustanovení veřejného ochránce práv k principům dobré správy, část ustanovení Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky a část ustanovení Etické kodexu Základní školy Úvaly. První část dotazníku zjišťuje znalosti a orientaci respondentů v základním platném legislativním rámci. Následně respondenty vyzývá k odpovědi a k zamyšlení, zda jsou v uvedeném legislativním rámci obsažena všechna etická témata, která vnímají jako důležitá. Pokud respondent nějaké téma postrádá, je mu dána možnost, toto téma uvést. Závěrečná sekce dotazníku obsahuje otázky zjišťující, zda respondenti vnímají potřebu pedagogického etického kodexu, jak by měl případně tento kodex vypadat, komu by měl vložit větší pravomoci a v jakém rozsahu by případný etický kodex měl být. Konec dotazníku zjišťuje údaje o respondentovi: pohlaví, věk, pracovní pozici, aprobaci, vyučované předměty, typ školy, kde působí.

Dotazník tedy obsahuje skupinu otázek k tématům, která jsou ukotvena v aktuálně platných zákonech a skupinu kontrolních otázek k tématům, která v zákoně obsaženy nejsou. Vzájemným porovnáním odpovědí na tyto dvě skupiny témat je možné zjistit, zda respondent odpovídal metodou náhodných odpovědí a odpovědi spíše odhadoval, nebo zda má znalost uvedené problematiky.

Dalším výsledkem dotazníkového šetření bude odpověď na otázku, jestli respondenti požadují vytvoření pedagogického etického kodexu a v případě že ano, tak jak obsáhlého.

Dotazníkové šetření je podkladem kvantitativního výzkumu. Vyhodnocení je provedeno určením četností a srovnání jednotlivých skupin respondentů vzniklých na základě třídícího kritéria.

Zjištěné výsledky empirické části jsou dále porovnány s teoretickými východisky.

Následuje celkové shrnutí empirické části, diskuse a zamyšlení nad možnostmi navazujícího výzkumu.

3.1 Vymezení pojmů

Empirická část a dotazníkové šetření je zaměřeno na pedagogické pracovníky druhého stupně základních škol, víceletých gymnázií a středních odborných škol. Pro empirickou část je pedagogický pracovník vymezen následovně:

Pedagogický pracovník – „(1) Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu¹⁾ (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy nebo zaměstnancem státu nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu.²⁾ Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče. (2) Přímou pedagogickou činnost vykonává: a) učitel, b) vychovatel, c) speciální pedagog, d) psycholog, e) pedagog volného času, f) asistent pedagoga, g) trenér, h) vedoucí pedagogický pracovník.“¹⁶⁰

Pracoviště – místo kde probíhá výuka a vzdělávání dle platných předpisů a norem, vyhlášky číslo 268/2009 o technických požadavcích na stavby, §49 Stavby škol, předškolních,

¹⁶⁰ MŠMT, 2018, ZÁKONY. *Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich-a-o-zmene-nekterych-zakonu-1>

školských a tělovýchovných zařízení¹⁶¹, dále dle Vyhlášky č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých a dalších souvisejících zákonů.¹⁶²

Etický kodex – vymezení konkrétních etických pravidel vztahujících se k dané profesi či oboru, společenské ujednání práv a povinností vycházejících z profesní cti, přihlášení se k určitým nadstandartním závazkům včetně odpovědnosti při nesplnění těchto závazků.

Školní řád – „Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád - § 30 - (1) Ředitel školy vydá školní řád; ředitel školského zařízení vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád upravuje a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky, b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení, c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí, d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů. (2) Školní řád obsahuje také pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů. (3) Školní řád nebo vnitřní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance, žáky a studenty školy nebo školského zařízení a informuje o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých dětí a žáků. (4) Ředitel střední nebo vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům a studentům poskytovat prospěchové stipendium.“¹⁶³

¹⁶¹ MMR, 2018, ZÁKONY. *Sbírka zákonů číslo 268/2009 VYHLÁŠKA ze dne 12. srpna 2009 o technických požadavcích na stavby*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://mmr.cz/getmedia/2bf72909-e837-4dc8-9488-599950e8f9f6/Vyhlaska-MMR-268-2009>

¹⁶² TZB INFO, 2018. Vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.tzb-info.cz/pravni-predpisy/vyhlaska-c-410-2005-sb-o-hygienickych-pozadavcich-na-prostory-a-provoz-zarizeni-a-provozoven-pro-vychovu-a-vzdelavani-deti-a-mladistvych>

¹⁶³ MŠMT, 2018, ZÁKONY. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

Školní preventivní program – „*Minimální preventivní program (MPP) je modelový rámec pro školní preventivní program. Tento dokument by měl definovat dlouhodobé a krátkodobé cíle preventivního programu a aktivit školy a současně by měl být naplánován tak, aby mohl být řádně proveden a zkontrolován. Cílem programu je oddalovat, bránit nebo snižovat výskyt rizikového chování a zvyšovat schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí ve svém životě. Na tvorbě a realizaci MPP se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Při jeho tvorbě a vyhodnocování spolupracuje školní metodik prevence s metodikem prevence příslušné pedagogicko-psychologické poradny, případně s místními neziskovými organizacemi a dalšími subjekty (např. Policie ČR aj.). Abychom vypracovali efektivní MPP, vyžaduje to spolupráci a odpovědnost pedagogických i nepedagogických pracovníků školy na všech úrovních. Navržená struktura MPP obsahuje 3 části: soubor pravidel pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích; programy pro rozvoj dovedností pro život (tzv. life-skills) skládající se z programů zaměřených na rozvoj sociálních dovedností (social-skills) a dovedností sebeovlivnění (self-management); programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování.*“¹⁶⁴

Kurikulum – „*je komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků a organizace vzdělávání; realizace projektovaného kurikula ve vzdělávacím procesu; způsoby kontroly a hodnocení výsledků výuky.*“¹⁶⁵

Skryté kurikulum – „*postihuje další souvislosti života školy, které nejsou obvykle vyjádřeny v programech a jsou obtížně postižitelné: etos a klima školy, vzdělávací hodnoty, vztahy mezi učiteli a žáky, vztahy mezi školou a dalšími zdroji vzdělávání, způsoby diferenciací žáků,*

¹⁶⁴ KLINIKA ADIKTOLOGIE, 1. LÉKAŘSKÁ FAKULTA, VŠEOBECNÉ FAKULTNÍ NEMOCNICE, UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PRIMÁRNÍ PREVENCE. *Minimální preventivní program*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/3887/Minimalni-preventivni-program>

¹⁶⁵ METODICKÝ PORTÁL RVP, MIKESKOVÁ, Šárka. KURIKULUM. *Kurikulum – základní pilíř vzdělávání*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15567/kurikulum-zakladni-pilir-vzdelavani.html/>

pravidla chování ve třídě, sociální strukturu třídy, charakter školního prostředí, implicitní obsah učebnic apod.“¹⁶⁶

Morálka – mravní normy vyjadřující postoje společnosti a člověka, pohled na to, co je dobré a co je špatné. Morální jednání se poté shodá s vlastním svědomím.

Etika – zkoumá morálku a celkově lidské jednání a chování, jestli je v souladu s morálkou, je-li správné, či nesprávné. Normativní etika předkládá požadavky správného jednání.

Škola podporující zdraví – „*Program sdružuje školy, pro které zdraví neznámá jen nepřítomnost nemoci, ale vnímají jej jako výsledek vzájemně působících faktorů bio – psycho – sociálních, tzv. holistické pojetí zdraví, které odpovídá i pojetí WHO. Tyto faktory se školy snaží rozvinout pomocí respektu k přirozeným potřebám jednotlivce, podporou komunikace, spolupráce, důrazem na odpovědnost k vlastnímu zdraví a rozvíjením životních kompetencí všech členů školního společenství. Koordinátorem a garantem programu ŠPZ v České republice je Státní zdravotní ústav (SZÚ) se sídlem v Praze. Národní síť programu Škola podporující zdraví v ČR je zároveň jedním ze 43 členů evropské sítě Schools for Health in Europe (SHE), která má v Evropě tradici od roku 1992.*“¹⁶⁷

Cíl práce

Cíl práce je teoretické zjištění, jestli je dostatečně vymezeno v zákonech etické a morální chování všech účastníků pedagogického procesu, tedy pedagogických pracovníků/školních institucí – žáků/studentů – rodičů/zákonných zástupců – obce/široké veřejnosti. V případě, že toto chování není dostatečně ukotveno, pak zjištění, je-li požadavek pedagogů na pedagogický etický kodex, kde by byly následně tyto povinnosti ukotveny. Cílem je rovněž zjištění případného preferovaného rozsahu pedagogického etického kodexu.

¹⁶⁶ METODICKÝ PORTÁL RVP, MIKESKOVÁ, Šárka. KURIKULUM. *Kurikulum – základní pilíř vzdělávání*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15567/kurikulum-zakladni-pilir-vzdelavani.html>

¹⁶⁷ STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV, ADMINISTRÁTOR. *Program Škola podporující zdraví*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.szu.cz/program-skola-podporujici-zdravi>

Empirická část práce vychází z dotazníkového šetření, porovnává získaná data dle třídícího kritéria a jsou provedeny základní statistické operace.

Teoretická část práce klade do souvislostí různé pohledy na moderní pedagogiku v souvislosti s etickým jednáním a požadavky na etiku. Je využito citací odborné literatury a internetových zdrojů. Analýza odborných citací zkoumá jednotlivé části sledované problematiky, na analýzu následně navazuje syntéza, která jednotlivá zjištění opět spojuje v celek a sleduje tak dopady jednotlivostí do celkového systému. Analýza a syntéza tak vzájemně vytvářejí ucelený pohled na otázku etiky v pedagogice.

Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek – jsou pedagogičtí pracovníci, tak jak je definuje školský zákon. Jedná se o náhodný výběr, který je doplněn o respondenty oslovené metodou valící se sněhové koule. Přímou oslovený respondent předal dotazník dál, bez ovlivnění zadavatelem.

Finálně odpovědělo 82 procent žen, 18 procent mužů. Věk respondentů: 18-29 let 29 procent, 30-39 let 16 procent, 40-49 let 42 procent, 50-59 let 10 procent, 60 a více let 3 procenta. Pracovní pozice respondentů: asistent pedagoga 9 procent, pedagog 74 procent, referent 7 procent, třídní učitel 5 procent, vychovatel 5 procent. Škola, kde respondenti vyučují: základní škola 62 procent, střední škola 24 procent, ostatní školy 14 procent. Celkový počet respondentů byl jedno sto třicet devět.

Omezení výzkumného vzorku

Omezení výzkumného vzorku – vzorek nebyl nijak modifikován. Nebylo žádným způsobem určeno, kdo se šetření účastní a kdo ne. Nebyl nastaven žádný omezující faktor. Dotazník byl z části respondentům předán osobně v tištěné podobě, větší část byla rozeslána elektronicky s žádostí o vyplnění. Není žádný seznam respondentů, nejsou zastoupeny všechny skupiny. Vzorek není rozložen ani proporcionálně věkově. Výsledky výzkumu nelze zobecnit na celou populaci.

Dotazník

Dotazník je strukturován do třech částí, první část tvoří otázky týkající se platné legislativy (školského zákona, školního řádu, školního preventivního programu, kurikula, skrytého kurikula), druhou část tvoří otázky týkající se etických kodexů a směrnic (Etický kodex ZŠ

Úvaly, Etický kodex sociálních pracovníků ČR, Principy dobré správy – veřejný ochránce práv – ombudsman, Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace MŠMT, Služební předpis č.3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců), třetí část tvoří otázky týkající se potřeby a případného rozsahu a pravomocí pedagogického etického kodexu. Závěr dotazníku shromažďuje informace o respondentovi.

Respondenti měli spojení na zadavatele a mohli si upřesnit případné nejasnosti a konzultovat případné dotazy.

Vyplněné dotazníky respondenti vracely elektronicky případně v tištěné podobě.

3.2 Zaměření výzkumu

Etické a morální zásady stanovuje jednoznačně zákon číslo 561/2004 Sbírky o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Upravuje podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje; vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání; uplatňuje zásady rovného přístupu bez jakékoli diskriminace; zohledňuje vzdělávací potřeby jedince; uplatňuje zásady vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti; zásadu solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání; zásadu svobodného šíření poznatků, které vyplývají z výsledků soudobého stavu poznání světa a jsou v souladu s obecnými cíli vzdělávání; zásadu možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života. Určuje cíle, rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi; rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnost; pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu; pochopení a uplatňování základních lidských práv a svobod; pochopení a uplatňování odpovědnosti se smyslem pro soc. soudržnost; pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti; utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého; poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku; získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví; žák má právo

na vzdělávání, školské služby a informace o svém vzdělávání; žák má právo volit a být volen do školské rady; žák má právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajících se podstatných záležitostí jeho vzdělávání, přičemž jeho vyjádření musí být věnována pozornost; žák má povinnost dodržovat školní a vnitřní řád, předpisy a pokyny školy; žák má povinnost plnit pokyny pedagogických pracovníků vydané v souladu s právními předpisy a školním řádem; pedagogický pracovník má právo na zajištění podmínek potřebných pro výkon jeho pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole; pedagogický pracovník má právo, aby nebylo do jeho přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy; pedagogický pracovník má právo na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání; pedagogický pracovník má povinnost chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta; pedagogický pracovník má povinnost svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj; pedagogický pracovník má povinnost chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách; pedagogický pracovník má povinnost zachovávat mlčenlivost; -školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů; jsou stanovena výchovná opatření: Pochvaly, ocenění; jsou stanovena kázeňská opatření: Podmínečné vyloučení, vyloučení; jsou zvláště hrubé opakované slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči zaměstnancům školy nebo školského zařízení nebo vůči ostatním žákům nebo studentům považovány za zvláště závažné zaviněné porušení povinností stanovených školským zákonem; ve školách je zakázána činnost politických stran a politických hnutí a jejich propagace; ve školském zákoně je stanoven dohled formou České školní inspekce.

Celý tento balík opatření, práv a povinností je předložen respondentům, respondenti odpovídají na jednotlivé skupiny otázek obsahujících patnáct legislativní opatření. Zjišťuje se, zda respondenti mají znalost těchto zákonných opatření a zároveň jsou tato opatření

předložena v celém jejich rozsahu, aby si respondenti následně uvědomili jejich plné znění a oblasti, kterých se školský zákon týká.

Po takto vymezeném rozsahu školského zákona směrem k etice jsou respondenti dotazováni, jestli jim v rozsahu těchto etických témat chybí nějaké etické téma, které v tomto balíku není uvedeno. Pokud takové téma mají, je v dotazníku možnost, toto téma uvést.

V další části jsou respondenti dotazováni na etická témata, která nevycházejí z opory školského zákona, ale z etických kodexů jiných profesních sdružení, z kodexů zaměstnanců státní správy, z etických kodexů projektů zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Témata jsou: Definice slušného člověka: Slušný člověk je poctivý; dobrý vzor, inspiruje ostatní; je ohleduplný; používá slova prosím, děkuji, promiň; zdraví. Definice respektu: Chování se k druhým s úctou; snaha pochopit druhé, respektovat odlišnosti; respektovat názory druhých; problémy řešit bez násilí. Definici jednání a komunikace. Spolupráci s ostatními. Odpovědnost za činy a chování. Dotazy k úpravě a vymezení etiky, zda platné zákony (zejména zákon č.561/2004 Sb. obsahují témata: upravuje zásady řádného výkonu práce pedagogického pracovníka; upravuje přiměřenost plnění úkolů, oblast profesionality, vystupování, rychlosti a efektivity, střetu zájmů, korupce a nakládání se svěřenými prostředky; upravuje a podporuje dodržování žádoucích standardů chování pracovníků ve vztahu k veřejnosti a spolupracovníkům; napomáhá garantovat kvalitu výuky; upravuje pravidla etiky; v rámci vztahů není přípustné vzájemné osočování, ponižování, diskriminace či psychické násilí; každý zaměstnanec jedná tak, aby předcházel konfliktům na pracovišti; dojde-li ke konfliktu, každá ze stran kultivovaně a věcně přispívá k jeho vyřešení; pedagogický pracovník vystupuje kultivovaně, vyjadřuje se spisovně; dbá na odpovídající verbální a neverbální komunikaci; pedagogický pracovník dbá na čistotu a úpravu svého zevnějšku; vyhýbá se činnostem, které by mohli snížit jeho důvěru; nepřijímá žádné dary ani společenské úsluhy; aktivně podporuje etické jednání.

Navazující část dotazníku se týká školního řádu, školního preventivního programu, programu škola podporující zdraví, kurikula a skrytého kurikula. Zjišťuje, jaký přehled mají respondenti o obsahu těchto částí pedagogické praxe, obsahové náplně, možnostech aplikace a zákonného zakotvení. Tématem jsou: má ředitel školy možnost doplnit chybějící etické témata do školního řádu, doplnit podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů

a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci; má ředitel školy možnost školním řádem upravit podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí; ředitel školy může stanovovat organizaci a podmínky provozu školy; obsahuje školní preventivní program stanovenou formu prevence rizikového chování; školní preventivní program obsahuje podporu preventivních a ochranných kompetencí, znalostních kompetencí, osobnostní a sociální rozvoj; ředitel školy, může zavést opatření směřující k celostní podpoře zdraví; může být v kurikulu obsažena výuka a praxe užití morálky a etiky; může být ve skrytém kurikulu obsažena výuka a praxe užití morálky a etiky.

Tato sekce dotazníku je ukončena otázkou: pokud by bylo možno zakotvit dostatečně etiku a morálku do pedagogiky formou školského zákona, školním řádem, školním preventivním programem, kurikulem a skrytým kurikulem, byla by již morálka a etika v pedagogice obsažena dostatečně? Zde je opět respondentovi předložena ucelená nabídka již existujících zákonem daných opatření, tak aby mohl zvážit, zda již je etika dostatečně v zákonech ukotvena. Následuje otázka: Myslíte si, že i přes všechny tyto možnosti začlenění morálky a etiky do pedagogického působení má být ještě zvlášť vymezen pedagogický etický kodex? Tato otázka má význam právě v souvislosti, s již vyjmenovanými opatřeními, respondent si v tuto chvíli již uvědomuje, co vše je ukotveno v zákonech a opatřeních. Pokud by tato otázka stála hned na začátku, odpověď na ní by znamenala jen chvilkový pocit, pokud by nebyly dostatečně zdůrazněny všechny již existující oblasti etiky v právu, ale jen hrubý odkaz na ně, respondent by opět nemohl posoudit jejich objem. V takto konstruovaném dotazníku je nejdříve respondent vystaven váze všech opatření a poté může posoudit, zda je nutné ještě nějaké opatření a v následující otázce ještě doplnit, proč si to myslí. Tím otázka na vznik pedagogického etického kodexu nabývá na větší síle a odpověď lze považovat za promyšlenější, ne čistě pocitovou.

Navazující sekce dotazníku zjišťuje názor respondentů, jestli požadují oni sami pedagogický etický kodex. V případě, že ho požadují, další otázky zjišťují, komu by měl takovýto kodex vložit do rukou větší pravomoci, má upřednostnit pedagogy, posílit pravomoci žáků, nebo zdůraznit úlohu rodičů a zákonných zástupců. Nebo je respondent názoru, že kodex

má umožnit rovnost všech účastníků pedagogického procesu, tedy pedagogů/školních institucí – žáků/studentů – rodičů/zákonných zástupců – obce/široké veřejnosti.

Následující otázka zjišťuje, pokud by došlo ke vzniku pedagogického etického kodexu, jak by měl být rozsáhlý. Má se jednat o velmi stručný dokument maximálně na jednu stránku, který bude obsahovat jen hesla a odkazy na obecně známé věci. Jaká pak bude váha takového dokumentu. Má cenu ho tvořit. Nebo má obsahovat dvě až tři strany. Na koho bude zaměřen. Pokryje celou škálu etických problémů? V případě čtyř až pěti stran je možno již koncipovat podrobný kodex, většina kodexů jiných profesí se pohybuje v tomto rozmezí, přesto se při bližším zkoumání těchto kodexů zjistí, že mnohé věci mají povrchní charakter. Poslední variantou je pět a více stran. Takovýto kodex umožní zpracovat problematiku skutečně do hloubky, stanovit jednotlivé okruhy k řešení, řešit je a popsat. Případně udělat návodná doporučení k řešení, nastavit mantinely a přednastavit postup řešení plus případné sankce za nedodržení. Otázkou zůstává, kdo bude takový etický kodex potom studovat, kdo ho bude ctít, kdo bude hodnotit sporné body. Zřejmě by podrobný kodex vedl k zavedení etické komise, která by posuzovala, zda je jednání ve shodě nebo proti etickému kodexu. Tímto je dotazník z pohledu zjišťování informací pro etický kodex uzavřen. Následující otázky se týkají osoby respondenta, jeho věku, pracovní pozice, aprobace, atd. Dotazník je anonymní a nezjišťuje ani na jaké škole byl vyplněn. Pouze zda se jedná o základní, střední nebo jinou školu.

Pohled na to, jak je vnímán respondentem současný platný legislativní rámec, zda je postačující, zda obsahuje všechna etická témata, jestli respondent vnímá potřebu vymezit etiku i mimo tato zákonná opatření, to je výstupem empirické části.

3.3 Výzkumné otázky

Pedagogický pracovník, žák, student, zákonný zástupce, rodič, školské pracoviště, všichni se musí řídit zákonem č.561/2004 Sb. školským zákonem v aktuálním znění, následně všemi souvisejícími zákony. Tento zákon jasně stanovuje pravidla a podmínky za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, a to včetně mnoha etických pravidel. Na základě školského zákona je dále ve školách ustanoven školní řád. Školní řád opět nastavuje jasně daná pravidla včetně etických. Ředitel školy má jednoznačně možnost upravit školní řád pro potřeby dané školy. Není limitován žádnou požadovanou délkou školního řádu,

není limitován ani tématy obsaženými ve školním řádu, ani hloubkou rozpracování jednotlivých témat. Pokud by tedy nebyly etické otázky dostatečně řešeny v zákoně, je zde hned následující možnost, kam chybějící etická témata zapracovat, při zachování jejich vymahatelnosti. Školní řád je tedy druhým stupněm po zákonech, kam lze etická témata vložit a uplatňovat.

Třetí stupeň uplatnění etiky tvoří školní preventivní program. Program, který aktivně vyhledává možnosti vzniku rizikového chování (dříve označovaného jako sociálně patologické jevy), zároveň školní preventivní program řeší jejich prevenci, sleduje jejich výskyt, určuje, co dělat, pokud se vyskytnou. Monitoruje výskyt a stanovuje postupy pro minimalizaci nebo úplné ukončení tohoto rizikového chování. Velmi úzce je tedy opět propojen s etickými tématy a lze snadno do tohoto programu opět zahrnout chybějící etická témata, nebo etická témata, na která má být upřena pozornost.

Projekt škola podporující zdraví je čtvrtým stupněm legislativních opatření, který může a má reflektovat etická témata. Tento projekt je zaměřen na holistický tedy celostní přístup k lidskému zdraví. Sleduje bio-psycho-sociální-duševní složku zdraví každého jedince a působení jednotlivých složek vzájemně mezi sebou tak, aby nedošlo nejen k nepřítomnosti vady a nemoci, ale aby se jedinec cítil zdravý a sám se takto hodnotil. V sociální a duševní složce přístupu ke zdraví je opět prostor pro naplňování etických témat.

Pátý stupeň pro uplatnění etických témat je vlastní kurikulum výuky. Plán výuky. Zde se žák/student nejvíce přibližuje k etickým tématům. Formou skupinové práce nebo projektů si tato témata přímo procvičí v praxi, a to v bezpečném prostředí školy. Kde se může poučit ze svých chyb, kde může chybovat, kde může hledat alternativní cesty k řešení etických dilemat. Kde může experimentovat, kde dostává zpětnou vazbu a kde je mu pedagog podporou a průvodcem. Facilitátorem jeho snah.

Šestý stupeň aplikace etických témat je skryté kurikulum. Vše, co se na škole děje. Co není přímou výukou, ale žák vnímá. Chování pedagogického i nepedagogického personálu. Naplňování etických zásad v praxi (popřípadě v horším případě jejich nenaplňování). I toto je cenou zkušeností pro žáka. Pozitivní vzor, ukázka správné chování, shoda verbálního a neverbálního vystupování, řešení problémových situací. Sebe prezentace pedagogů. Prostředí školy. Komunikace školy s širokou obcí.

Proč tedy při všech těchto možnostech aplikací etických témat do pedagogické praxe, proč ještě stanovovat pedagogický etický kodex. Je o pedagogický etický kodex vůbec zájem a v jakém rozsahu? Komu má pomoci? Nebo má rovnoměrně rozložit pravomoci? To jsou otázky empirické části.

3.4 Důvod, význam a potřeba výzkumu

Odpověď na otázku, zda je potřeba pedagogický etický kodex, přinese zajímavé zamyšlení. Pokud opravdu pedagogové vnímají, že pedagogický etický kodex v praxi chybí, proč to tak je? Vždyť je mnoho možností, jak etická témata v pedagogice uplatnit, a to možností s mnohem větší právní vahou. Proč by měl tedy chybět přímo pedagogický etický kodex? Zčásti se dotazník dotýká i možné odpovědi na tuto otázku, když sleduje, jak by měly být nastaveny pravomoci vyplývající z takového kodexu, komu by měly prospět, nebo by se měl stav vyrovnat. Je snad toto důvod, proč část odborné veřejnosti volá po zavedení pedagogického etického kodexu? Výzkum se má dělat od základu. Výzkum v této práci se tedy zaměřuje pouze na zjištění, zda pedagogové chtějí tento kodex. Aby to byla promyšlená odpověď, je respondentům nejdříve předloženo celé spektrum již zákonem daných a ošetřených etických témat. Aby byla vidět jejich šíře a jejich ukotvení v zákonech. Pak teprve je respondentům položena klíčová otázka: kodex ano nebo ne. Plus otázky doplňující, v jakém rozsahu a účel kodexu. Na základě tohoto výzkumu je možno v budoucnu navázat a zjišťovat další souvislosti, dle toho, jak výzkum dopadne, a dle toho, co bude pro budoucího výzkumníka zajímavé zjišťovat.

Výstup výzkumu, který by vedl, byť jen k nepatrné změně k lepšímu, by byl přínosem i pro omezený počet pedagogů, kteří by mohli na základě těchto výsledků upravit svůj pedagogický přístup.

3.5 Teoretický rámec navrhnutého výzkumu

Stačí pedagogům v současnosti platná zákonná ustanovení nebo má vnitřní pocit, že má být ustanoven ještě zpřesňující a prohlubující pedagogický etický kodex. Výzkum je realizován deskriptivně. Obsahuje sběr dat a následně jsou určeny absolutní a relativní četnosti, výsledky jsou prezentovány popisem četností, je využito aritmetický průměr. Jedná

se o kvantitativní metodu. Cíl výzkumu je zjištění, zda respondenti chtějí etický kodex či nikoliv.

Stanovení problému

Zjištění toho, co pedagogové vnímají jako potřebné. Chtějí kodex, znají platná ustanovení zákona, znají své současné možnosti? Není případný požadavek na etický kodex zbytečný, nelze realizovat potřebná etická témata pomocí školního řádu, školního preventivního programu, vložím do kurikula? Jaký je názor respondentů, když si uvědomí, co mají již k dispozici.

Teoretická část práce nahlíží na etická témata, která jsou již použita v etických kodexech, předkládá kodexy, jejichž nařízení jsou striktně vymáhána. Kodexy, na základě kterých je stavěno celé školství a život komunity v okolí. Kodexy, které jednoznačně definují, co se od člověka očekává za chování. Prakticky se může říct desatero přikázání. Tyto kodexy jsou také uplatňovány v jednotlivých státech Spojených států amerických, v těch státech, které jsou silně opřeny o křesťanství, o víru, v těchto státech se následně křesťanská morálka a etika přelévá do všech oblastí a bývá značně vyžadována. V té dané oblasti i v celém lidském bytí jednotlivce v takto stavěném státu. Závaznost a propracovanost etického kodexu a celého etického systému je pak v takovéto lokalitě striktní. Výhodou je, že takto danými opatřeními se řídí celá komunita, která vzájemně hlídá tato pravidla a sebemenší odklonění od řádu se odrazí a projeví silou komunity proti člověku, jež pravidlo porušil. Rozvolněná morálka střední Evropy zatím takovéto výrazné sebeusměrňování a seberegulaci postrádá. Otázkou je, zda to členům takto rozvolněné společnosti ve skutečnosti vyhovuje. Vždyť správně nastavená morálka a etika, zásady a důsledky uplatňování etiky, znamenají pro občana bezpečné prostředí pro jeho život. Je to jeden z důvodů, proč odborná pedagogická veřejnost volá po ustanovení pedagogického etického kodexu? Chtějí vytvořit bezpečné prostředí? Proč nevyužívají dostatečně současné možnosti?

Omezení studie

Pedagogický pracovník především vyučuje své předměty. Znalost zákonů a opatření je jeho doplňkovou činností. Právě o znalost zákonných opatření se však opírá dotazník. Jestliže pedagogický pracovník nebude mít znalost těchto zákonných vymezení, jestli nezná

současné možnosti, a zároveň vnímá potřebu vymezit nějaké etické téma zřejmě se spíše vyjádří k možnosti vzniku pedagogického etického kodexu. Znalý pracovník pak bude asi hledat řešení v již existujících možnostech a etický kodex chtít nebude. Nebo dokonce již řešení formou dostupných možností provedl, a bude se divit, proč by to měl řešit složitě přes zavedení pedagogického etického kodexu. Zjištění těchto otázek však není v dotazníku obsaženo.

Studie je vymezena druhem položených otázek. Otázky jsou uzavřené, pouze s možností odpovědi ano/ne. Dvě otázky zjišťují respondentův názor k dané problematice, kvalitativně tak doplňují kvantitativní výzkum.

Fáze výzkumu

Současný pohled na problematiku etiky a morálky v odborné literatuře, rozbor jednotlivých etických kodexů, nástin možného pedagogického etického kodexu, kde jsou si všichni účastníci rovni, kde každý z účastníků má svá práva a své povinnosti, přičemž účastníci jsou všichni, koho se týká vzdělávací a výchovný proces, tedy pedagogové/školní instituce – žáci/studenti – rodiče/zákonní zástupci – obce/široká veřejnost, protože všichni účastníci jsou si před zákonem rovni, tak i v tomto návrhu pedagogického etického kodexu jsou postaveni na roveň, to jsou části teoretické práce na které následně navazuje empirická část zkoumající pohled respondentů na případnou tvorbu pedagogického etického kodexu. Zaměření a rozsah kodexu.

Vyhodnocení empirické části pomocí určení četností a srovnáním skupin rozdělených dle třídící otázky, popis výsledků, zamyšlení nad výsledky a nad možným dalším výzkumem.

Příprava vyučovací hodiny na téma etický kodex. Smysl kodexu, proč je kodex ustanoven, jak se s kodexem zachází, ukázky kodexů. Nástin následné vyučovací hodiny, skupinová práce žáků při tvorbě etického kodexu třídy.

Vymezení výzkumného problému a tvorba otázek dotazníku. Stanovení respondentů a procesu jejich oslovení, geografický rozsah studie a řešení sběru tištěných vyplněných dotazníků. Elektronický sběr je tvořen pomocí formulářů Google, kde je návratnost automatická, včetně základního vyhodnocení odpovědí.

Předvýzkum, předložení dotazníku zkušebnímu vzorku respondentů, odladění splavnosti dotazníku, odstranění nedostatků v dotazníku. Vlastní výzkum, rozeslání a předání dotazníků, výběr a zpracování získaných dat. Interpretace. Závěr. Diskuse. Příprava vyučovací hodiny.

3.6 Interpretace výsledků

Hodnotícím kritériem je otázka: Chcete jako pedagog pedagogický etický kodex? Toto kritérium dělí respondenty a následně je u jednotlivých skupin hodnocena jejich znalost dostupných zákonných opatření pro řízení etiky. Tato znalost je porovnána s jejich potřebou etického kodexu, nastavením pravomocí v kodexu a rozsahu kodexu. Zdroj dat, dotazníkové šetření, vyhodnocení je provedeno autorem práce. Vyhodnocení dotazníkového šetření je provedeno dle jednotlivých otázek.

Otázka číslo jedna.

Morálka, morální jednání, mravní normy, vyjádření toho, co je špatné a co je dobré, shoda tohoto jednání s naším svědomím. Uplatnění morálky v pedagogice je dle sta procent respondentů důležité. Žádný z respondentů důležitost morálky v pedagogice nezpochybnil.

Otázka číslo dva.

Důležitost etiky, vědy zkoumající morálku a lidské jednání, je-li správné, nebo nesprávné, stanovení řádu a smyslu prostřednictvím normativní etiky a uplatnění etiky v pedagogice a potřebu tohoto uplatnění potvrdilo také sto procent respondentů.

Otázka číslo tři.

Následující otázku: Víte o tom, že školský zákon č. 561/2004 Sbírky ve znění zákona č. 82/2015 Sbírky, zákona číslo 222/2017 Sbírky, v aktuálním platném znění obsahuje mnoho ustanovení týkajících morálky a etiky (viz příloha dotazníku), kterými jsou povinni se řídit všichni účastníci vzdělávání? V odpovědi potvrdilo 47 procent respondentů znalost těchto ustanovení. 53 procent respondentů znalost vyloučilo a to přesto, že tato ustanovení byla přímou součástí dotazníku, které si mohli respondenti okamžitě prostudovat. Otázka posouzená z pohledu třídícího kritéria: Požadujete jako pedagog pedagogický etický kodex? Skupina respondentů, která kodex nepožaduje potvrdila v 60 procentech znalost zákona, ve 40 procentech ustanovení neznali. Skupina respondentů požadující kodex potvrdila

znalost ve 44 procentech, neznalost v 56 procentech. Rozdíl přímo v jednotlivých skupinách tedy není markantní. Z pohledu celkového rozložení všech respondentů je výsledek ve skupině nepožadující kodex 10 procent neznalých, ve skupině požadujících kodex 38 procent neznalých. Tady už by mohlo být otázkou, zda neznalost základní legislativy nevede ve svém důsledku k požadavku legislativu doplnit etickým kodexem.

Otázka číslo čtyři.

Myslíte si, že ve školském zákoně chybí etické téma, které by v něm mělo být obsaženo? 28 procent respondentů odpovědělo, že nějaké téma chybí, pro 72 procent téma nechybí. Na tuto otázku navazovala otevřená otázka číslo pět.

Otázka číslo pět.

V případě, že jste odpověděli ano, uveďte, jaké téma chybí. Mnoho respondentů využilo možnost odpovědět. Příklady odpovědí: 1) Více by se měl řešit vztah mezi pedagogy a rodiči. Bohužel vztahy mezi těmito dvěma subjekty jsou v poslední době nastaveny špatně, protože z rodičů i dětí se stávají „klienti“ školy, která jim jako klientům musí vycházet vstříc. Mělo by se zapracovat na vzájemné spolupráci a především úctě. 2) Povinnosti dětí, vzájemné vztahy mezi zaměstnanci, a mezi zaměstnanci a rodiči. 3) Etický přístup rodičů žáků ke škole, k učitelům a k výchově svých dětí. 4) Co učitel nikdy nesmí. 5) Způsoby trestání neukázněných žáků. 6) Rozvoj kvality osobnosti. 7) Vůbec netuším. 8) Respektování osobnosti žáka. 9) Vedení k víře jakožto nejvyšší mravní a morální hodnotě lidstva západní kultury. 10) Přiměřené tresty žáků. 11) Etika společenského chování. Odpovědi odkazují na neřešená témata vztahů obecně. V okamžiku odborné diskuse o vytvoření pedagogického etického kodexu, by se jistě otevřelo a vyřešilo i mnoho dalších témat.

Otázka číslo šest.

Víte o tom, že ředitel školy má možnost doplnit chybějící etická témata do školního řádu, doplnit podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci? 71 procent respondentů o této možnosti ví, 29 procent neví. Skupina respondentů nepožadující kodex ví o možnosti doplnění 90 procent respondentů skupiny, 10 procent neví. Lze vyvozovat,

že tato skupina uplatní možné opatření do školního řádu, a nikoliv do etického kodexu. Skupina respondentů požadující kodex, 67 procent zná možnost, 33 procent o této možnosti neví. U této skupiny bude zajímavé, proč chtějí ještě etický kodex, když ví, že mohou zařadit tato témata do školního řádu. Obecně se tato úvaha vztahuje k celé skupině respondentů.

Otázka číslo sedm.

Víte o tom, že ředitel školy má možnost školním řádem upravit podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí? Celkově 92 procent respondentů o této možnosti ví, 8 procent neví.

Otázka číslo osm.

Víte o tom, že ředitel školy může stanovovat organizaci a podmínky provozu školy? 97 procent respondentů zná tuto možnost, 3 procenta nikoli. Z tohoto výsledku lze odvozovat, že se jedná o často užívanou věc v prostředí školství.

Otázka devět.

Víte o tom, že školní preventivní program stanovuje formu prevence rizikového chování, podporu preventivních a ochranných kompetencí, znalostních kompetencí, osobnostní a sociální rozvoj, a může obsahovat i morální a etická témata? Celkově 90 procent respondentů tuto možnost obsažení etiky do pedagogiky zná, 10 procent z celkového počtu respondentů ji nezná. Skupina respondentů nepožadující kodex 90 procent ví o této možnosti, 10 procent neví. Skupina požadující kodex 89 procent zná tuto možnost, 11 procent nezná. Opět bude zajímavé sledovat odpovědi na další otázky, když ví, že lze uplatnit etiku a morálku přes další zákonem dané opatření, proč chtějí kodex?

Otázka číslo deset.

Víte o tom, že v kurikulu a skrytém kurikulu může být obsažena výuka a praxe užití morálky a etiky? Celkově 84 procent respondentů tuto možnost zná, 16 procent respondentů nezná. Skupina nepožadující kodex 90 procent respondentů zná, 10 procent nezná. Skupina požadující kodex, 81 procent zná, 19 procent nezná. Znají a přesto kodex chtějí. Postupně lze odvozovat, že za požadavkem kodexu stojí něco jiného, než neznalost platných zákonů a opatření.

Otázka číslo jedenáct.

Myslíte si, že zakotvení etiky a morálky do pedagogiky formou školského zákona, školním řádem, školním preventivním programem, kurikulem a skrytým kurikulem, je již morálka a etika v pedagogice obsažena a vymáhána dostatečně? Odpověď na tuto otázku může směřovat k důvodu, proč i znalost daných zákonných opatření vede k přesvědčení o tvorbě pedagogického etického kodexu. Jen 29 procent všech respondentů si myslí, že je etika a morálka obsažena dostatečně. 71 procent respondentů uvádí, že etika a morálka není v zákonných opatřeních dostatečně ukotvena, obsažena a vymáhána. Toto zjištění potvrzuje předešlé odpovědi a dává jim oporu. Skupina nepožadující kodex, 50 procent respondentů si myslí, že etika je uplatňována dostatečně, 50 procent respondentů si myslí, že nedostatečně. Skupina požadující kodex, 22 procent respondentů si myslí, že je etika vymáhána dostatečně, 78 procent respondentů odpovědělo, že etika není vymáhána dostatečně. Proto tato skupina směřuje k etickému kodexu. Považuje etiku za málo vymezenou a zároveň za málo vymahatelnou.

Otázka číslo dvanáct.

Myslíte si, že i přes všechny tyto možnosti začlenění morálky a etiky do pedagogického působení má být ještě zvlášť vymezen pedagogický etický kodex? Celkově 45 procent respondentů si myslí, že kodex má být vytvořen. 55 procent respondentů si myslí, že kodex být vytvořen nemusí. Ve skupině nepožadující kodex 100 procent respondentů vymezovat pedagogický etický kodex nechce. Ve skupině požadující kodex (tedy třídící otázka: Požadujete jako pedagog pedagogický etický kodex? (otázka čtrnáct)) odpovědělo 59 procent respondentů této skupiny, že má být etický kodex zvlášť vymezen. Ovšem 41 procent respondentů, kteří si osobně sami za sebe myslí, že etický kodex chtějí, obecně dle odpovědi pro jeho tvorbu nejsou. To je poměrně velké procento (41), které se takto vyjádřilo. Otázkou k hodnocení je, zda byl správně postavený dotazník, zda se ptal na to, co opravdu chtěl zjistit, nebo zda svedl respondenty na falešnou stopu. Nebo zda respondenti vnímají a diferencují jinak svoji vlastní potřebu a potřebu obecnou.

Otázka číslo třináct.

Tato otázka byla doplňující otázkou pro otázku číslo dvanáct. Byla koncipována jako otázka otevřená: V případě, že ano, proč by měl pedagogický etický kodex stát mimo tato dostupná

a zákonem daná opatření a řešení? Otázka opět více osvětlí vnímání respondentů. Ukázka odpovědí je následující: 1) Protože tato pravidla jsou nastavena více z ministerstva, než od samotných pedagogů či pracovníků školy, kteří dané problémy řeší každý den. Může se pak stát, že některá práva a povinnosti nejsou řádně definována nebo vůbec řešena. 2) Podobně jako v jiných profesích, kde hrozí zneužití moci - pomáhající profese - etický kodex pomáhá definovat dobrou praxi. 3) Větší důležitost, oficiální vyznění. 4) Ano, morálka a etika není zákon, ale měl by ji mít každý pedagog v sobě. A jistě znaky morálního a etického chování by měly být někde vypsány. Téměř každé povolání má svůj kodex chování. Snad to pomůže, aby se někteří učitelé alespoň pozastavili nad svým chováním. 5) Protože se domnívám, že pedagogický kodex zatím ještě neexistuje a měla by ho mít každá pomáhající profese. 6) Pro jeho jasnost, přehlednost a snadnější dostupnost. 7) Je potřeba komora pro učitele jako ji mají jiné profese. 8) Větší ochrana pedagogů. 9) Protože bychom jako pedagogové měli mít svůj vlastní pedagogický kodex, podle kterého se budeme řídit. 10) Sloužil by jako manuál pedagogických pracovníků včetně jasných vymezení kompetencí pedagogických pracovníků. 11) Pro lepší a rychlejší orientaci všech účastníků výchovně-vzdělávacího procesu (učitel, žák, rodič). 12) Protože pak působí mnohem závazněji pokud jsou morální principy apod. někde samostatně a závazně ustanoveny. 13) Mnoho profesí má etický kodex... vždy to na mě působilo jako punc profese, překvapilo mě, že pedagogové ho zde nemají, je to jedna z nejstarších profesí a nebylo by na škodu moci se odvolávat na kodex ve vlastním jednání. 14) Bylo by to jasné, stručné, přehledné. 15) Pedagogický kodex na úrovni školy nelze zakotvit v zákoně.

Zamyšlení nad odpovědí 1) Práva a povinnosti lze vymezit školním řádem, školním preventivním programem, proč budovat kodex? Nad odpovědí 2) Může pomáhat a přitom být včleněn do zákonných opatření. Nad odpovědí 3) Větší důležitost než zákon školní kodex ani profesní kodex mít nebude. Oficiálnější vyznění také ne. Z pohledu práva je zákon a poté teprve vyhláška nebo profesní kodex. Nad odpovědí 4) Rychlý a stručný přehled může přispět k lepší sebereflexi a to všech účastníků, nejen pedagogů. Nad odpovědí 5) Proč by kodex měla mít každá profese, když jsou zde zákonná opatření? Nad odpovědí 6) Jasnost – ano, přehlednost – ano, snadnější dostupnost – ano. Poté ale doplnit, že ustanovení vycházejí z platného zákona a mají tedy zákonnou váhu vymahatelnosti a uplatnitelnosti. Nad odpovědí 7) Otázka komory pedagogů není otázkou k tématu této práce. Řadí se mezi

otázky, které by mohli být reflektovány souběžně při tvorbě pedagogického etického kodexu. *Nad odpovědí 8)* Ve školském zákoně je ochrana pedagogů řešena víc než důsledně. Možná i formou pozitivní diskriminace v jejich prospěch. Vztah by měl být vyvážený. Pak přirozeně nebude někdo oprávněně požadovat větší ochranu před druhým. *Nad odpovědí 9)* Pedagogové se řídí zákonem, proč přidávat kodex. *Nad odpovědí 10)* Jasný stručný manuál, výtah částí zákona, přehlednost, viz zamyšlení nad otázkou 6. *Nad odpovědí 11)* Ano, viz otázka 6 a 10. Rychlá orientace všech účastníků. *Nad odpovědí 12)* Možná působí subjektivně závazněji, z pohledu práva ne. Ale proč ne, viz zamyšlení k otázce 11. *Nad odpovědí 13)* Proč se odvolávat na kodex, když se lze odvolat na zákon, viz výše. *Nad odpovědí 14)* Jasně, stručné, přehledné – ano. *Nad odpovědí 15)* Kodex na úrovni školy nelze zakotvit v zákoně, to asi opravdu ne. Ale každá škola má mnoho možností, jak regulovat etiku již ze zákona a může si i sama definovat etický kodex pro své potřeby (viz Základní škola Úvaly v teoretické části práce).

Otázka číslo čtrnáct.

Chcete jako pedagog pedagogický etický kodex? Tato otázka je zároveň třídící otázkou pro odpovědi respondentů. 73 procent všech respondentů pedagogický etický kodex chce. 27 procent respondentů kodex nechce. Ve skupině, kteří kodex nechtějí, není nikdo, kdo by ho chtěl jako profesní skupina. Ve skupině, kdo kodex chce, je ovšem 41 procent respondentů, kteří ho obecně vymezovat nechtějí, chtějí ho pouze za svoji osobu.

Následující otázky lze chápat jako subjektivní pocit respondentů, kde se ve vztahu žák-pedagog-rodíč-obec vyskytuje nerovnováha a komu by bylo vhodné posílit v tomto vztahu pravomoci.

Otázka číslo patnáct.

Má pedagogický etický kodex posílit pravomoci pedagogům? Statisticky významná část všech respondentů (82 procent) si myslí, že pedagogické pravomoci mají být posíleny. Proč, to tato práce neřeší. Výzkum v tomto tématu by mohl přinést zajímavé zjištění. 18 procent respondentů pro posílení pedagogických pravomocí není.

Otázka číslo šestnáct.

Má pedagogický etický kodex posílit pravomoci žákům? 53 procent respondentů vnímá, že ano. 47 procent respondentů, že se posilovat nemají. Lze pouze odhadnout, že žáci mají vyrovnané možnosti.

Otázka číslo sedmnáct.

Má pedagogický etický kodex posílit pravomoci rodičům? Zde panuje čistá shoda, zda ano nebo ne, obě skupiny zastávají 50 procent respondentů.

Otázka číslo osmnáct.

Má pedagogický etický kodex umožnit rovnost všech účastníků pedagogického procesu: pedagogů (školních institucí) – žáků/studentů – rodičů (zákonných zástupců) – obce/široké veřejnosti? Z celkového počtu respondentů 71 procent zastává názor rovnosti. 29 procent je proti rovnosti. Jakým směrem a proč tato práce nezkoumá. Skupina, která kodex nechce, 50 procent respondentů zastává rovnost, 50 procent nerovnost jednotlivých účastníků. Skupina, která kodex chce, 78 procent respondentů chce rovnost účastníků, 22 procent nerovnost. Chtějí kodexem rovnost posílit?

Otázka číslo devatenáct.

Jaký by byl vhodný rozsah pedagogického etického kodexu? 35 procent ze všech respondentů dává přednost 1 straně, 49 procent a tedy nejvíce dává přednost 2-3 stranám, 8 procent 4-5 stran, 8 procent 5 a více stranám do vyčerpání všech témat. Skupina, která kodex nechce, by přesto kodex volila v rozsahu 1 strana 13 procent, 2 strany 8 procent, 4 strany 3 procenta respondentů. Skupina, která chce kodex, rozsah 1 strany 18 procent, 2 strany 41 procent, 5 stran 13 procent respondentů.

Otázka číslo dvacet.

Údaje o respondentovi. Celkově odpovědělo 82 procent žen, 18 procent mužů. Věk respondentů: 18-29 let 29 procent, 30-39 let 16 procent, 40-49 let 42 procent, 50-59 let 10 procent, 60 a více let 3 procenta. Pracovní pozice respondenta: asistent pedagoga 9 procent, pedagog 74 procent, referent 7 procent, třídní učitel 5 procent, vychovatel 5 procent. Škola, kde respondent vyučuje: základní škola 62 procent, střední škola 24 procent, ostatní školy 14 procent.

4 Diskuse

Uplatnění etických kodexů v praxi, jejich rozsah, důležité body etických kodexů a jejich vazba na výchovu a vzdělávání jsou témata teoretické části. Potřeba kodexů u pomáhajících profesí, kde je dnes služba pracovníků založena na vzájemné nabídce a poptávce. Pomáhající profese zaznamenaly posun od direktivního provedení služby klientovi v plném rozsahu, bez možnosti ovlivnit dodanou službu klientem, do polohy, kdy pomáhající pracovníci s klientem sjednávají zakázku, vymezují si vzájemně práva a povinnosti. Klient čerpá službu pouze v rozsahu, v jakém chce, na základě toho, co si sám vybral, dobrovolně. Služba mu již není předkládána jako celek i s částmi, které nepotřebuje. Služba je oboustranně optimalizována. Klient čerpá pouze co potřebuje, pomáhající pracovník dodává pouze co je objednáno. Do tohoto vztahu vstupuje etický kodex sociálního pracovníka a nastavuje pravidla chování pomáhajícího pracovníka. Podmínky pro výkon, celoživotní vzdělávání, odpovědnost, kultivovanost, vstřícnost. Z provedeného výzkumu v rámci absolventské práce Vztah pracovníka a klienta sociálních služeb z pohledu etického kodexu vyplývá, že v době a v místě výzkumu nebyl přijat žádný etický kodex pomáhajících profesí, který by zároveň vyžadoval etický přístup od pracovníka, ale i od klienta. Etické kodexy v této oblasti jsou koncipovány jednostranně a restriktivně. Striktně eticky se musí chovat pomáhající pracovník, zcela neeticky a beztrestně se může chovat klient čerpající službu. Toto v některých zdokumentovaných případech z praxe vede ke zcela nevyhovující situaci v sociálních službách, kdy se pomáhající pracovníci následně hroučí, nebo u nich dochází k syndromu vyhoření, a to i přesto, že pravidelně navštěvují supervizi a snaží se proti svému selhání aktivně bojovat. Pro příklad zneužívání služby klientem: Klienti domova seniorů měli možnost požádat pomáhajícího pracovníka o vyřízení nákupu základních potravin. Pracovník dovezl nákup z prodejny Lidl. Klienti pracovníka osočili, že nákup chtěli z Penny. Pracovník následný den nákup uskutečnil v Penny. Klienti ho nařkli, že nepočkal na slevovou akci a tento nákup odmítli uhradit. Následně si klienti ještě stěžovali vedení domova seniorů. Vedení domova seniorů na základě stížnosti klientů ještě uložilo postih pomáhajícím pracovníkům, protože jejich chování údajně nebylo v souladu s etickým kodexem. Zde vedl jednoznačně nevýhodně ustanovený kodex ke zcela zásadnímu popření skutečné podstaty etiky. Má takovýto etický kodex potom smysl?

Pedagogický etický kodex tedy případně ano, ale již s poučením od jiných profesí, tedy pedagogický etický kodex, který staví na roveň všechny účastníky a nikoho neupřednostňuje. Před zákonem jsou si všichni rovni, proč by v etickém kodexu měl být někdo rovnější.

5 Příprava vyučovací hodiny

Škola:	střední škola
Předmět:	občanská nauka
Cílová skupina:	žáci druhého ročníku
Tematický celek:	strategie udržitelného rozvoje
Téma:	etický kodex, důvod vzniku, praktické uplatnění
RVP pro vzdělávání:	Občan v demokratické společnosti

Učivo z RVP: Význam, účel a užitečnost morálky a etiky, společenské hodnocení, socializace, zákony, kodexy. Posuzování chování v pracovním procesu i v běžném životě.

Očekávané výstupy: Sociální dopady nemorálního a neetického chování. Usměrnění socializace a chování jedince. Znalost struktury právních opatření a norem, zákonů. Struktura etického kodexu.

Klíčové kompetence žáka: Orientace v základních postojích a tématech morálky a etiky. Hledání odpovědí a řešení. Tvorba ochrany materiálních a duchovních hodnot.

Rozvíjíme především: Kognitivní styly učení, využití předešlých znalostí, zkušeností, dovedností. Afektivní složky učení, emocionální vztah k výsledku, umění orientovat se, jak udržovat zdravé klima mezi lidmi a jak ho uplatňovat v jiných skupinách.

Obsah učiva: Názvosloví, pojmy. Souvislosti mezi jednotlivými jevy v komunikaci a lidskými reakcemi. Vlastní zodpovědnost za své etické jednání. Dodržování pravidel a dohod, řešení problémů včas a bez odkladu, zdravé sebevědomí, respekt, pozitivní

hodnocení, motivace, spolupráce, zodpovědnost, tolerance, mezilidské vztahy, postoj k ostatním, odmítání stresu.

Obecné cíle tématu: charakteristické znaky zákonů, znaky etických kodexů, kolektiv, skupina, třída, společenská prestiž.

Konkrétní (specifický) cíl (cíle) hodiny: Žák dokáže pojmenovat základní etické hodnoty. Poctivost, ohleduplnost, úcta, pochopení druhého, respekt odlišností, respekt názorů, posilování dobrých vztahů, vstřícnost, pomoc, spravedlnost, plnění povinností, dodržování pravidel.

Žák dokáže: Samostatně určit co je dobré, co je špatné etické jednání. Orientuje se na slušnost a zodpovědnost. Jmenuje příklady správného vystupování a jednání.

Podmínky dosažení cílů, především zvolené výukové metody a organizační formy výuky:

Výukové metody: výklad; ukázka; osobní zapojení žáků, každý se bude snažit pojmenovat důležité informace o etice a morálce na základě stávajících a nových znalostí, uvést je do souvislostí.

Organizační forma výuky: výklad, práce jednotlivce, práce ve skupině, vymyslet jednotlivé formy dokumentů, kde lze tyto dokumenty najít.

Pomůcky: učebnice, knihy, fotografie, webová prezentace.

Norma dosažení konkrétních cílů: Žák zvládne po výuce jmenovat klíčové pojmy z probíraného tématu.

Návrh hodnocení a kritéria hodnocení: Slovní, kritériální.

Formy a prostředky hodnocení: Slovní – vyjádření úspěšnosti. Kritériální formou známky.

Kritéria hodnocení: Žák se v problematice orientuje bez chyby, vše dokáže vyjmenovat a přiřadit. Žák dělá drobné chyby, část si nepamatuje. Žák dělá hrubé chyby, pamatuje si velmi málo, není schopen seřadit probírané téma. Žák se vůbec neorientuje, téma neovládá.

Reflexe činnosti žáků: Žáci se s problematikou již částečně setkali v nižším ročníku a v médiích, v průběhu hodiny dokázali seřadit etické hodnoty.

Autodiagnostika učitele (reflexe vlastní činnosti): Bylo by možné uplatnit více vytištěných kodexů. Nebo připravit souhrn etických kodexů do PowerPointu.

Reflexe a zhodnocení realizace výukové hodiny (všech složek i aktérů výuky): Hodina byla přijata pozitivně, většina žáků si osvojila očekávané výstupy, pro žáky, kteří učivo nezvládli, bude v příští hodině připravena možnost si učivo ještě zopakovat a upevnit.

Téma další hodiny: skupinová práce, tvorba etického kodexu třídy.

6 Závěr

Jednoznačná potřeba morálky a etiky v pedagogice je potvrzena v rámci dotazníkové šetření od všech respondentů. Neznalost ukotvení morálních a etických pravidel v platném školském zákoně uvádí padesát dva procent respondentů. Ve skupině respondentů, která požaduje etický kodex je tato neznalost na úrovni padesáti šesti procent. Dvacet osm procent všech respondentů zároveň uvádí, že ve školském zákoně chybí etická témata, která by v něm měla být obsažena. Respondenti uvádějí především potřebu řešení vzájemných vztahů pedagogů a rodičů, potřebu vzájemné spolupráce a vzájemné úcty. Zajímavým požadavkem je také ukotvení toho, co pedagog nesmí. Celým výzkumem se také prolíná otázka trestání žáků. Možnost využití školního řádu k řešení rizikového chování zná devadesát dva procent respondentů. Pravomoci ředitele školy, jeho možnosti stanovovat organizaci a podmínky provozu školy zná devadesát sedm procent respondentů. Znalost školního preventivního programu a jeho uplatnění má osmdesát devět procent respondentů. O možnosti začlenění etiky a morálky do kurikula a skrytého kurikula ví osmdesát čtyři procent všech respondentů. Přes všechny tyto znalosti platných zákonných opatření si sedmdesát jedna procent respondentů myslí, že etika a morálka není dostatečně ukotvena, obsažena a vymáhána platnými zákonnými prostředky. Čtyřicet čtyři procent všech respondentů je pro vymezení pedagogického etického kodexu nad rámec zákonných opatření. Mezi důvody vzniku kodexu uvádějí: neřešení některých etických témat v zákoně; hrozící zneužití pravomocí jednotlivých účastníků pedagogického procesu; definování dobré praxe; jasnost, přehlednost, dostupnost etického kodexu oproti složitému zákonu; jasné vymezení kompetencí; punc profese. V třídící otázce výzkumu: požadujete jako pedagog pedagogický etický kodex pak sedmdesát tři procent všech respondentů uvedlo, že ano. Dle osmdesáti dvou procent respondentů má kodex posílit pravomoci pedagogů, dle padesáti tři procent respondentů má kodex posílit pravomoci žáků, dle padesáti procent respondentů má posílit pravomoci rodičů. Sedmdesát jedna procent respondentů je pro to, aby pedagogický etický kodex nastavil všeobecnou rovnost všech účastníků vzdělávacího procesu, tedy pedagogů/školních institucí – žáků/studentů – rodičů/zákonných zástupců – obce/široké veřejnosti. Plných dvacet devět procent respondentů je proti ustavení rovnosti. Přitom zákon jednoznačně definuje rovnost všech. Proč tomu tak je, to je zajímavá otázka

pro další výzkum. Nejvhodnější rozsah kodexu je dle padesáti jedna procent respondentů dvě až tři strany. Na dotazníkové šetření odpovědělo osmdesát jedna procent žen. Čtyřicet dva procent respondentů bylo ve věku čtyřicet až čtyřicet devět let. Nejčastější pracovní pozice respondenta je pedagog, celkem sedmdesát čtyři procent. Nejvyšší zastoupení respondentů je ze základních škol, šedesát dva procent respondentů.

Celkové zhodnocení

Respondenti prokazují znalost aktuálně platných zákonných opatření, včetně znalosti dalších možností uplatnění etiky a morálky v pedagogice. Tato opatření vnímají jako nedostatečná. Zároveň jim chybí lépe, stručně a výstižně popsaná práva a povinnosti všech účastníků výchovy a vzdělávání. Tyto souvislosti vedou respondenty k názoru, že vytvoření pedagogického etického kodexu by bylo vhodné.

Pokud by se tedy pedagogický etický kodex tvořil, mělo by tak být učiněno na základě zkušeností z již existujících kodexů a jejich tvorby. Pedagogický etický kodex by měl být prohlášením pedagogů, které stanovuje jasné očekávání a zásady pro vedení praxe, dále inspiraci pro profesionální rozvoj. Takto pojatý kodex může pomoci při vytváření odborného úsudku. Kodex by měl hovořit o základních hodnotách profese. Tvorbu kodexu by mělo připravovat sdružení pedagogů, pracovníků škol, zástupců vysokých škol, členů veřejné správy, studentů, školních komunit, profesních organizací, rodičů a široké veřejnosti. Jen pečlivě a cílevědomě zpracovaný kodex může mít naději na úspěch.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

Étos-etika v pedagogice a sociální práci. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-788-8.

HASS, Aaron. *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, 1999. ISBN 80-7249-010-9.

HARTMANN, Nicolai. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0970-1.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-922-4.

KROUPOVÁ, Kateřina. *Slovník speciálně-pedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5264-8.

LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-784-8.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.

ROBINSON, Dave. *Etika*. Ilustroval Chris GARRATT. Praha: Portál, 2004. Seznamte se--. ISBN 80-7178-941-0.

SEDLÁČEK, Ivo a Věra MARTINKOVÁ. *Člověk mezi lidmi, aneb, Kapitoly ze společenské výchovy*. Praha: Trizonia, 1998. ISBN 80-85573-54-7.

SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2685-4.

SCHULZE, Ralf a Richard D ROBERTS, ed. *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-229-4.

VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogické otázky současnosti: (učební text pro studenty učitelství)*. Praha: ISV, 1994. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-05-6.

WALTEROVÁ, Eliška. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1882-1.

Internetové zdroje

ASOCIACE ČESKÝCH KNIHOVNÍKŮ. *Kodex etiky českých knihovníků*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: skip.nkp.cz/CoKodex.htm

ASOCIACE PRACOVNÍKŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ČR. *Etický kodex Sociálních pracovníků České republiky*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf

ETICKÝ KODEX, 2018, *Etický kodex sociálních pracovníků ČR*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/#comment-35>

KLINIKA ADIKTOLOGIE, 1. LÉKAŘSKÁ FAKULTA, VŠEOBECNÉ FAKULTNÍ NEMOCNICE, UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PRIMÁRNÍ PREVENCE. *Minimální preventivní program*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/3887/Minimalni-preventivni-program>

KUHV.VSCHT.CZ, článek 0017037. *Etický kodex v profesi učitele*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://kuhv.vscht.cz/files/uzel/0017037/Etika%20v%C3%BDchovy%20studijn%C3%AD%20text%20k%20projektu%20-%20final.pdf?redirected>

LEGACY.BLISTY.CZ, článek 22108, *Etické kodexy*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/22108.html>

MEDIA CENTRUM, UNGER, Jakub. *Etický kodex Media Centrum*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <files.syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/200000025.../Eticky%20kodex.doc>

METODICKÝ PORTÁL RVP, MIKESKOVÁ, Šárka. KURIKULUM. *Kurikulum – základní pilíř vzdělávání*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15567/kurikulum-zakladni-pilir-vzdelavani.html/>

MMR, 2018, ZÁKONY. *Sbírka zákonů číslo 268/2009 VYHLÁŠKA ze dne 12. srpna 2009 o technických požadavcích na stavby*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://mmr.cz/getmedia/2bf72909-e837-4dc8-9488-599950e8f9f6/Vyhlaska-MMR-268-2009>

MŠMT, 2010-05-26 11:04:52, Administrátor, *Etický kodex Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/591?highlightWords=etick%C3%BD+kodex>

MŠMT, 2017-12-18 10:23:32, Halamka Miroslav. *Služební předpis č. 3/2016 státního tajemníka v MŠMT, kterým se stanoví pravidla etiky zaměstnanců MŠMT*. [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45167/>

MŠMT, 2018, ZÁKONY. *Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich-a-o-zmene-nekterych-zakonu-1>

MŠMT, 2018, ZÁKONY. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č.561/2004 Sb. ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

NADACE NAŠE DÍTĚ. *Etický kodex Nadace Naše dítě – etický kodex rodičů.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.nasedite.cz/kampan/detska-prava-38/>

NYSED.GOV. *Etický kodex pro pedagogy v New Yorku.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.highered.nysed.gov/tcert/resteachers/codeofethics.html>

OMBUDSMAN, 2018, *Principy dobré správy.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/>

SLIDEPLAYER, ESTERKA, Lukáš. *Etika pedagoga, transkript prezentace.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: slideplayer.cz/slide/2854208/

STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV, ADMINISTRÁTOR. *Program Škola podporující zdraví.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.szu.cz/program-skola-podporujici-zdravi>

STŘEDISKO SOCIÁLNÍCH SLUŽEB. *Etický kodex Střediska sociálních služeb, Dlouhá 23, Praha 1.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: http://www.socialnisluzby-praha1.cz/sites/default/files/page/2010/standardy_pecovatelska_sluzba_pdf_12367.pdf

SYNDIKÁT NOVINÁŘŮ ČR. *Etický kodex Syndikát novinářů.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/etika/kodex/>

TZB INFO, 2018. *Vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.tzb-info.cz/pravni-predpisy/vyhlaska-c-410-2005-sb-o-hygienickych-pozadavcich-na-prostory-a-provoz-zarizeni-a-provozoven-pro-vychovu-a-vzdelavani-deti-a-mladistvych>

UČITELSKÉ NOVINY, RÝDL. *Příklad možného rozpracování standardizovaných činností učitele.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=1403>

UČITELSKÉ NOVINY, ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. *Je etický kodex na pořadu dne?* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2717>

ZÁKLADNÍ ŠKOLA ÚVALY, 2018, *Máme všech 5 pohromadě aneb Etický kodex.* [online]. 2018 [cit. 2018-06-08] Dostupné z: <https://www.zsuvaly.cz/o-skole/eticky-kodex/>

9 Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník Pedagogický etický kodex	106
Příloha 2 – Tabulka: Odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření	114
Příloha 3 – Tabulka: Shrnutí údajů dotazníkového šetření	117
Příloha 4 – Statistický výpočet Gretl	119
Frekvenční rozdělení otázek 1 ze 2	119
Frekvenční rozdělení otázek 2 ze 2	120
Korelační matice	121
Nulové hypotézy	122
Popisné statistiky	123

Příloha 1

Dotazník – etika a morálka v pedagogice – legislativní a zákonná opatření a opora

Dotazník		
Pedagogický etický kodex		
Téma diplomové práce:	Etický kodex a pedagogika	
Autor:	Bc. Pavel Dostál, DiS.	
Univerzita:	Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta	
Studijní obor:	Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro ZŠ a SŠ pedagogika-speciální pedagogika	
Respondenti:	pedagogičtí pracovníci	
Zadání otázky	Odpověď	
1. Je důležitá morálka v pedagogice? Morálka – jako soubor mravních norem vyjadřujících, co je dobré, co je špatné. Morální jednání jako jednání shodující se s naším svědomím.	ANO	NE
2. Je důležitá etika v pedagogice? Etika: věda zkoumající morálku a lidské jednání, je-li správné, nebo nesprávné. Normativní etika – říká a ukládá, co má být.	ANO	NE
3. Víte o tom, že školský zákon č. 561/2004 Sb. ve znění zákona č. 82/2015 Sb., zákona č. 222/2017 Sb., v aktuálním platném znění obsahuje mnoho ustanovení týkajících morálky a etiky (viz příloha tohoto dotazníku), kterými jsou povinni se řídit všichni účastníci vzdělávání?	ANO	NE

4. Myslíte si, že ve školském zákoně chybí etické téma, které by v něm mělo být obsaženo?	ANO	NE
5. V případě, že jste odpověděli ANO, uveďte, jaké téma chybí:		
6. Víte o tom, že ředitel školy má možnost doplnit chybějící etická témata do školního řádu, doplnit podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci?	ANO	NE
7. Víte o tom, že ředitel školy má možnost školním řádem upravit podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí?	ANO	NE
8. Víte o tom, že ředitel školy může stanovovat organizaci a podmínky provozu školy?	ANO	NE
9. Víte o tom, že školní preventivní program stanovuje formu prevence	ANO	NE

rizikového chování, podporu preventivních a ochranných kompetencí, znalostních kompetencí, osobnostní a sociální rozvoj, a může obsahovat i morální a etická témata?		
10. Víte o tom, že v kurikulu a skrytém kurikulu může být obsažena výuka a praxe užití morálky a etiky?	ANO	NE
11. Myslíte si, že zakotvení etiky a morálky do pedagogiky formou školského zákona, školním řádem, školním preventivním programem, kurikulem a skrytým kurikulem, je již morálka a etika v pedagogice obsažena a vymáhána dostatečně?	ANO	NE
12. Myslíte si, že i přes všechny tyto možnosti začlenění morálky a etiky do pedagogického působení má být ještě zvlášť vymezen pedagogický etický kodex?	ANO	NE
13. V případě, že ano, proč by měl pedagogický etický kodex stát mimo tato dostupná a zákonem daná opatření a řešení?		
14. Chcete jako pedagog pedagogický etický kodex?	ANO	NE
15. Má pedagogický kodex umožnit větší pravomoci pedagogům?	ANO	NE

16. Má pedagogický kodex umožnit větší pravomoci žákům?	ANO	NE
17. Má pedagogický kodex umožnit větší pravomoci rodičům?	ANO	NE
18. Má pedagogický kodex umožnit rovnost všech účastníků pedagogického procesu: pedagogů (školních institucí) – žáků/studentů – rodičů (zákonných zástupců) – obce/široké veřejnosti?	ANO	NE
19. Jaký by byl vhodný rozsah pedagogického kodexu? 1 strana; 2-3 strany; 4-5 stran; 5 a více stran – do vyčerpání všech témat.		
Respondent: muž/žena Věk: 18-29; 30-39; 40-49; 50-59; 60 a více Pracovní pozice: Aprobace: Vyučované předměty: Kraj: Škola: ZŠ/SŠ/.....		

Děkuji za vyplnění dotazníku a za Váš čas. Přeji krásný den. Pavel Dostál

Příloha dotazníku

Školský zákon č. 561/2004 Sb., ve znění zákona č. 82/2015 Sb., zákona č. 222/2017 Sb., v aktuálním platném znění stanovuje následující morální a etická témata:

- podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje,
- vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání,
- uplatňuje zásady rovného přístupu bez jakékoli diskriminace,
- zohledňuje vzdělávací potřeby jedince,
- uplatňuje zásadu vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti,
- uplatňuje zásadu solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání,
- uplatňuje zásadu svobodného šíření poznatků (Poznatky, které vyplývají z výsledků soudobého stavu poznání světa a jsou v souladu s obecnými cíli vzdělávání.),
- uplatňuje zásadu možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života.

klade tyto cíle:

- rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi,
- rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnost,
- pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu,
- pochopení a uplatňování základních lidských práv a svobod,
- pochopení a uplatňování odpovědnosti se smyslem pro sociální soudržnost.
- pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti,
- utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,
- poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním

a mezinárodním měřítku,

- získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.

stanovuje tato práva:

- žák má právo na vzdělávání, školské služby a informace o svém vzdělávání,
- žák má právo volit a být volen do školské rady,
- žák má právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajících se podstatných záležitostí jeho vzdělávání, přičemž jeho vyjádření musí být věnována pozornost.

stanovuje tyto povinnosti:

- žák má povinnost dodržovat školní a vnitřní řád, předpisy a pokyny školy,
- žák má povinnost plnit pokyny pedagogických pracovníků vydané v souladu s právními předpisy a školním řádem

stanovuje:

- pedagogický pracovník má právo na zajištění podmínek potřebných pro výkon jeho pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole,
- pedagogický pracovník má právo, aby nebylo do jeho přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy,
- pedagogický pracovník má právo na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání

stanovuje:

- pedagogický pracovník má povinnost chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta,

- pedagogický pracovník má povinnost svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj,
- pedagogický pracovník má povinnost chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách,
- pedagogický pracovník má povinnost zachovávat mlčenlivost,
- školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů (rizikového chování),
- jsou stanovena výchovná opatření: Pochvaly, ocenění,
- jsou stanovena kázeňská opatření: Podmínečné vyloučení, vyloučení,
- jsou zvláště hrubé opakované slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči zaměstnancům školy nebo školského zařízení nebo vůči ostatním žákům nebo studentům považovány za zvláště závažné zaviněné porušení povinností stanovených školským zákonem,
- ve školách je zakázána činnost politických stran a politických hnutí a jejich propagace
- ve školském zákoně je stanoven dohled formou České školní inspekce.

Etické kodexy většinou obsahují:

- Definici slušného člověka: Slušný člověk je poctivý; dobrý vzor, inspiruje ostatní; je ohleduplný; používá slova prosím, děkuji, promiň; zdraví.
- Definici respektu: Chování se k druhým s úctou; snaha pochopit druhé, respektuje odlišnosti; respektovat názory druhých; problémy řešit bez násilí.
- Definici jednání a komunikace. Spolupráci s ostatními. Odpovědnost za činy a chování.
- upravuje zásady řádného výkonu práce pedagogického pracovníka,
- upravuje přiměřenost plnění úkolů, oblast profesionality, vystupování, rychlosti a efektivity, střetu zájmů, korupce a nakládání se svěřenými prostředky,
- upravuje a podporuje dodržování žádoucích standardů chování pracovníků ve vztahu k veřejnosti a spolupracovníkům,
- napomáhá garantovat kvalitu výuky,
- upravuje pravidla etiky,
- V rámci vztahů není přípustné vzájemné osočování, ponižování, diskriminace či psychické násilí,
- každý zaměstnanec jedná tak, aby předcházel konfliktům na pracovišti,
- dojde-li ke konfliktu, každá ze stran kultivovaně a věcně přispívá k jeho vyřešení
- pedagogický pracovník vystupuje kultivovaně, vyjadřuje se spisovně, dbá na odpovídající verbální a neverbální komunikaci,
- pedagogický pracovník dbá na čistotu a úpravu svého zevnějšku,
- vyhýbá se činnostem, které by mohli snížit jeho důvěru,
- nepřijímá žádné dary ani společenské úsluhy,
- aktivně podporuje etické jednání.

Příloha 2

Tabulka: Odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

Část 1 ze 3

Tazatel	Ot. 1	Ot. 2	Ot. 3	Ot. 4	Ot. 6	Ot. 7	Ot. 8	Ot. 9	Ot. 10	Ot. 11	Ot. 12	Ot. 14	Ot. 15	Ot. 16	Ot. 17	Ot. 18
1	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
2	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
3	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
4	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE
5	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
6	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
7	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO
8	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
9	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
10	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE
11	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
12	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
13	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
14	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE
15	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
16	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE
17	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
18	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO
19	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO
20	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE
21	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
22	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
23	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
24	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
25	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
26	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
27	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO
28	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE
29	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE
30	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
31	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO
32	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
33	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
34	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO
35	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
36	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
37	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
38	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
39	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
40	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE
41	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
42	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
43	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
44	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
45	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO
46	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
47	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
48	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
49	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE
50	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO

Tabulka: Odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

Část 2 ze 3

Tazatel	Ot. 1	Ot. 2	Ot. 3	Ot. 4	Ot. 6	Ot. 7	Ot. 8	Ot. 9	Ot. 10	Ot. 11	Ot. 12	Ot. 14	Ot. 15	Ot. 16	Ot. 17	Ot. 18
51	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO
52	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
53	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO
54	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
55	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE
56	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO
57	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE
58	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
59	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE
60	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
61	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO
62	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE
63	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO
64	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
65	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
66	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE
67	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
68	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
69	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
70	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO
71	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
72	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
73	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
74	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO
75	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO
76	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO
77	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
78	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	NE
79	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
80	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
81	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
82	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
83	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO
84	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
85	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
86	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
87	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
88	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
89	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
90	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
91	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE
92	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
93	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO
94	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO
95	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
96	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
97	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE
98	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE
99	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO
100	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO

Tabulka: Odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

Část 3 ze 3

Tazatel	Ot. 1	Ot. 2	Ot. 3	Ot. 4	Ot. 6	Ot. 7	Ot. 8	Ot. 9	Ot. 10	Ot. 11	Ot. 12	Ot. 14	Ot. 15	Ot. 16	Ot. 17	Ot. 18
101	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO
102	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
103	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
104	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE
105	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
106	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
107	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE
108	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
109	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
110	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
111	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO
112	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
113	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
114	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE
115	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE
116	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
117	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
118	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
119	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO
120	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
121	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
122	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE
123	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE
124	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
125	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
126	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE
127	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO
128	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
129	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE
130	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE
131	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
132	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
133	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
134	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE
135	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
136	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE
137	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
138	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
139	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO

Příloha 3

Tabulka: Shrnutí údajů dotazníkového šetření

otázka číslo	odpověď Ano	odpověď Ne
1	100 %	0 %
2	100 %	0 %
3	47 %	53 %
4	26 %	74 %
5		
6	71 %	29 %
7	92 %	8 %
8	97 %	3 %
9	90 %	10 %
10	84 %	16 %
11	32 %	68 %
12	45 %	55 %
13		
14	73 %	27 %
15	82 %	18 %
16	53 %	47 %
17	50 %	50 %
18	71 %	29 %

Příloha 4

Statistický výpočet Gretl

Frekvenční rozdělení otázek část 1 ze 2

Frekvenční rozdělení pro Ot1, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.
1	139	100.00%	100.00%

Frekvenční rozdělení pro Ot2, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.
1	139	100.00%	100.00%

Frekvenční rozdělení pro Ot3, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	74	53.24%	53.24%	*****
1	65	46.76%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot4, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	76	54.68%	54.68%	*****
1	63	45.32%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot6, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	40	28.78%	28.78%	*****
1	99	71.22%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot7, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	11	7.91%	7.91%	**
1	128	92.09%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot8, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	4	2.88%	2.88%	*
1	135	97.12%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot9, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	14	10.07%	10.07%	***
1	125	89.93%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot10, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	22	15.83%	15.83%	*****
1	117	84.17%	100.00%	*****

Statistický výpočet Gretl

Frekvenční rozdělení otázek část 2 ze 2

Frekvenční rozdělení pro Ot11, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	99	71.22%	71.22%	*****
1	40	28.78%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot12, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	76	54.68%	54.68%	*****
1	63	45.32%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot14, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	38	27.34%	27.34%	*****
1	101	72.66%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot15, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	25	17.99%	17.99%	*****
1	114	82.01%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot16, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	65	46.76%	46.76%	*****
1	74	53.24%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot17, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	70	50.36%	50.36%	*****
1	69	49.64%	100.00%	*****

Frekvenční rozdělení pro Ot18, poz. 1-139

	frekvence	rel.	kum.	
0	40	28.78%	28.78%	*****
1	99	71.22%	100.00%	*****

Statistický výpočet Gretl

Korelační matice

```
corr(Ot3, Ot14) = -0.10450121
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = -1.22989, s oboustrannou p-hodnotou 0.2208

corr(Ot4, Ot14) = 0.55846324
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 7.87994, s oboustrannou p-hodnotou 0.0000

corr(Ot6, Ot14) = -0.14030956
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = -1.65869, s oboustrannou p-hodnotou 0.0995

corr(Ot7, Ot14) = 0.11915875
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 1.40473, s oboustrannou p-hodnotou 0.1624

corr(Ot8, Ot14) = 0.08752280
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 1.02837, s oboustrannou p-hodnotou 0.3056

corr(Ot9, Ot14) = -0.04437377
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = -0.519894, s oboustrannou p-hodnotou 0.6040

corr(Ot10, Ot14) = -0.13330832
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = -1.57439, s oboustrannou p-hodnotou 0.1177

corr(Ot11, Ot14) = -0.25189028
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = -3.04653, s oboustrannou p-hodnotou 0.0028

corr(Ot12, Ot14) = 0.46118706
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 6.08367, s oboustrannou p-hodnotou 0.0000

corr(Ot14, Ot15) = 0.30115108
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 3.69649, s oboustrannou p-hodnotou 0.0003

corr(Ot14, Ot16) = 0.52506621
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 7.22127, s oboustrannou p-hodnotou 0.0000

corr(Ot14, Ot17) = -0.16583346
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = -1.96828, s oboustrannou p-hodnotou 0.0511

corr(Ot14, Ot18) = 0.25189028
Při nulové hypotéze nulové korelace:
t(137) = 3.04653, s oboustrannou p-hodnotou 0.0028
```

Statistický výpočet Gretl

Nulová hypotéza

Nulová hypotéza: Rozdíl středních hodnot = 0

Výběr 1:

n = 139, stř. hodnota = 0,28777, s.o. = 0,454361
směrodatná chyba střední hodnoty = 0,0385384
95% konfidenční interval pro střední hodnotu: 0,211568 to 0,363972

Výběr 2:

n = 139, stř. hodnota = 0,726619, s.o. = 0,447307
směrodatná chyba střední hodnoty = 0,0379401
95% konfidenční interval pro střední hodnotu: 0,6516 to 0,801638

Testovací statistika: $t(276) = (0,28777 - 0,726619)/0,0540801 = -8,1148$
Oboustranná p-hodnota = 1,616e-14
(jednostranná = 8,082e-15)

Nulová hypotéza: Rozptyly populací se rovnají

Výběr 1:

n = 139, rozptyl = 0,206444

Výběr 2:

n = 139, rozptyl = 0,200083

Testovací statistika: $F(138, 138) = 1,03179$

Oboustranná p-hodnota = 0,8544

(jednostranná = 0,4272)

Kontingenční tabulka Ot11 (řádky) proti Ot14 (sloupce)

	[0]	[1]	CEL.
[0]	20	79	99
[1]	18	22	40
CELKEM	38	101	139

Pearsonův chí-kvadrát test = 8,81937 (1 df, p-hodnota = 0,00298049)

Fišerův Exaktní Test:

Left: P-value = 0,00343661

Right: P-value = 0,999056

2-Tail: P-value = 0,00564823

Statistický výpočet Gretl

Popisné statistiky

	Střední hodnota	Medián	Minimum	Maximum
Ot1	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000
Ot2	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000
Ot3	0.46763	0.0000	0.0000	1.0000
Ot4	0.45324	0.0000	0.0000	1.0000
Ot6	0.71223	1.0000	0.0000	1.0000
Ot7	0.92086	1.0000	0.0000	1.0000
Ot8	0.97122	1.0000	0.0000	1.0000
Ot9	0.89928	1.0000	0.0000	1.0000
Ot10	0.84173	1.0000	0.0000	1.0000
Ot11	0.28777	0.0000	0.0000	1.0000
Ot12	0.45324	0.0000	0.0000	1.0000
Ot14	0.72662	1.0000	0.0000	1.0000
Ot15	0.82014	1.0000	0.0000	1.0000
Ot16	0.53237	1.0000	0.0000	1.0000
Ot17	0.49640	0.0000	0.0000	1.0000
Ot18	0.71223	1.0000	0.0000	1.0000

	Směr. odch. variační koeficient	Šikmost	Stand. špičatost
Ot1	0.0000	0.0000	NA
Ot2	0.0000	0.0000	NA
Ot3	0.50076	1.0708	0.12977
Ot4	0.49961	1.1023	0.18787
Ot6	0.45436	0.63794	-0.93757
Ot7	0.27093	0.29421	-3.1181
Ot8	0.16778	0.17276	-5.6373
Ot9	0.30205	0.33587	-2.6534
Ot10	0.36632	0.43520	-1.8725
Ot11	0.45436	1.5789	0.93757
Ot12	0.49961	1.1023	0.18787
Ot14	0.44731	0.61560	-1.0169
Ot15	0.38546	0.46999	-1.6671
Ot16	0.50076	0.94061	-0.12977
Ot17	0.50180	1.0109	0.014389
Ot18	0.45436	0.63794	-0.93757

	5% Perz.	95% Perz.	IQ-Abstand	Fehlende Beob.
Ot1	1.0000	1.0000	0.0000	0
Ot2	1.0000	1.0000	0.0000	0
Ot3	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot4	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot6	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot7	0.0000	1.0000	0.0000	0
Ot8	1.0000	1.0000	0.0000	0
Ot9	0.0000	1.0000	0.0000	0
Ot10	0.0000	1.0000	0.0000	0
Ot11	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot12	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot14	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot15	0.0000	1.0000	0.0000	0
Ot16	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot17	0.0000	1.0000	1.0000	0
Ot18	0.0000	1.0000	1.0000	0